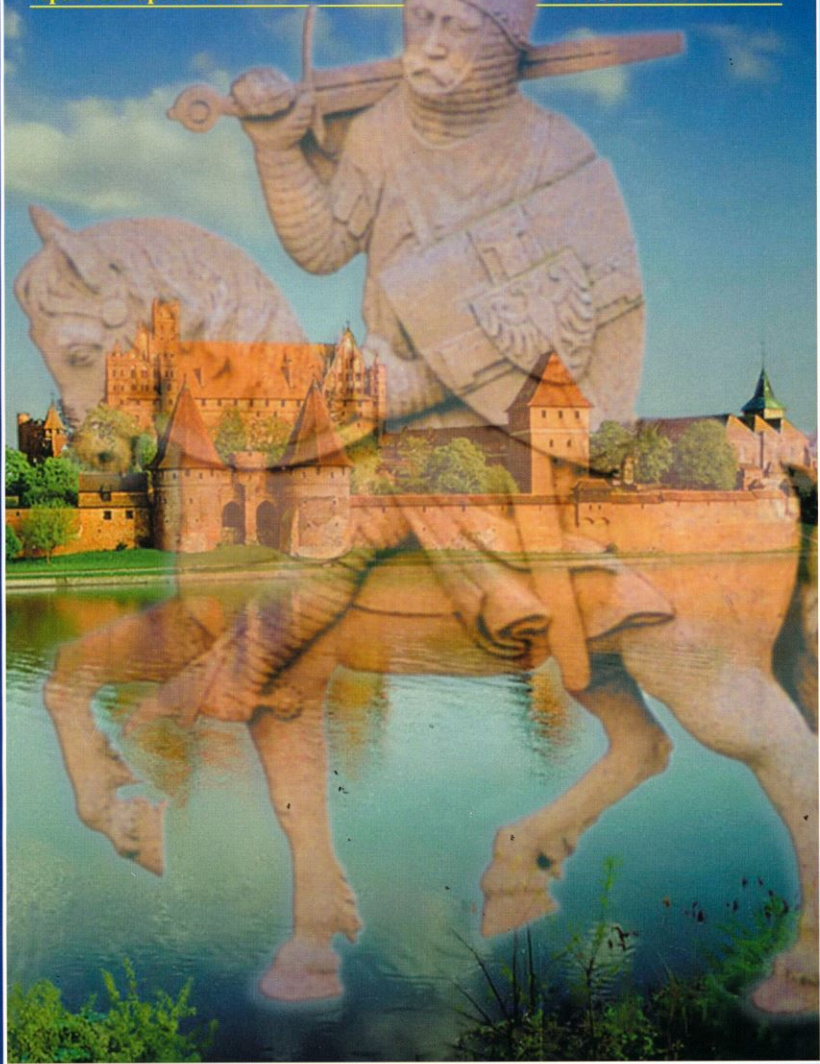

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2007

magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 11 (488)
noiembrie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Reședință a marilor maeștri ai cavalerilor teutoni, Malborkul (Marienburg), oraș în Prusia Orientală, la sud-est de Danzig (Gdansk), deține din 1276 un sumptuos și sobru castel al Ordinului. După 1945 orașul a revenit în cadrul Poloniei.

2 Exploratorul și geograful german Alexander von Humboldt (1769-1859) a parcurs în călătoriile sale teritorii întinse: Tirol, Elveția, Italia, Columbia, Ecuador, Mexic, coastele Pacificului, Ural, Altai, stepele Mării Caspice. Pasiunea pentru științele naturii i-a fost dublată de cea pentru limbi străine, aflată în „gena” familială: fratele lui, baronul Wilhelm von Humboldt, cu doi ani mai mare, a fost de mai multe ori ministru și ambasador al Prusiei

3 Pictor italian din școala venețiană, Jacopo Robusti, zis Tintoretto (1518-1594), a pictat enorm, multe comenzi făcându-i-se de către biserici, pe teme religioase. El a realizat astfel o adevărată Biblie ilustrată, într-un spirit foarte personal. La Galeria de Artă Europeană de la Muzeul Național de Artă al României puteți privi tabloul *Bunavestire*, a cărui restaurare recentă i-a redat prospețimea culorilor

4 A fost omul neoliticului doar un *Homo religiosus*? Nu vom ști, probabil, niciodată. Este una dintre întrebările pe care și le-au pus organizatorii marii expoziții ce va fi deschisă în vara anului viitor în Elveția, cu tema *Zorii Europei. Marile culturi neolitice din România*. În imagine: doi idoli specifici Culturii Cucuteni, aflați azi la Museum für Vor-und Frühgeschichte Berlin. Foto de Andreas Praefcke

Revistă editată de
**FUNDATIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**
(1927-2007)
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Tăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR[®]

noiembrie

2007

4 Jongleurul cu iluzii
Demagogi și demagogie
 M.G. CANTACUZINO

5 Neoliticul românesc
 în Țara Cantoanelor
Nașterea unei mari
expoziții
 L. CHRZANOVSKI

9 De când distrugem
 planeta?
Scurtă istorie
a ecologiei
 R. STĂNESCU

EXCLUSIVITATE

15 Paradoxurile
 Revoluției
 din Octombrie 1917
 A.S. SENIAVSKI

20 Octavian Goga
 salută revoluția
 P. OTU

23 Shin-Beth
 îl avertizează
 pe Ceaușescu
Complot sovietic
la București
 ȘT. POPA

INEDIT

24 Un personaj
 balzacian
 L. ALEXANDRESCU

26 Viața mea
 la Banca Națională
 GR.T. COANDĂ

INVITAȚIE ÎN LUMEA ARHIVELOR

29 1956. Revoltă
 la Budapesta, areștări
 la Târgu Mureș
 N. BALINT

33 Canoanele
 modernizării
 I. FOTA

38 Dinastia cerească
 se deschide spre lume
Primii diplomați
ai Chinei ajung
în Europa
 A.E. BUDURA

41 Patriotismul
 în stare pură
Interviu cu Alexandru
Leșco, Andrei Ivanțoc
și Tudor Popa
 E. TOMAC

ECOURI

45 Radu Beligan
 nu trece de milițian
 G. ALDEA-ALDESCU

POVEȘTEA UNUI TABLOU

47 „Bunavestire“
 de Jacopo Tintoretto
 C. UNGUREANU

49 România
 acum 100 de ani
 G. FILITTI

53 Prietenul
lui Mihai Eminescu,
Moses Gaster
L. BERCOVICI

59 Cruciada
Nordului
Teutonii
la Marea Baltică
V. IONESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

PASTILA
DE CUVINTE

66 Etimologia
asfaltării
M. SALA

CHIPURI UITATE

68 Stan Săraru,
primarul Buzăului
T. HOLDER

ENIGME
ALE ISTORIEI

70 Aksum
D. DOLGHIN

74 Orașul
lui Negru Vodă
Câmpulung Muscel
ȘT. TRÂMBACIU

78 Poștașul venea
pe două roți
C.M. SĂVULESCU

81 Istorie și fotbal
C. PARFENE

83 Cu potera,
în Bucovina
A. SPÂNŢU

EVENIMENT

86 România
prin ochii National
Geographic
D. MATEI

87 Orientul
pe simeze
R. G. TATOMIR

89 Viață nouă
pentru cartea veche
A.S.T. CONSTANTIN,
O. DOBRE

HOOVER
INSTITUTION

92 Între teamă
și speranță

93 „Mână, birjar!”
I. ZĂNESCU

RUBRICI

46 Câștigători
la Concursul
40 întrebări

58 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Telex

69; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

DEMAGOGI ȘI DEMAGOGIE

Demagogia este arta de a servi poporul, nu după cerințele intereselor lui mai înalte, ci conform aplicărilor, poftelor sau patimilor sale. Demagog este omul care, mai presus de toate, urmărește nu interesele mulțimilor, ci favoarea ei, este omul iscusit a-i tălmăci ideile cele mai greșite, omul gata a-i legitima ciudăteniile, gusturile, dorințele cele mai puțin întemeiate, toate acestea mai totdeauna împins de un scop personal, de pildă, ambițiunea.

Spre a-și ajunge țelul, demagogul are felurite mijloace ce mai niciodată nu dau greș.

Cel mai obișnuit este de a deștepta setea nemărginită a omenirii de a-și îmbunătăți soarta, descătușând nădejdiile în orice direcțiune. Căci marele imbold al vieții este așteptarea unor zile mai bune. Iluziunile sunt pâinea zilnică cu care se hrănesc sufletele noastre. La ușa aceea nu bați niciodată în zadar. Dacă o suflare haină ar stinge vreodată flacăra nădejdiilor pe planeta noastră, omenirea ar morni într-o jalnică lăncezeală și s-ar întoarce repede înapoi spre barbarism. Demagogul are grija de a nu lăsa neîntrebuțată o asemenea forță și caută a-și mări popularitatea făcând să licărească în ochii maselor făgăduielile cele mai amăgitoare și cele mai greu de îndeplinit.

O altă părghie puternică prin care demagogul mișcă masele și pe care au mânuit-o cu bună iscusință agitatorii fioroși de pe vremurile înfricoșate ale Marii Revoluțiuni Franceze este pisma, nu de la om la om, ci pisma colectivă.

Iată o țară democratică, înzestrată cu cele mai largi libertăți, unde calea până la cele mai multe pozițiuni sociale și politice este deschisă

MIHAIL G. CANTACUZINO

oricui, potrivit cu valoarea sa intelectuală și morală. Interesele bine înțelese ale tuturor ar cere ca o stare desăvârșită de ordine și de liniște să îngăduie fiecăruia de a se folosi de această largă libertate spre a-și aduce și el obolul muncii sau talentului, confluera la binele obștesc și totodată și la îmbunătățirea propriei sale soarte. Demagogului însă puțin îi pasă de așa ceva. Ceea ce urmărește este să dobândească pe calea cea mai scurtă favoarea populară.

Și iată-l frământând acel fund turbure de pofte și patimi ce clocoțesc în adâncul cel

mai tainic al sufletului fiecăruia om. El va alege o categorie de oameni pusă ceva în evidență prin împrejurările economice sau istorice și o va încărca cu toate păcatele [...]

Este vădit că omul care înțelege a guverna țara fără a lua în seamă stratele ei adânci, așteptând totul de la noroc, este expus să cadă în grele păcate.

Nu se poate concepe o națiune entuziasată, înflăcărată, însuflețită de râvnirile cele mai generoase jos, iar sus pietroasă și îngustă la suflet; căci oricât de înalte ar fi năzuințele în rândurile de jos, dacă ele nu sunt împărtășite, încheigate, tălmăcite în fapt de către cârmacii țării, ele slăbesc, mocnesc și se sting.

Este o lege netăgăduită a naturii.

(Mihail G. Cantacuzino, 1867-1928, a fost ministru de Justiție în 1916-1918; din 1922, vicepreședinte al Partidului

Național Român;

articol apărut în ziarul *România*, 19 martie 1924; fragmente)

Eveniment

Autorul articolului care urmează, arheolog elvețian, este directorul general al proiectului „Zorii Europei. Marile culturi neolitice din România”. A organizat, de curând, o amplă expoziție, ce s-a bucurat de un deosebit succes în Occident – pe care o vom prezenta într-un număr viitor – consacrată modului de iluminare în Antichitate și în Evul Mediu.

Domnia sa a acceptat să prezinte pentru cititorii noștri proiectul româno-elvețian, prin care marile culturi neolitice identificate pe teritoriul României vor fi prezentate, în vara anului viitor, mai întâi într-una dintre țările care organizează, împreună cu Austria, Campionatul European de Fotbal, Elveția, apoi și în alte țări europene.

ZORII EUROPEI. CUM S-A NĂSCUT O MARE EXPOZIȚIE

Dr. LAURENT CHRZANOVSKI

Pentru un arheolog elvețian, ale cărui cercetări sunt axate pe perioada romană, România este o țară pe cât de fascinantă, pe atât de uimitoare. Cu ocazia primei mele vizite, în anul 2004, m-a intrigat peste măsură mândria cu care interlocutorii mei se numărau printre moștenitorii lumii romane, deși aveam în valiză cartea lui Mircea Goga, fiul marelui poet, intitulată *O insulă de latinitate*, o substanțială introducere în cultura și limba română.

Și sunt intrigat în continuare, căci românii sunt singurii care se mândresc cu faptul că au făcut parte din Imperiul Roman. Francezii se revendică din gali și din Vercingetorix (Magazin istoric, nr. 3/2007); nemților le place să spună că descind din vechii germani; englezii o onorează pe regina Boudicca (stăpâna unui regat din Norfolk, conducătoarea unei răscoale în 60-61 contra romanilor); spaniolii îl plâng pe Viriatus (conducătorul unei revolte antiromane, între 147 și 139 î.Hr.) și pierderea Numanției; iar noi ne pretindem „helveți”, federație de triburi înfrântă de Iulius Caesar și obligată să revină în regiunea pe care vruseră să o părăsească și care este astăzi țara noastră.

Românii, chiar dacă îi recunosc pe strămoșii lor îndepărtați, dacii, și îi onorează pe Decebal, și-au proclamat din clipa nașterii națiunii afilierea la romanitate și au cerut o copie a ceea ce este, adesea, considerat un simbol național: *Columna lui Traian*.

Aproape toate expozițiile de arheologie românești prezentate în străinătate au fost consacrate romanilor sau dacoromanilor, mai rar dacilor și o singură dată unei mari civilizații mai vechi: Cucuteni.

Pe lângă Columna lui Traian, putem identifica alte două simboluri reprezentative pentru România, făcând parte din categorii diametral opuse. Primul este Dracula. Celălalt este Gânditorul de la Hamangia. Folosit ca logo de către ziarul *Gândul*, prezent pe bancnota de 200 lei, toți românii îl cunosc. A fost, de curând, adus în atenția întregii lumi grație reuniunii la nivel înalt a francofoniei, găzduită în acest an la București. Dar realitățile și contextul istoric din care provin Gânditorul sau Vlad Tepeș rămân necunoscute pentru mulți occidentali. Câți nu vor fi atribuit Gânditorul lui Brâncuși?

La originea neoliticului european

De aici s-a născut proiectul nostru de expoziție, și cititorul

ne va ierta meandrele străbătute până acum. România dispune în bogata sa istorie de trei perioade în cadrul cărora, prin prisma mărturiilor istorice descoperite între frontierele sale de azi, poate fi înțeleasă și analizată evoluția, dacă nu a întregii Europe, măcar cea a Balcanilor și a centrului continentului: neoliticul, Evul Mediu și epoca modernă.

În același timp, toate trei au și un dezavantaj politic major: se referă la civilizații și culturi care sunt, toate, transfrontaliere, depășind cu mult realitatea geografică a statului român de azi. Acest lucru explică, în parte, de ce – fie din teama de a-și pierde identitatea, fie din aceea de a nu oferi argumente altor naționalisme – a trebuit să așteptăm ultimul deceniu pentru ca țara să fie pregătită să exporte incredibila bogăție ce caracterizează aceste perioade. Expoziția Cucuteni organizată la Salonic, în 1997, cea itinerantă despre Compania Internațională a Dunării și „focul de artificii” cultural care este Sibiu 2007. Acesta din urmă își revendică în egală măsură

europenitatea, ca și trecutul sășesc, pe cel austro-ungar și românesc.

Extinderea Uniunii Europene a contribuit desigur la acest proces. Propria mea țară – chiar dacă nu este membră a U.E. – urmează același curs, îndrăznind pentru prima oară, anul viitor, la Muzeul istoric din Berna, să organizeze o expoziție importantă despre Carol Temerarul și epoca sa, inclusiv ridicarea Imperiului Habsburgilor la rangul de putere mondială. Până acum, Habsburgilor le fusese interzisă „cetățenia” elvețiană, deși castelul omonim, locul lor de origine, se găsește nu departe de Brugg și una dintre cele mai vechi capele ale lor, la Königsfelden (Windisch). Era greu de conceput să le retrasezi istoria pe teritoriul elvețian, unde toate miturile naționale (de la Wilhelm Tell până la Arnold von Winkelried, eroul legendar care a asigurat victoria forțelor confederate elvețiene în bătălia de la Sempach, din 1386) li se opuseseră, iar armatele confederate obținuseră la Morgarten (în 1315) și Sempach victorii care s-au aflat la temelia nașterii micului nostru stat alpin.

Boian, Vinca, Cucuteni, Hamangia, Gumelnița, Vădastra, Bodrog-Kerestur, Cernavodă, iată tot atâtea civilizații complet necunoscute publicului din Europa Occidentală. Ele se află la originea procesului de instalare a neoliticului și de indo-europenizare a continentului nostru. Aceasta este concepția expoziției „Zorii Europei. Marile culturi neolitice ale României”, care se va deschide la Olten, în Elveția, în iunie 2008, înainte de a porni într-un turneu prin Europa.

Forme surprinzătoare, cu un decor impecabil, o stăpânire deplină a artei ceramicii

1.200 piese din 39 muzee

Cum se întâmplă adesea în astfel de cazuri, ideea expoziției s-a născut din hazardul unei vizite. În anul 2003, un grup de arheologi din Geneva, membri ai Asociației Hellas și Roma, fondată de regretatul Olivier Reverdin, a vizitat muzeele din București și din partea de est a țării și a rămas fascinat de frumusețea și diversitatea artefactelor unor civilizații complet necunoscute lor.

După o lungă gestație în Elveția, proiectul a demarat anul trecut, reunind toți actorii care să-i asigure succesul. A fost mai întâi dorința unui oraș, Olten, punct nodal al drumurilor și căilor ferate din Elveția, a autorităților și muzeului său – care reprezintă o realitate nouă pe scena instituțională elvețiană – de a găzdui expoziția. Apoi, finanțări publice și private, din cele două țări, au asigurat viabilitatea proiectului. Un grup de lucru elvețian și român s-a angajat să urmărească fazele realizării, zi de zi. În sfârșit, s-a constituit un comitet științific, alcătuit în exclusivitate din 15 specialiști români, al cărui comisar general este Dragomir Popovici, director adjunct la Muzeul Național de Istorie al României, iar director științific Marian Neagu (Muzeul Dunării de Jos, Călărași).

Având acordul preliminar al Ministerului Culturii și Cultelor și coordonarea logistică sub egida Muzeului Național de Istorie al României, căruia i s-au asociat muzeele din Cluj-Napoca, Piatra Neamț și Tulcea, am putut preciza, în primul semestru al anului 2007, contururile magnificului

O expoziție, formată din panouri explicative, ce vor rezuma proiectul „Zorii Europei. Marile culturi neolitice din România”, alături de câteva dintre cele mai frumoase capodopere neolitice din Muzeul Național de Istorie al României, care nu au mai fost expuse de zece ani, din cauza lucrărilor de renovare a muzeului, și-a deschis porțile la sediul acestuia, începând cu 30 octombrie.

O altă figurină gânditoare: era un idol sau o reprezentare decorativă?

tablou ce va fi oferit anul viitor publicului european. Vor fi 1.200 de piese, din 39 muzee, din toate regiunile României, între care multe piese din tezaurul național, care vor face deplasarea în Elveția.

Prezentarea pentru publicul occidental – adaptată tendințelor muzeografice cele mai moderne – se vrea atât atractivă din punct de vedere estetic, cât și riguroasă din punct de vedere științific. În jurul unei săli în care vor fi prezentate, 150 dintre cele mai frumoase obiecte se vor articula mai multe săli tematice, ce vor permite vizitatorului să înțeleagă contextul geografic, istoric, economic și social ce a permis nașterea unor asemenea capodopere, cu un grad de rafinament unic pe tot continentul nostru, în acea epocă.

Căutarea materiilor prime, priceperea utilizării lor vor introduce tematica meșteșugului: cum s-au putut naște forme ceramice atât de rafinate cu mai multe mii de ani înaintea inventării roții olarului; de unde provin pigmenții și cum au reușit ceramiștii, înaintea confrăților din Grecia și

din Europa Centrală, să stăpânească în asemenea grad tehnica picturii pe vas; cum au reușit să le ardă astfel încât să nu se oxideze sau să nu se strângă peste măsură? Le-a fost transmisă această expertiză tehnică – cum afirmă unii – de către confrății lor din Asia Mică, de unde a pornit neolitul către Balcani?

Acest din urmă element deschide o a doua secțiune, cea a schimburilor: silex, cupru, cochili pentru bijuteriile feminine, sare, alimente și produse manufacturiere puteau călători la mari distanțe. Care au fost deci legăturile stabilite între grupurile de pe cele două versante ale Carpaților; cum priveau grupurile aflate dincolo de granițele de azi ale României; care sunt urmele trocului la mare distanță; constituia Dunărea o axă trans-europeană?

Ne interesează apoi viața cotidiană a acestor grupuri. Modalitățile lor de subsistență vor fi analizate prin intermediul cunoștințelor arheologice cele mai recente, ale uneltelor agricole, de vânătoare și de pescuit. Arheozoologia și

arheobotanica vor fi deci și ele prezente la Olten.

O epocă pe care nu o putem înțelege pe deplin

În această mare secțiune, habitatul ocupă partea leului. În ce condiții trăiau acei oameni? O altă caracteristică majoră a acestei epoci o constituie sedentarizarea progresivă a triburilor sau cel puțin reîntoarcerea sezonieră sistematică pe aceleași locuri, potrivit practicii transumanței. Această sedentarizare, în cele mai multe cazuri, este însoțită și de crearea unor sisteme de fortificații complexe, ce înconjurau satele.

Ce ne spun aceste mărturii arheologice, cum să le interpretăm cât mai bine și, mai ales, cum pot fi evitate exagerările, iată o provocare majoră pentru Arheologia contemporană, moștenitoarea unui trecut de care se debarasează cu greu și care condiționează încă prea mult modul de gândire al fiecăruia dintre noi, în funcție de formația noastră academică.

Să nu uităm că publicul elvețian, cel european în general, dorește din ce în ce mai mult să treacă pragul unor manifestări istorice cu o deontologie ireproșabilă. „Mystery Park“ al lui Erich von Däniken, de lângă Lucerna, revizionistii, oamenii de știință care se vând celor mai josnice cauze politice au marcat Europa în ultimii zece ani. Vizitatorul are dreptul să știe pe ce baze s-au fondat interpretările care îi sunt livrate, mai ales pentru orice cultură sau perioadă pentru care nu dispunem de surse scrise.

Această dorință generală este prezentă mai ales în ceea

ce privește domeniile sacralului și spiritualității, subiectul ultimei mari secțiuni a expoziției. Vom reconstitui o parte a sanctuarului de la Parța, cu grupul său de cult și cu craniile de taur; vom prezenta macheta contemporană a grupului de temple construite pe un baraj și coloana descoperită *in situ* lângă Căscioarele.

Alături de aceste opere, impresionante prin faptul că sunt anterioare cu aproape 1.000 de ani complexului de la Stonehenge, se vor etala frumoșii idoli masculini și, mai ales, feminini.

Dar ce reprezintă cu adevărat capodoperele, între care Gânditorul (sau mai ales Bărbatul și Femeia de la Hamangia, cea din urmă mai puțin cunoscută decât perechea sa masculină)? Va trebui să depășim schemele tradiționale, care nu văd în omul acelor epoci decât un *Homo religiosus*.

Desigur, aceste perioade istorice sunt caracterizate prin prezența într-o măsură evidentă a sacralului în viața cotidiană a oamenilor. Se încerca, prin venerarea divinităților, asumarea existenței, înțelegerea mediului înconjurător, o tentativă de a explica viața, de a reduce teama de moarte, care putea surveni cu rapiditate, care face parte din viață, o viață mult mai scurtă decât este a noastră.

Profunzimea, realitatea credinței omului din neolitic ne scapă. Cu toate eforturile noastre, nu le putem retrăi identic. Am

asimilat filosofia greacă, dreptul roman, pe Galilei, pe Descartes, apoi „Luminile“, la plural și cu o pretențioasă majusculă! Au urmat pozitivismul, moartea lui Dumnezeu și Karl Marx.

În cadrul acestei expoziții se va face un mare efort pentru a prezenta fiecare obiect în contextul său, pentru a ne mărturisii slăbiciunile atunci când ignorăm destinația cutărei bijuterii, utilizarea cutărei vas, semnificația cutărei motiv.

Preocuparea tuturor celor angrenați în acest proiect este să arate că se poate seduce un public numeros cu ajutorul arheologiei și că profesia noastră, cu întreaga deontologie necesară, este capabilă astăzi să răspândească cunoștințe până acum limitate doar la cărțile pentru specialiști. Dacă europenii din Occident află că Gânditorul este o operă din neolitic, pentru noi va fi cea mai frumoasă recompensă. ■

Întrebările Gânditorului de la Hamangia să fi fost legate de discuția celor doi președinți?

ORIGINILE ECOLOGIEI

ROMEO STĂNESCU

Trăim într-un timp care pare din ce în ce mai preocupat de problemele mediului. Organizații non-guvernamentale, politici naționale, dezbateri în mass-media, lucrări și articole, chiar și ample mișcări de protest. „Dacă nu avem grijă de natură, sfârșitul lumii se poate apropia cu pași repezi!” – este mesajul pe care îl promovează. Oamenii de știință încearcă să trezească conștiința opiniei publice.

Cum a fost și cazul unei recente lucrări a unui specialist american în problemele protecției mediului, geograf și psiholog, Jared Diamond, de la Universitatea din Los Angeles, intitulată sugestiv *Collapse*. Cartea a tras un nou semnal de alarmă asupra pericolelor ecologice majore, având la bază ideea conform căreia tocmai istoria este cea care ne demonstrează că societățile puternice pot să cunoască declinul într-un mod cu totul neașteptat și brutal. În opinia lui Diamond, marile imperii s-au prăbușit din cauza a cel puțin cinci grupe de factori: deteriorările provocate de populație asupra mediului; schimbările climatice; dușmanii (interni/externi); pierderea partenerilor comerciali și, în sfârșit, reacțiile politico-economico-sociale generate de aceste modificări.

Exemplele în favoarea respectivei teze vin de la sine: dispariția civilizațiilor Maya și Inca sau chiar a Imperiului Roman. Mulți specialiști consideră că tocmai defrișarea unor importante suprafețe din cadrul acestui imperiu a generat ridicarea nivelului pânzei freatice și apariția malariei, cu impact direct asupra demografiei. „Societatea noastră mondializată este prima care ar putea ca, în mod veritabil, să tragă concluziile asupra erorilor comise de civilizațiile longevive în timp și spațiu. Când mayașii și locuitorii din Mangareva (Polinezia franceză) tăiau arborii, ei nu aveau nici istorici, nici ecologi, nici ziare și nici televiziuni pentru a-i pune în gardă.” Dacă astăzi „dispunem de cronică detaliată a succesorilor și eșecurilor speciei umane”, suntem oare în stare să evităm altele noi?!

Investigând trecutul istoric, descoperim destul de uimiți că, în mare, atitudinea față de mediu nu s-a schimbat în mod semnificativ. Documente istorice dovedesc, de exemplu, exploatarea irațională a pădurilor în Grecia sau în China antică sau fenomene precum degradarea solurilor și distrugerea unor specii. Scrieri sumeriene vorbesc de timpurile în care „pământul a devenit alb”, datorită extracțiilor masive de sare, deci neprofitabil pentru agricultură. Eroii epopeii indiene *Mahabharata* au ars o pădure de cedru cu animalele din ea cu tot. De la început s-au tras semnale de alarmă! Una dintre primele încercări de legalizare a protecției mediului se pare că s-a impus în Ur, în jurul anului 2700 î.Hr., vizând tocmai resturile de păduri.

Natura – cheia vieții umane

Comuniunea om-natură, respectul pe care trebuie să și-l arate reciproc au reprezentat o

temă extrem de uzitată de-a lungul timpului. Una dintre cele mai vechi religii de pe Glob, Hinduismul, conține o parte intitulată *Aranyakas* (Cartea pădurii), tocmai pentru că a fost scrisă de înțelepți care locuiau într-o pădure, pe care o venerau. Căci ea a reprezentat sufletul culturii indiene, după cum remarcă poate cel mai cunoscut poet indian al tuturor timpurilor, Rabindranath Tagore (1861-1941). În alte părți ale lumii, cam în aceeași vreme, adepții Confucianismului sau Taoismului credeau în viața trăită respectând natura. Multe dintre profețiile Iudaismului, Buddhismului, Creștinismului sau Islamului propovăduiesc retragerea în natură pentru regăsirea de sine.

Pentru filosoful grec Aristotel (384-322 î.Hr.), „imitarea naturii” putea reprezenta cheia de înțelegere a esenței vieții. Mai mult, mitologia greacă lega în mod direct ideea de Justiție cu cea de Natură –

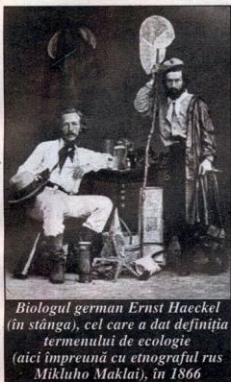
Themis, divinitatea protegitoare a dreptului, era fiica Gaiei, zeița Pământului. La rândul său, Platon (427-347 î.Hr.) compara colinele și munții Greciei cu scheletul unui corp lovit de boală: „Toate părțile pline de bogăție și frumusețe au dispărut, rămânând numai resturile peisajului de altădată.” Pentru atenieni poluarea zonei portuare devenise o adevărată problemă. Părintele medicinei, Hippocrate (460-377 î.Hr.), considera și el că principalul factor care putea provoca maladii cauzatoare de moarte era climatul. Mulți dintre specialiștii contemporani spun că lucrarea sa *De aëre, aquis et locis* (Despre aer, apă și pământ) poate fi considerată unul dintre cele mai vechi demersuri în știința ecologiei.

În India clasică, într-unul dintre edictele date de regele Așoka (304-232 î.Hr.), în 256 î.Hr., se pomenește chiar de anumite specii de animale protejate, printre care: papagai, găște sălbatice, broaște testoase sau câprioare.

Din versurile lui Horațiu (65-27 î.Hr.), aflăm că Roma antică putea fi recunoscută nu numai după „bogăția și zgomotul” produs de marea aglomerație urbană, ci și după „fum”, căci poluarea a reprezentat una dintre marile probleme ale Cetății eterne. Romanii găsiseră chiar și un nume pentru aerul greu de respirat din jur – *gravioris caeli* (aerul cel greu) sau *infamis aer* (aerul infam). Iar în Codul de legi al împăratului Iustinian I (482-565), în 535, la loc de frunte, se pomenea de „lucrurile comune tuturor – aerul, apa curgătoare, marea

Erupția Vezuviului în 79 d.Hr. (pictură de Joseph Wright of Derby, din 1774-1776; primul pictor care a exprimat spiritul Revoluției industriale)

Biologul german Ernst Haeckel (în stânga), cel care a dat definiția termenului de ecologie (aici împreună cu etnograful rus Mikluho Maklai), în 1866

și țărmurile sale“ și care trebuie protejate. Mai ales apele, cronicarii scriind că locuitorii imperiului erau adesea indignați de poluarea ce afecta cursul Tibrului.

Franța medievală a introdus printre primele coduri forestiere din lume, în jurul anului 1300, ce conțineau legi menite a regulariza tăierea lemnului pentru construcții navale. Pe la mijlocul aceluiași secol, mai întâi Parisul, în 1366, a emis ordonanțe adresate măcelarilor prin care se interzicea aruncarea resturilor de animale în perimetrul orașului și apoi, în 1388, Parlamentul britanic a mers pe aceeași direcție, scoțând în afara legii depozitarea necontrolată a gunoiului.

Fumul, solul curat, pădurea...

Adevărata revoluție în gândirea de tip ecologic a venit însă spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Un semnal de alarmă cu privire la poluarea atât de prezentă în peisajul

epocii moderne a fost tras de britanicul John Evelyn Page (1620-1706), care, în 1661, a publicat lucrarea simbolic intitulată *Fumifugium, or the Inconvenience of the Aer and Smoake of London Dissipated* (Despre inconvenientele aerului și fumului din Londra). A propus, pentru ameliorarea situației, crearea de parcuri bogate în vegetație. Și era nevoie urgentă de remedii, deoarece, după cum același Evelyn Page nota în jurnal, în 1684, aerul londonez devenise atât de irespirabil și chiar „cu greu puteai să vezi vizavi, peste stradă“. Jumătate de secol mai târziu, Jared Eliot (1685-1726), autorul primei scrieri agricole tipărite în America, *Essays on Field Husbandry in New England* (*Scriere despre lucrarea pământului în Noua Anglie*) a promovat protejarea solului, ca etapă esențială în atingerea unor rezultate pozitive în agricultură.

Preocupările pentru salvearea și protejarea mediului au

pătruns până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. În Japonia shogunilor, spre mijlocul aceluiași veac al XVII-lea, s-au făcut auzite numeroase voci care s-au ridicat împotriva pericolelor provocate de defrișare (eroziune a solului, colmatare a apelor de suprafață, inundații), cerând imperios plantarea de noi arbori. În consecință, s-a ajuns chiar la elaborarea, spre 1700, a unui vast sistem de management al zonelor împădurite.

Odată cu înaintarea cercetărilor științifice, s-au elaborat teorii ce încercau să explice evenimente cunoscute și, doar uneori, contemporane, prin cauze naturale induse de om. Alexander von Humboldt (1769-1859), exploratorul și geograful german, nota, în 1819, că, de exemplu, nivelul fluctuant al unor lacuri din Venezuela, pe care a străbătut-o în călătoria sa prin America Latină, între 1799 și 1804, este în strânsă legătură cu defrișările masive de pe colinele din jur. „Când pă-

Poluarea industrială devenise o problemă de la începutul secolului trecut: orașul Sheffield, așa cum l-a imortalizat pictorul Stanley Royle

Valea Yosemite a devenit, din 1864, parc recreațional (și în pagina 13 jos)

Multe dintre obiceiurile pmântului pot avea și explicații legate de protejarea mediului; de exemplu cea așa-numita „lege a pășunatului“, din perioada interbelică, ce permitea scoaterea la păscut a animalelor doar în perioada cuprinsă între sărbători religioase importante, respectiv Sf. Gheorghe (23 aprilie) și Sf. Dumitru (26 octombrie); sau tradiția conform căreia, la sate, de Rusalii (la 50 de zile după sărbătoarea Paștelui), se curăță fântânile.

durile au fost distruse... paturile de scurgere ale râurilor, rămânând uscate mare parte a anului, s-au transformat în torente, atunci când ploi uriașe au căzut din munte...“. Cu mai bine de jumătate de veac înaintea teoriei emise de Charles Darwin (1809-1882), pentru filosoful Johann von Herder (1744-1803), metafora organică a servit ca model pentru interpretarea istoriei umane. În opinia sa, națiunile și popoarele se nasc, ajung la maturitate, apoi la declin și dispar ca o colectivitate din lumea animală. Pentru geologi și biologi, precum scoțianul James Hutton (1726-1797) sau Georges-Louis Leclerc conte de Buffon (1707-1788), trecutul pmântului fusese guvernat după legile precise ale naturii.

Catastrofele și protecția mediului

Odată cu începutul secolului al XIX-lea au apărut și primele semnale alarmante cu privire la posibile catastrofe ce

pot fi produse de intervențiile umane asupra mediului. În 1805, Jean-Baptiste Cousin de Grainville (1746-1805), contemporanul Revoluției franceze, un fost preot obscur, a publicat lucrarea intitulată *Le Dernier Homme* (ultimul om), ce poate fi considerată prima povestire SF cu tentă apocaliptică. Eroul său, Omega, ultimul om de pe pământ, își găsisse refugiu în Brazilia, pe un Glob secătuit și distrus, și încerca să scape de Ormus, zeitatea Pământului, care dorea să populeze Terra cu canibali, demni de o asemenea epocă întunecată. Câteva decenii mai târziu, în 1864, diplomatul și istoricul american George Perkins Marsh (1801-1882) publica *Man and Nature: The Earth as Modified by Human Action* (Omul și Natura: Pământul transformat de acțiunea umană), o istorie a pericolelor care pândesc omenirea dacă se distrugea mediul înconjurător. Perkins ajungea să compare transformările generate de mâna omului asupra naturii cu...

craterile selenare, la fel de dezolante ochiului. Iar observațiile sale erau valabile nu numai pentru spațiul american, ci și pentru cel european. Turcia și Italia erau țările în care a fost detașat și pe care le-a străbătut cu plăcere, dar și cu regret, observând schimbările imprimate de om asupra Vechii Lumi, cu predilecție defrișările și eroziunea solului din zona Mării Mediterane sau a peisajului alpin. Strigătul lui Marsh a găsit multe urechi gata să îl primească și multe voci care să îl ducă mai departe. Precum darwinistul Thomas Henry Huxley (1825-1895), care se întreba, retoric, în 1860, „care sunt limitele puterii omului asupra naturii și care sunt cele ale naturii asupra noastră“?!

Oamenii de literă au fost primii care s-au dovedit primtre cei mai sensibili la realitățile atât de deprimate din jur. De numele lui William Wordsworth (1770-1850), poate unul dintre cei mai cunoscuți poeți britanici, se leagă și apariția unor curente de critică a societății industriale, distrugătoare a mediului înconjurător. Datorită ei, omul de rând nu mai putea să „respire aer curat“ sau să „pășească pe pământ verde“. Revoluția industrială a fost detestată și de alte spirite romantice, asemenea lui John Ruskin (1819-1900), criticul de artă britanic, care se ridica plin de mânie împotriva distrugerilor pe care le suferise natura în vremea sa, ajungându-se ca „fiecare râu să devină o latrină, că nu se mai poate boteza nici un copil al Angliei în apele sale“. Scriitorul William Morris (1834-1896) – regăsit astăzi de unii dintre

„Mă întreb la ce s-or fi gândit atunci când au tăiat ultimul copac pe Insula Paștelui” – l-a întrebat pe Jared Diamond un student

susținătorii fanatici ai ecologiei, tocmai pentru duritatea cu care își susțineau ideile! – s-a aliniat și el curentului, visând să poată trăi într-o Anglie devenită o imensă grădină, și nu un peisaj dezolant, părăsit și fără viață. Poemul său *The Earthly Paradise* (Paradisul pământesc) îndemna la visare, cititorul trebuind să uite „fumul” și orașele hidoase și să își imagineze o Londră „delicată, albă și curată și o Tamisă nepoluată, mărginită de înverzite grădini.” De abia în 1863

avea să apară și prima lege antipoluare din lume, așa-numita *Alkali Law*, adoptată de parlamentul britanic.

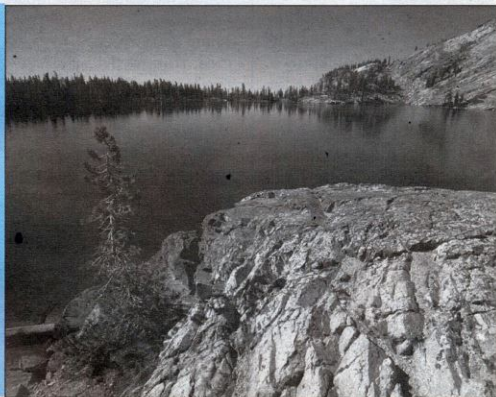
Naturalistul american William Bartram (1739-1823), unul dintre părinții ornitologiei, a lansat în Statele Unite și moda descrierilor geografice. Lucrarea sa *Travels* (Călătorii), publicată în 1791, în urma expedițiilor dintre 1773-1777, din coloniile situate în sudul Statelor Unite, a devenit foarte repede un real succes, fiind apoi bază de inspirație pentru

numeroși autori, precum Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) sau Chateaubriand (1768-1848). Era și epoca în care Thomas Jefferson (1743-1826), în lucrarea *Notes on the State of Virginia* (Note asupra statului Virginia), se ridica împotriva superstițiilor europenilor, care credeau că americanii ar fi contribuit la degenerarea unor specii de plante și animale, prin faptul că le-ar fi dus de pe continent în îndepărtata Americă.

Parcuri și rezervații naționale

Au apărut apoi și materializări efective ale grijii pentru păstrarea mediului înconjurător. Zona Izvoarelor fierbinți din Arkansas a devenit, astfel, prima rezervație naturală. Pentru a se proteja acea unică resursă națională și a o păstra pentru viitor, administrația locală a cerut, în 1820, ca regiunea respectivă – ce cuprindea atât izvoarele, cât și munții din jur – să devină rezervație

În Moldova, primele măsuri privind protecția mediului înconjurător, cu predilecție a vegetației, au fost luate în secolul al XVIII-lea. Astfel, în anul 1794, a fost emisă o hotărâre ce privea ocrotirea dumbrăvilor, luncilor și codrilor. Zece ani mai târziu, în 1805, Alexandru Moruzi (1750-1807), la a doua domnie pe tronul Moldovei (1802-1806), a impus câteva restricții vizând extinderea proprietăților funciare.

Ziua Pământului s-a celebrat începând cu 1970 (fotografie din 1971)

federală. La 20 aprilie 1832, al șaptelea președinte al Statelor Unite, Andrew Jackson (1767-1845), semna actul legislativ prin care „patru sectoare de pământ, care cuprind zisele izvoare fierbinți, devin rezervație pentru uzul Statelor Unite, deci nu pot fi vândute niciodată, sub nici o formă.”

Era și anul în care artistul George Catlin (1796-1872), renumit pentru portretele de indieni americani, lansa, la rândul său, pe fundalul proaspetelor impresii strânse în urma expedițiilor din zona râului Mississippi (unde l-a însoțit, între 1830-1832, pe generalul William Clark, aflat într-o misiune diplomatică), ideea creării unui parc național, care să păstreze condițiile de viață și obiceiurile indienilor.

Venise timpul marilor transformări! Curentul protejării naturii parcă prinsese aripi. În 1866, biologul german Ernst Haeckel (1834-1919) a

formulat pentru prima dată definiția termenului în sine de ecologie, ca „studiu al interacțiunilor dintre organismele vii și ambient și organismele vii între ele, în condiții naturale”. Însă prima conceptualizare științifică a apărut în 1895, când botanistul danez Eugenius Warming (1841-1924), recunoscut pentru cercetările sale întreprinse în Brazilia, Danemarca sau Norvegia, pune bazele ecologiei ca știință.

În America, nume precum cele ale poetului Ralph Waldo Emerson (1803-1882), Henry David Thoreau (1817-1862) sau John Muir (1838-1914) au devenit sinonime cu mișcarea de pionierat în această direcție. Pentru Emerson, de exemplu, peisajele fascinante ale Americii trebuia să reprezinte atât refugii în calea dezumanizantei societăți, cât, mai ales, surse de înțelepciune, căci „natura întreagă este o metaforă pentru mintea omească”. Iar pentru Muir, arborii de sequoia trebuia să fie venerați ca adevărate zeități, aducătoare de liniște și lumină, „coloane de strălucire, tangibile, terestre, accesibile”.

Un eveniment avea să accelereze însă întreaga activitate din domeniu: era anul 1852, când un uriaș arbore de sequoia a căzut sub loviturile topoarelor în timpul unei sărbători publice la Calaveras Grove, zonă renu-

mită pentru arborii săi gigantici. Opinia publică s-a ridicat împotriva unui asemenea act de „vandalism”, după cum l-a numit un editor de la *New York Tribune*, Horace Greely; în timp ce o gazetă extrem de populară din Boston, *Gleason's Pictorial*, se revolta, considerând gestul de a tăia un „arbore splendid” o adevărată „crimă”. În 1864, Congresul Statelor Unite a hotărât ca Valea Yosemite – regiunea din care făcea parte și Calaveras Grove – să devină parc recreațional.

Încetul cu încetul aveau să apară și societăți de protecție a naturii – prima oficial atestată a fost creată în Anglia, în 1865, și purta numele *Commons, Open Spaces and Footpath Preservation Society* (Societatea de păstrare a mediului înconjurător și vestigiilor). La 10 aprilie 1872 avea să se sărbătorească pentru prima dată și Ziua Copacului, la inițiativa lui J. Sterling Morton, în Nebraska; în același an cu apariția primului parc național, la Yellowstone. ■

Exclusivitate

Cum este privită azi „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie“ de către istoriografia rusă? Există un blocaj informațional aproape total față de Federația Rusă. Doar știrile care intră pe agențiile internaționale de presă ajung și la noi. Din când în când, TVR mai transmite câte o corespondență semnată de Liviu Iurea. Cu atât mai opacă și inconsistentă este imaginea pe care o avem despre dezbaterile de idei din cadrul istoriografiei ruse. Revista Magazin istoric a încercat să-și informeze cititorii, apelând la colaboratori din Federația Rusă, care au scris, în exclusivitate, pe diferite teme.

În acest număr, publicăm articolul care urmează și care încearcă să răspundă la întrebarea cu care deschidem aceste rânduri. El este semnificativ nu numai pentru dezbaterile de idei din istoriografia rusă, ci și pentru evoluțiile actuale din Federația Rusă.

REVOLUȚIA DIN OCTOMBRIE: PRIVIRE DIN 2007

ALEKSANDR S. SENIAVSKI (Moscova)

Prăbușirea sistemului mondial al socialismului, disoluția U.R.S.S., încetarea existenței unei lumi bipolare, încheierea formală a „Războiului rece“, toate acestea, ca și alte transformări radicale din anii 1990, au făcut ca evenimentele din 1917 din Rusia, denumite în epoca sovietică „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie“, să fie reconsiderate. În anii '90, istoricii ruși au trecut prin procese deloc simple. Înainte de toate, între cercetătorii profesioniști, tema Revoluției a devenit nepopulară. Tot mai puțini i-au acordat atenție. O semnificativă parte a istoricilor s-a angajat pe drumul cel mai simplu, cel croit de noua conjunctură politică, practicând „inversia ideologică“: tot ce fusese pozitiv înainte a devenit negativ și invers.

Cel mai la îndemână s-a dovedit a fi să declari ceea ce se considera a fi fost o mare revoluție drept o răsturnare la vârf, să-i acuzi pe bolșevici că „au violat istoria”, au impus unei țări uriașe voința lor politică. Dar, în realitate, acest lucru nu explica nimic. Rămăneau întrebări: cum a reușit un grup politic restrâns, sectant, în esența lui, format din câteva mii de membri ai unui partid izgonit în ilegalitate, ca în câteva luni de la răsturnarea monarhiei, petrecută în timpul Revoluției din Februarie 1917, nu numai să dea o lovitură politică în Capitală, în octombrie 1917, ci să acapareze întreaga putere într-o țară imensă? Ba mai mult, să învingă într-un război civil cumplit, lung de câțiva ani, în care înamicul său, albii, era susținut de intervenția militară externă, a tuturor marilor puteri din lume?

Mai degrabă țăranescă decât proletară

În plus – și acest lucru este mult mai important decât evenimentele anului 1917 în sine – rămân întrebările despre locul Revoluției din Octombrie în procesele istorice ale secolului al XX-lea, despre ceea ce a generat ea, despre modelul sovietic de dezvoltare devenit atractiv pentru zeci de țări și popoare ale lumii, care au imitat statul sovietic și au intrat în sfera lui de influență. Pe măsură

ce „spuma conjuncturală” de bază s-a liniștit, pasiunile politice s-au potolit, pe de-o parte, iar pe de alta, s-au acumulat noi fapte – în mare parte ascunse în arhivele și fondurile speciale din perioada sovietică – aprecierile istoricilor au devenit mai diversificate, obiective și fundamentate. Unii au recurs la analiza raporturilor dintre programele și politicile partidelor și interesele maselor, reprezentările și așteptările acestora, alții la interdependențele dintre popor și putere în procesul revoluționar, la tradițiile spiritului de răzvrătire rusesc, înscriind evenimentele de la 1917 în seria de *vremuri tulburi* și răscoale țărănești, alții la rolul dominant al țăranimii în „revoluția proletară”, cum a fost oficial declarată, la esența ei țărănească.

Din punctul de vedere al autorului articolului de față, toate aceste aspecte și orientări în cercetare, pe care tocmai le-am enunțat, trebuie luate în considerare în elaborarea noii abordări a Revoluției din Octombrie. Ele completează și

întăresc imaginea de ansamblu, dar nu trebuie să ne limităm la ele, toate trebuie înscrise în contextul istoric mai larg. În primul rând, să ne punem întrebarea: care ar fi fost forțele sociale și politice de la 1917, care, în principiu, ar fi putut avea viitor politic la începutul secolului al XX-lea într-o țară predominant agrară? Probabil cele care susțineau afirmarea unor forme progresiste de dezvoltare și care aveau sprijinul majorității populației.

Or, prin natura lor, aceste obiective se excludau reciproc, deoarece viitorul aparținea modernizării industriale, orașului, iar țara era pe atunci preponderent agrară și majoritatea locuitorilor, aproximativ 80%, erau țărani. Țărănimea, categorie socială a trecutului, ca și aristocrația, boierii, este o categorie medie-vală, dar cea mai săracă și cea mai numeroasă. În lume însă, și în Rusia în mod deosebit, se desfășurau de mult procesele „dezvoltării capitaliste”, cu perspectiva transformării industriei într-o dominantă a economiei. Întârzierile

amenințau cu pierderea suveranității, cu transformarea într-o țară dependentă sau chiar semicolonială.

Puterea monarhică – exprimând prin excelență interesele marilor proprietari de pământuri – era o forță a trecutului. Modernizarea liberal-conservatoare a imperiului, pe care o susținuse puterea la mijlocul secolului al

*Piotr Arkadievici Stolîpin, ministru de Interne
și prim-ministru, cu soția (1906)*

XIX-lea, eșuase practic. Modernizarea sub forma occidentalizării „de sus” distrugea violent tradiționalismul și era străină majorității populației, mentalităților ei. Ea generase contradicții complexe și provocase două revoluții într-un timp foarte scurt: 1905-1907 și 1917. Acestea au demonstrat inconsistența regimului țarist și, ceea ce este mai important, inconsistența modelului de modernizare practicat, de tip occidental, străin tradiționalismului rusesc.

Inadecvarea lui Stolipin

Reformele liberal-conservatoare ale lui Witte și Stolipin nu erau acceptate de majoritatea populației. Reformele lui Witte însemnau ofensiva orașului asupra satului, occidentalizarea unei societăți tradiționaliste; reformele lui Stolipin o tentativă de „cvasirezolvare” a problemei pământului, care ar fi satisfăcut în primul rând interesele marilor proprietari, în opoziție cu așteptările țăranilor, care considerau că pământul trebuie dat celor care îl lucrează și pe baze egale, așa cum se practica dintotdeauna în comunitatea rusă (*obșcina*).

Monarhia rusă, chiar dacă devenise constituțională în urma revoluției din 1905-1907, nu a reușit să asigure soluționarea problemelor radicale în dezvoltarea țării, în special a celei agrare, „maturizate” demult și devenite problema prin-

cipală a Imperiului Rus. Ea fusese generată de insuficiența pământului pentru țărani, care vedeau rezolvarea problemei nu în sporirea producției (cei mai mulți nici nu dispuneau de posibilități economice), ci în repartizarea către ei a pământurilor aparținând moșierilor și statului. Dar, prin reformele lui Stolipin, monarhia a încercat să păstreze proprietățile moșierești, considerând aristocrația rurală principala sa bază socială. Tocmai reformele lui, orientate spre distrugerea obșcinei și redistribuirea pământului țăranilor în favoarea proprietarilor „mai puternici”, au constituit factorul care a direcționat definitiv țăranimea contra puterii monarhice.

Prin politica sa inflexibilă, rigidă, puterea și-a atras și opoziția orașului, și nu numai a păturilor sărace (de exemplu, dispunând împușcarea demonstranților la 9 ianuarie 1905, ceea ce a avut ca efect prima revoluție rusă), ci și a cercurilor burgheze liberale, care cereau participarea mai activă la exercitarea puterii. Dar puterea, care începuse să cedeze la 1905, ulterior a început să limiteze libertățile politice acordate inițial. Angajând țara

în sângerosul conflict mondial, monarhia și-a semnat practic sentința: războiul a acutizat la limită toate contradicțiile, a slăbit puterea centrală, a oferit arme țăranilor îmbrăcați în manta militară, a învățat poporul să ucidă. Pe măsură ce el se prelungea, numărul victimelor lui creștea, iar autoritatea se diminua catastrofal. Multe frâne și interdicții sociale au fost înlăturate, iar în februarie 1917 s-a declanșat revolta populară, care a măturat lesne regimul țarului.

Dar, proclamând republica, oferind libertăți politice de neimaginat altădată, guvernul liberal provizoriu nu a rezolvat problemele principale care frământau cea mai mare parte a populației, nici pe cele punctuale, cum ar fi ieșirea din război, nici pe cele fundamentale, profunde, cum erau cele agrare, naționale etc.

Împrumutând abil de la eseri

Care era configurația forțelor politice în primăvara lui 1917? Partidele burghezo-liberale erau partide „de viitor”, deoarece exprimau interesele dezvoltării capitaliste, industriale, dar nu dispuneau de o bază socială cât de cât consistentă: la sate, nu o aveau practic deloc; la oraș, era foarte slab dezvoltată (doar 18% din populație trăia la oraș), în rândurile extrem de reduse ale burgheziei de vârf și intelectualității.

Curs de alfabetizare, în 1905

Istoria a vrut ca acestea să ajungă la putere, dar ele nu au reușit să se folosească de putere și să o păstreze. În octombrie 1917, când practic a existat un vid de putere în țară, aceste forțe au fost cu ușurință răsturnate.

Eserii (social-revoluționarii) erau un partid care exprima interesele țărănimii, aripa sa radicală, dar și cea mai populară. Țărănimea, ca și moșierii, gândea nu spre viitor, ci spre trecut. Lozincile și programele eserilor erau utopice și conservatoare, doar că, spre deosebire de monarhie, era un conservatorism al celor de jos. Eserii erau tot un partid al „trecutului”, nu al dezvoltării, al utopiei sociale, adică, în esență, un partid al regresului. Ei nici măcar nu puteau cuceri de unii singuri puterea, problemă care se hotăra în orașele mari, unde influența lor era nesemnificativă.

Dintre celelalte forțe politice, rămăneau social-democrații, divizați între aripa liberală, reformatoare (menșevicii), și aripa de stânga, radicală (bolșevicii). Erau forțe politice „occidentale” și antitraditionale, care activau pe baza ideologiei marxiste, se pronunțau pentru modernizarea industrială a țării, exprimau „perspectiva industrială”, dar nu din punctul de vedere al vârfurilor, ci al straturilor de jos ale societății capitaliste. Și modul lor de organizare, și strategia, și metodele acțiunii politice erau însă principal diferite:

menșevicii, adică curentul doctrinar ortodox, reformator, considerau că revoluția era un caracter burghezo-democratic, deci puterea trebuie să aparțină burgheziei liberale, adică renunța practic a fi o forță politică independentă, oferind întreaga inițiativă partidelor liberale burgheze, care, după februarie 1917, își demonstraseră totală inconsistență.

În realitate, singura forță politică care pretindea puterea și care își proclamase drept scop transformarea radicală a societății, prin modernizare industrială, dar începând de jos, erau bolșevicii, radicalii marxiști de stânga. Ei nu erau doctrinari, ceea ce însemna că, stabilindu-și obiectivul strategic, erau capabili să-și corecteze pragmatic soluțiile politice, în acord cu circumstanțele; din punct de vedere tactic reacționau elastic la modificările societății. Liderul bolșevicilor, V.I. Lenin, înțelegea că viitorul aparținea orașului, dezvoltării industriale, dar soarta puterii, în condițiile revoluției și ale războiului civil, era hotărâtă de sat. Acest lucru însemna că era capabilă

să învingă și să se mențină solid la putere numai acea forță politică ce propunea o perspectivă industrială, dar care, circumstanțial, putea atrage de partea sa satul, țărănimea, adică 4/5 din populația țării.

Nu bolșevicii au săvârșit-o

Ca „partid al viitorului” cu o perspectivă industrială, bolșevicii au reușit să obțină nu numai sprijinul clasei viitorului, „straturile industriale de jos”, dar și al celor mai socializate „straturi ale trecutului”, al țărănimii. Așadar, bolșevicii nu au săvârșit revoluția, ci mai degrabă „s-au înscris” în ea, realizând cerințele obiective și sentimentele maselor. Ei au renunțat la propriile elaborări doctrinare, adoptându-le practic pe cele ale eserilor, adică programul agrar pentru țărani – programul „redistribuirii și socializării pământului”. Făcând concesii țărănilor, inclusiv prin introducerea NEP-ului (noulă politică economică), bolșevicii s-au lepădat de dogma marxistă, demonstrând elasticitate politică. Tocmai acest lucru le-a permis să acceadă la putere și să se

mențină acolo pe tot parcursul războiului civil.

Programul agrar pentru țărănime a fost doar un paleativ, nu rezolvarea reală a problemei. În epoca industrială, industrializarea și urbanizarea constituiau calea progresului, și nu doar la oraș, ci și la sat, pentru depășirea accelerată a înapoierii țării. Nici reforma lui Stolipin,

Septembrie 1917.
La Petrograd oamenii stau la coadă la pâine...

nici rezolvarea problemei pământului, conform exigențelor țărănimii, nu asigurau bolșevicilor aceste obiective, deoarece țărănimea secolului al XX-lea era o categorie socială a trecutului, nu a viitorului, o categorie a stagnării, nu a dezvoltării. Prin natura sa socială și modul de viață, țărănimea nu era capabilă de progres; orașul era cel care promova progresul tehnic și social.

Revoluția anului 1917 este un paradox! A fost declarată „proletară”, dar în realitate, prin bază socială, lozinci și rezultate a fost una a țăranilor. Principalul lucru pe care l-a asigurat Revoluția din Octombrie a fost rezolvarea forțată a problemei țărănești, într-o țară preponderent rurală, conform reprezentărilor comunitar-egalitare ale țăranilor. Ulterior, bolșevicii – marxiști occidentali, antitraditionaliști ideatici – au realizat un model tradițional de modernizare, principal diferit de cel al burgheziei liberale. Ei au rezolvat aceeași problemă a transformării Rusiei agrare într-una industrială, urbană, pe care nu

sentimentele și orizonturile populare. Chiar și pe timpul colectivizării agriculturii puterea s-a bazat pe reprezentările tradiționaliste „comunitar-colectiviste” ale țăranilor, mai apropiate populației rurale decât reformele lui Stolîpin, care proclamau proprietatea individuală asupra pământului. În esență, bolșevicii nu au avut de ales, au practicat o politică extrem de pragmatică, pe care ulterior au încercat să o explice teoretic și ideologic.

Partidul bolșevic al „revoluției mondiale a proletariatului” s-a transformat mai târziu, între 1920-1940, sub I.V. Stalin, într-un partid ce exprima interesele naționale ale statului, păstrând puterea multe decenii și realizând cu succes modelul său mobilizator de modernizare industrială a Rusiei. Acționând în numele „claselor de jos”, puterea sovietică a dispus de posibilități mult mai mari de „mobilizare socială” decât puterea imperială sau burghezia liberală și a desfășurat modernizarea industrială a societății, nu sufocând, ci sprijinindu-se pe segmentul

principal al populației, clasele sociale de jos.

Cu toate sincropele sociale – represuniile în masă, foametea de la începutul anilor '30 –, modelul sovietic de modernizare industrială s-a dovedit a fi extrem de eficient, asigurând transformarea unei Rusii înapoiate într-o putere de prim rang, ce a permis U.R.S.S. să câștige Al Doilea Război Mondial împotriva Germaniei fasciste și sateliților ei, să ducă omul în cosmos, să devină o a doua superputere a lumii și să se opună, în anii Războiului rece, celui mai puternic bloc al puterilor occidentale.

Modelul sovietic „s-a gripat” mai târziu: el n-a fost capabil să rezolve noile probleme, mult mai complexe, apărute începând cu anii '70, odată cu trecerea la societatea postindustrială, dar de acest lucru nu pot fi acuzați cei care au făcut Revoluția de la 1917.

Astfel, ținând cont de elaborările istoriografiei ruse din ultimii ani, putem trage următoarea concluzie: Revoluția din 1917 nu a fost o întămplare

a istoriei, ci a „exploatat” cel mai concret potențial de dezvoltare al societății rusești, cu toate contradicțiile ei, la care ajunsese țara în prima jumătate a secolului al XX-lea, și a avut o puternică influență asupra întregii lumi. ■

În românește de
Florentina
DOLGHIN

... iar peste o lună vor ridica baricade

Comuniștii sovietici s-au sprijinit pe

OCTAVIAN GOGA

DESPRE REVOLUȚIA RUSĂ

DIN FEBRUARIE 1917

La sfârșitul anului 1916, zeci de mii de români ardeleni și bucovineni care luptaseră în cadrul armatei austro-ungare se aflau internați în diferite lagăre de prizonieri din Rusia. Ministerul român al Afacerilor Străine a contactat pe diverse căi autoritățile ruse pentru ca acestea să le acorde un tratament uman. Mai mult, ținând seama că mulți dintre ei își exprimaseră dorința de a fi primiți ca voluntari în armata română, spre a contribui la eliberarea Transilvaniei și Bucovinei și unirea cu patria mamă, au fost inițiate consultări în vederea obținerii acceptului autorităților ruse pentru înființarea unui corp de voluntari români.

In ianuarie 1917, la Darnița, lângă Kiev, unde funcționa un mare lagăr de prizonieri, a fost trimis un delegat al Marului Cartier General Român spre a discuta detaliile concrete. Ordinul nr. 1.191 din martie 1917 al Ministerului român de Război aproba înființarea unității de voluntari.

La 1/14 martie 1917 a izbucnit revoluția burghezo-democratică din Rusia, care a dus la prăbușirea absolutismului țarist. Două săptămâni mai târziu, la 13/26 martie, a fost lansat un manifest al soldaților și ofițerilor români din lagărul de la Darnița, în care era expri-

mată dorința de unire a Transilvaniei și Bucovinei cu România.

Textul manifestului, în forma lui finală, fusese văzut și adnotat de Octavian Goga, aflat în Rusia în acele momente. El fusese trimis de guvernul român pentru a lua legătura cu noile autorități ruse și a vedea care era atitudinea acestora în problema eforturilor de război; ca emisar al Ardealului, Goga trebuia să determine și o urgentare a organizării subunităților de voluntari români. În drum spre Petrograd se opri la Darnița și luase cu el textul manifestului. Tradus în rusă și franceză, în zilele de 23-27 aprilie, manifestul a fost înmănat guvernului provizoriu rus, partidelor politice și personalităților de vază din Rusia, sovietelor din Petrograd, Moscova Kiev etc., dar și agențiilor de presă străine.

Cât timp a rămas în Rusia (martie-aprilie 1917), Goga a desfășurat o vie activitate publicistică. Prin articole publicate în presa din capitala rusă sau în cursul întrevederilor cu șeful guvernului provizoriu și cu ministrul de Externe Pavel N. Miliukov, își exprima admirația și solidaritatea cu principiile democratice ale revoluției ruse, văzând în ea un factor favorizant în lupta pentru libertate și unitate națională a popoarelor subjgate.

Octavian Goga și una dintre imaginile care l-au impresionat: demonstrație la Petrograd

Două documente recent depistate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Onisifor Ghibu, dosar nr. 529, dau măsură tensiunii acelor zile. Primul a fost înmănat în mod confidențial de Goga ministrului rus de Externe Miliukov. Originalul s-a aflat în posesia Hortensiei Cosma, prima soție a poetului, care i-a oferit o copie lui Onisifor Ghibu, în arhiva căruia s-a păstrat.

Și cel de al doilea text a fost redactat de Octavian Goga în aceleași împrejurări și a ajuns în posesia lui O. Ghibu pe aceeași filieră. Ambele documente analizează

evenimentele care au dus la prăbușirea țarismului. Pornind de la cunoașterea realităților românești, percepția lui Goga era un strigăt de speranță și încredere în viitorul democratic al omenirii. Nu avea cum să știe, la acea dată, ce vor face bolșevicii cu nobilele idealuri de dreptate socială și libertate națională promovate la începutul lunii martie 1917.

Precizăm că intervențiile din textele documentelor marcate prin paranteze drepte ne aparțin.

Petre OTU

● O datorie elementară să cunoaștem sufletul rusesc ● Marseilleza cântată la Petrograd provoacă discursul regelui Ferdinand ● Gesturi de cochetărie improvizată ale socialiștilor germani cu revoluția rusă ● Petrogradul, un al doilea Paris ● La vederea steagului roșu, impulsurile unei alipiri fraterne

„Am venit la Petrograd condus de sentimentul de pietate ce a resimțit umanitatea întreagă în fața revoluției rusești. Mișcarea liberatoare a poporului rus reprezintă un pas înainte pe care societatea modernă îl face pe scara evoluției de simțire.

Politicește, această răsturnare de regim înseamnă crearea unui ansamblu de ideologie a tuturor statelor aliate pentru apărarea liberei dezvoltări a națiunilor și ridică concepția democratică a vieții de stat la valoarea unei dogme universale.

Ca român din Transilvania, unde poporul meu de țărani oprimați ducea o luptă de clasă cu aristocrația maghiară exploatare și luptă de rasă cu guvernul din Budapesta, am văzut în grandioasa manifestare de la Petrograd izbucnirea aceluia val de energie a maselor, la care visează orice suflet care n-a fost străin în viața de suferințele sclaviei.

Ca cetățean al României de mâine de asemeni îmi dau seama că prin înăugurarea noului regim raporturile dintre cele două state vecine se așează pe o temelie nouă și că e o datorie elementară a fiecăruia dintre noi, cari privim în viitor, să cunoaștem

de aproape resorturile intime ale sufletului rusesc din aceste vremuri istorice.

Cele ce s-au petrecut aici au zguduit puternic conștiința publică din România. Uraganul din vecini a făcut să ne doară mai tare rănilile propriului nostru trup. Revendicările populare ale neamului nostru, care nu-și găsesc o justificare mai înaltă decât sufletul curat al milioanelor de țărani, au ieșit toate la suprafață acum și au devenit de o palpitantă actualitate. Simțim necesitatea de a coordona acțiunea democrației românești cu curente largi cari agită pe vecinii noștri și înțe-

legem că dărâmarea privilegiilor de clasă din Rusia a făcut să amuțească și la noi orice manieră de gândire reacționară. O piatră aruncată într-un lac pune în mișcare toate undele, de aceea *Marseilleza* cântată la Petrograd, pe ruinele autocratismului, a accelerat într-un mod neașteptat rezolvirea unor probleme capitale din viața internă a României. Ați citit discursul Regelui Ferdinand, rostit zilele trecute [la 23 martie/5 aprilie, reluat printr-un ordin de zi din 23 aprilie/6 mai] pe frontul nostru, în care se vorbește de lărgirea proprietății țărănești și de participarea maselor populare la viața politică. Acest discurs exprimă aspirațiile vechi ale democrației noastre, ca chestiune de oportunitate a momentului, însă a fost prilejuit de această necesitate de a atașa România la curentele de inovațiune democratică întronată de revoluția rusă. Urmand principiile lansate de guvernul provizoriu de aici, în curând Camera [Parlamentul] se va întruni, la Iași, pentru modificarea Constituției românești, în sensul exproprierii proprietății latifundiare și a introducerii votului universal. Dar, pe lângă această coor-

Revoluția din februarie 1917 la Moscova

donare de astăzi, democrația noastră, întărită în mod hotărâtor prin cucerirea Transilvaniei, se va desfășura în viitor paralel, într-o înlănțuire organică cu evoluția de cugetare politică rusească.

Toate aceste reforme însă nu pot primi un caracter definitiv decât pe urma triumfului Aliaților pe câmpul de luptă. Biruința noului regim din Rusia este în ranița soldaților săi. Germania are adânc infiltrat în însăși structura ei de gândire microbul monarchismului absolutist și casca prusacă este simbolul clasic al reacțiunii. Acestea sunt axiome elementare și e firesc însă ca la Berlin să se simtă astăzi trebuința de a se crea o platformă de discuție cu oamenii noului regim din Rusia liberă, după ce tendința de a face o pace separată cu guvernul țarist a eșuat în mod rușinos. Diplomația germană a avut totdeauna asemenea apucături de echilibristică grosolană. De aceea vedem gesturile de cochetărie improvizată ale socialiștilor germani cu revoluția din Petrograd. Lumea de aici însă nu-și dă seama, probabil, că socialismul nemțesc a pierdut dreptul de a mai fi crezut pe cuvânt. Renegându-și principiile fundamentale ale unei doctrine internaționale, aservindu-se imperialismului născut din exaltarea ideii de rasă, astăzi socialiștii de la Berlin nu sunt decât un instrument din arsenalul uzinelor Krupp. Cu ei nu s-ar putea sta de vorbă decât în cazul când s-ar face să se întâmple pe Unter den Linden [principiul] bulevard din Berlin] tot ce s-a

petrecut pe Nevski Prospect. Până atunci însă, a pronunța cuvântul «pace» este un anahronism de gândire politică.

Cu aceste sentimente privim noi, democrații români, mișcarea recentă din Rusia, pe care cu bucurie o vedem canalizându-se în cadrul ordinii de stat pentru stabilirea unor raporturi de viață nouă. Realizându-se în mod practic aici, pe principiile revoluției rusești, noi vom vedea pe viitor în Petrograd un al doilea Paris, care dă umanității a doua pagină glorioasă din istoria universală modernă.

Iată acum o încercare de a pune la dispoziția cercurilor politice din Petrograd un minimum de informații privitoare la situația specială a românilor din Transilvania.

„Tragedia noastră de pe acest pământ, puțin cunoscută aici, este din cele mai întunecate. Regimul politic de care eram împărțâșiți românii din Transilvania se aseamănă întru toate cu mijloacele decedatului absolutism țarist. Un popor întreg trăiam în afară de orice ordine de drept. Parlamentul unguresc este expresia celui mai imposibil sistem de alegeri din câte cunoaște alchimia electorală vastă a Europei de ieri. Trei milioane de cetățeni, aproape 20% din populația Ungariei, puteau

trimite în Camera din Budapesta abia cinci deputați, în vreme ce 1.170 de alegători unguri puteau alege un deputat.

Alegerile se făceau cu armata și jandarmii, cari le înăbușeau în sânge. Conducătorii politici și ziaristi români erau în masă trimiși la închisoare. Închisoarea devenise pentru noi un mijloc de consacrare a cinstii politice. Școlile ne erau desființate de către guvern; într-un singur an contele Tisza [Istvan, șef al guvernului ungar în anii 1903-1905] a închis peste 500 școli primare românești. Cu învățământul maghiarizat, cu biserica ortodoxă persecutată de guvern, economiceste exploatați de aristocrația maghiară, noi luptăm alături de sârbii și slovaci din Ungaria, având pe steagul nostru revendicările democrației și principiul de naționalitate. Iată de ce, revoluția rusească găsește în sufletul nostru de țărani și proletari intelectuali, degajați de orice balast feudal, ecoul celei mai strânse înrudiri sufletești. Paginile din Silvio Pellico [1789-1854; scriitor italian, autor al tragediei patriotice *Francesca da Rimini* și al cărții *Închisorile mele*] și amintirile lui [P.A.] Kropotkin [print anarhist rus, 1842-1921], pe cari le ceteam în închisoarea de la Seghedin [unde fusese întemnițat de autoritățile maghiare în 1911], erau pentru noi, în Ungaria, de o dureroasă actualitate. De aceea astăzi, când văd steagul roșu pe străzile Petrogradului, sufletul meu resimte impulsurile unei alipiri fraterne”. ■

O delegație a laburiștilor britanici primită de revoluționarii ruși

Microarhiva Magazin Istoric

Prezentăm în continuare un document aflat în Arhiva Consiliului Național pentru studierea Arhivelor Securității, fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. I, f. 149-150.

Pentru cititorii mai tineri precizăm că Leonte Răutu a fost secretar al C.C. al P.C.R., responsabil cu problemele ideologice, apoi rector la „Ștefan Gheorghiu”. Ghizela Vass a îndeplinit, o lungă perioadă de timp, funcția de șefă a Secției de Relații Externe a C.C. al P.C.R. În 1979, U.M. 0920 era indicativul unității de contrainformații (devenită apoi U.M. 0195) care se ocupa de ofițerii ce lucrau în U.M. 0544 (Direcția de Informații Externe), dar îndeplinea și alte atribuții deosebite.

Strict Secret
Exemplar unic

Nr. C/1598/20.VIII.1979

NOTĂ

În luna mai 1979, [numele a fost șters în copia la care am avut acces], fost cadru al U.M. 0920, a furnizat o notă lui Iancu George – cadru al U.M. 0544 –, privind unele probleme mai deosebite, aflate de la [nume șters], cetățeană izraeliană, care, în perioada 15-30 aprilie 1979, s-a aflat în vizită în R.S. România.

Participând la o petrecere în familie, [numele șters al persoanei venite din Israel] a încredințat lui [fostul ofițer] faptul că s-ar afla în relații cu organele de contrainformații izraeliene „SIN-BET” [corect: SHIN-BET, serviciul de securitate internă israelian], de la care ar fi aflat că la sediul ambasadei R.S. Cehoslovace din București, ar fi concentrate mai multe cadre ale serviciilor speciale – sovietic și cehoslovac –, care ar urmări găsirea unor posibilități de schimbare a politicii externe a statului nostru, precum și eliminarea, pe orice cale, a unor personalități proeminente din conducerea superioară de partid.

Organele de contrainformații izraeliene SIN-BET ar fi sesizat autoritățile noastre în legătură cu aceste aspecte, fără să fi furnizat însă date cu privire la persoanele implicate. În completare, [persoana venită din Israel] a mai încredințat lui [fostul ofițer de Securitate] că serviciile speciale sovietic și cehoslovac, în vederea atingerii scopului propus, ar fi luat legătura cu unii ilegaliști români ce dețin funcții în aparatul central de partid, își fac vizite reciproce la domiciliu –

sub acoperirea unor întâlniri și contacte tovarășești –, iar discuțiile pe care le poartă abordează și probleme referitoare la posibilitatea unor schimbări în orientarea politicii externe a partidului și statului nostru.

[Cetățeană izraeliană] a lăsat să se înțeleagă că, printre persoanele ce colaborează cu cadrele serviciilor speciale – sovietic și cehoslovac –, ar fi și tovarășii Ghizela Vass și Leonte Răutu.

Tovarășa Ghizela Vass, așa cum rezultă din rapoartele lui Manea Gheorghe, s-ar găsi în relații foarte apropiate și cu cetățeanul italian Ugo Merola – angajat al Radio-televiziunii Române de mai mulți ani –, suspectat ca fiind agent al organelor de informații italiene. Merola Ugo se află în relații apropiate și cu alți tovarăși care au lucrat sau lucrează la Secția Relații Externe a C.C. al P.C.R.

Prevalându-se de aceste relații, Merola Ugo a facilitat încheierea unor contracte comerciale între unele firme italiene și întreprinderi românești de comerț exterior, pretinzând și primind de la reprezentanții acestora, pentru serviciile făcute, comisioane în valută din care a procurat în mai multe rânduri cadouri ce au fost expediate în țară pe adresa tovarășei Ghizela Vass și a altor cadre.

În schimbul acestor cadouri Merola Ugo a obținut vize anuale de intrare și ieșire din țară, a însoțit – la cererea tovarășei Ghizela Vass – delegația română la Congresul P.C.I. din anul 1978, i-au fost înlesnit [sic!] contactele cu reprezentanții firmelor italiene și a [sic!] întreprinderilor românești de comerț exterior, beneficiind, totodată, de influența acestora în rezolvarea unor probleme personale. ■

Ștefan POPA

Inedit

Doamna Liliana Alexandrescu, colaboratoarea noastră din Amsterdam (Magazin istoric, nr. 7, 8/2006; 2, 3/2007), ne-a încredințat spre publicare câteva fragmente din memoriile fratelui bunicii domniei sale, Grigore T. Coandă (1868-1945), om politic și devotat slujitor al Băncii Naționale a României. Însăilări de amintiri din viața-mi, cum și-a intitulat autorul evocările, apar acum însoțite și de rândurile introductive ale urmașei sale.

Banka Națională a României la începutul secolului trecut și autorul însemnărilor

ÎN CĂUTAREA UNUI PORTRET PIERDUT

Prima „însăilare“, De pe când nu știu de mine. Ce mi s-a spus, consemnează împrejurările venirii lui pe lume. S-a născut la Craiova, în 24 ianuarie 1868, pe seară. Era o zi geroasă, aniversarea Unirii Principatelor. Cântau muzicile. Retrageră cu torțe. Părinții, Teodor și Aretti, erau fericiți că primul lor copil era băiat. Bunica i-a dat numele de Grigore, după praznicul sfântului de a doua zi. Mai târziu, devenit adult, va călători prin toată Europa: Franța, Germania, Elveția, Italia și Anglia, cu o predilecție marcată pentru zonele de Nord: Suedia și Norvegia, unde după ce a vizitat Oslo și Bergen, a ajuns până la Oceanul Arctic, în Arhipelagul Spitzberg, dincolo de cercul polar boreal. Pe norvegieni îi puneam mai presus de toți europenii. Ciudată alegere pentru un român! Poate că undeva în minte, dincolo de memorie, i se întipărise ca un fel

de arhetip imaginea depărtată evocată de ai săi – reactualizată cumva la fiecare aniversare – a unei ierni primordiale, cu zăpadă, sănii și torțe în aerul înghețat.

După Grigore au mai urmat cinci copii, băieți și fete, din care n-au supraviețuit decât două surori: Marieta și Clementa. (Măritată la 18 ani cu Vasile Pavlovici, Marieta avea să devină bunica mea.) Tudorache, tatăl lor, ținea în arendă o moșie mare: Nenciulești-Bogdana, în județul Teleorman. Într-o zi, când tocmai își vânduse recolta de grâu, tatăl a venit acasă cu o pungă plină cu galbeni de aur, pe care i-a vărsat pe patul băiatului, să se joace cu ei. Altă imagine, tot de pe atunci, ca un tablou de epocă: „Stam în picioare într-un fotoliu și priveam pe mama, cum se gătea să meargă la bal. Găteala și-o făcea în fața unei oglinzi mari, ovale, cu chenarul alb-aurit, sculptat, cu

candelabre de lumânări de spermanțet de o parte și de alta... Purta rochie decoltată, cu fuste largi și lungi... Tata sta pe un jet, îmbrăcat în frac, cu vestă albă...”

Bunicul, Gheorghe Coandă, își trăgea numele de la Codina – Coandina, mama lui, de fel din satul Amărăști. Fusese dat la meșteșug de cojocar subțire și ajunsese staroste de cojocari în Craiova. În această calitate a fost delegat să aleagă pe Domn și ca urmare fusese boierit și căpătase rangul de pitar. Neamul Condeștilor era numeros, la Craiova, dar și în alte orașe: Severin, Râmnicu-Vâlcea, Calafat pe Dunăre. Dintre nenumărații veri ai lui Grigore îl voi cita numai pe Costică (1856-1932), viitorul general Constantin Coandă, ministru în guvernul Averescu și tatăl reputatului inginer și fizician Henri Coandă (1886-1972).

În 1875, Grigore intră la Școala primară de băieți nr. 1 din Craiova, pe care o va absolvi cu un atestat excelent. Printre amintirile lui de școlar se înscrie și o memorabilă „scenă istorică”: la finele unui an, la festivitatea de împărțire a premiilor, au fost prezenți și „M.S. Regele Carol I și M.S. Regina Elisabeta, care mi-au pus coroana pe cap”. Suveranii trebuie să fi arătat cam ca în pictura murală interioară a ctitoriei lor, Biserica Domnească din Bușteni, zidită în 1889 cu meșteri italieni.

Între timp, se înființase la Craiova o Școală Comercială pentru pregătirea noilor cadre financiare românești. Înscris de tată la această școală, Grigore o va absolvi la vârsta de 17 ani și, cu diploma în buzunar, va intra ca „ajutor contabil” la Sucursala locală a Băncii Naționale a României.

Linia vieții lui a fost aproape balzaciană: financiar, om politic, primar în Pitești, senator, dotat cu o remarcabilă inteligență, dar și cu un temperament dificil, a reușit să facă o mare avere. A întreprins până la urmă speculații

riscante și s-a ruinat, sfârșindu-și zilele la București (15 martie 1945), într-un mic apartament din strada Bolintineanu în care, din abundența de altădată, naufragiaseră doar câteva mobile de preț, câteva covoare și tablouri (între care un Grigorescu, un Grant, un Kimon Loghi). În camera lui de lucru, rafturile erau doldora de albume și de cărți. Dintre ele semnalez, ca fiind relevante pentru viziunea lui asupra vieții, scrierile lui Rudolf Steiner (1861-1925), fondatorul antroposofiei, pe care-l aprecia în mod deosebit. Mai amintesc un volum, un unicat din punct de vedere bibliofil: Mireille, de poetul francez de expresie occitană Frédéric Mistral (1830-1914), volum care are tipărită pe pagina de gardă mențiunea Exemplaire de Lili Gr. Coanda. Hommage et Souvenir de l'Auteur, cu semnătura lui Mistral.

Într-una dintre călătoriile lui în sudul Franței, la Nisa (unde frecventa din păcate și cazinoul, fiind un pătimăș jucător), Grigore se împrietenise cu poetul provençal (există o anume tradiție de solidaritate româno-occitană, de când, în 1878, So-

cietatea Limbilor Romanice din Montpellier premiasse poemul lui Alecsandri Cântecul ginte latine). Îndrăgostindu-se de Lili, sora blondă cu ochi negri a unui bun prieten din copilărie, Ludovic Mrazec (pe care îl pomeneste în repetate rânduri în amintiri), s-a căsătorit cu ea în 1891. N-au avut copii, dar menajul a fost trainic și demn, de o nedezmăntită afecțiune. Astăzi își dorm alături somnul de veci în cimitirul Sfântul Gheorghe din Pitești. Tot acolo se odihnește și Ludovic Mrazec (1867-1944), om de știință important pentru România: specialist în geologie și exploatarea petrolului, șef al Catedrei de mineralogie de la Universitatea din București (1894-1937), membru al Academiei

Generalul Constantin Coandă

Române (1901) și președinte al ei (1932-1935), ministru al Comerțului și Industriei în 1927, fondatorul Institutului Geologic Român, al cărui director a fost (1906-1928). La această mică societate postumă se adaugă și bunica mea, Marieta Pavlovi.

Încă de tânăr, Grigore Coandă a fost irezistibil atras de literatură și de filosofie, citind cu nesat, mergând la conferințe (sau organizându-le), audiind la București cursurile lui Titu Maiorescu. Mai târziu avea să se apropie, ca intelectual, dar și ca sponsor, de grupul de la Viața Românească (fiind mai legat de Topârceanu) și de Constantin Stere, a cărui revistă Lumina a ajutat-o. În Senat s-a manifestat ca un orator de temut, fiind, după propriile lui spuse, „cam zurbagiu”. Bărbat arătos, își îngrijea vestimentația: ca ținută era un adevărat dandy. Unul dintre ultimele obiecte rămase din garderoba lui, un superb joben negru arătând ca nou, de fabricație englezescă, provenit de la A.J. White, „Hatter to the Royal Family

[Pălărier al familiei regale]“, 19, Regent Street, Londra, cumpărat în București (conform etichetei interioare) de la Phillip's, Calea Victoriei 32, se află astăzi (donat de mine în 2002) la Muzeul de Istorie al Municipiului București. E încă unul dintre acele obiecte pieritoare care durează mai mult decât oamenii, dar care în materialitatea lor ascund un mesaj spiritual: încercarea unor existențe trecute de a-și supraviețui, readuse din nou, măcar printr-un amănunt, măcar pentru un moment, la viața lor cotidiană.

Manuscrisul original al acestor Însăilări de amintiri din viața-mi se află încă din 1974 la Biblioteca Academiei Române din București. El a fost redactat de autor, cu întreruperi, probabil începând din anii '30, iar în faza finală în 1943. Nu a fost publicat niciodată până acum, fragmentele în curs de apariție în Magazin istoric fiind așadar și ele tipărite pentru prima oară. ■

Liliana ALEXANDRESCU

ÎNSĂILĂRI DE AMINTIRI DIN VIAȚA-MI

GRIGORE T. COANDĂ

La Bancă [în Craiova] lucram mult și bine. Eram la 9 dimineața la birou până la 12; apoi de la 1 până la 5 și 6 după prânz. Lucram fără întrerupere. Aveam, pe lângă registrele mele auxiliare, și mai toată contabilitatea principală și numărul banilor de argint, cu care mă însărcinase casierul Christache Ștefănescu. Acesta era cam comod și nu-i prea plăcea să-și murdărească mâinile cu negreala de pe banii de argint, care veneau mereu și mult în plăți. Fără exagerare, făceam, în fiecare zi, câte 10-15 punți de câte 2.000, de câte 4.000 și de câte 5.000 de lei, pe care le

sigilam și le semnam. Făceam apoi operațiunile de *incasso*, de scont și de avans pe titluri cu publicul, făceam corespondența și situațiunile de contabilitate, pe care le trimiteam zilnic la Centrală. Dar de la 6 d.p. și până a doua zi la 9 dimineața eram liber să mă dedau la crailăcuri și să petrec cum voiam.

La doi ani după o asemenea viață și, mai cu seamă, după plecarea la București a prietenilor mei, am început să mă cam satur de acest fel de trai. Noroc că la cluburi și la cafeuri nu mă deprinsesem să mă duc. La „Turn-Veren” se făceau gimnastică, popice,

excursiuni și baluri. Acolo am întâlnit pe un profesor de liceu, S., de origină evreu. Acesta mi-a propus să intru în *Francmasonerie*, asigurându-mă că-mi va prinde bine în cariera mea. Dar când l-am întrebat ce este Francmasoneria și ce trebuie să fac ca să intru și când mi-a spus despre „probele” la care trebuia să mă supun, am renunțat și nu mi-a mai vorbit de Francmasonerie. La 17 ani nu prea pricepeam să mă leg nemic și înțelesesem că era cam cum să mă bag la stăpân. Carieră? Pe atunci nu mă prea preocupam de carieră.

Într-o zi, prin ianuarie, vine să inspecteze Sucursala B.N.R.

dl. director Eugeniu Carada, de pioasă memorie. După inspecție, care a ieșit foarte bine, dl. Carada a pus într-un geamantan mulți bani în bilete de bancă, care se găseau de prisos la Sucursală, ca să le ducă la Centrală. Geamantanul, cu biletele de bancă, a fost lăsat de dl. Carada în cabinetul directorului Cornetti, când a plecat la 12 la dejun. Și pe mine m-a însărcinat să stau lângă geamantan până se întoarce dânsul la unu jumătate, ca să plece la gară. A trimis pe servitorul Băncii la mine acasă, ca să-mi aducă de-ale mâncării.

Când am rămas singur cu geamantanul, am închis ușa camerei pe dinăuntru și am deschis fereastra spre stradă, în gândul meu ca să chem în ajutor dacă voi fi atacat. N-am lăsat nici pe servitor să intre când mi-a adus mâncarea. Când a venit dl. Carada și m-a găsit astfel baricadat a făcut haz de teama mea și de precauțiunile luate și m-a luat cu dânsul și cu geamantanul la gară. Când a sosit trenul și l-am suvit în cupeu cu geamantanul, i-am zis: „Domnule director, aș dori să mă mut în Centrală.” „De când ești d-ta în Craiova?” „De doi ani și jumătate.” „Bine.”

Trenul a plecat și, dacă eu uitasem aproape de cererea ce-i făcusem, dl. Carada nu a uitat și prin februarie m-am pomenit cu mutarea în București, la Centrală. Drept să spun că surprinderea nu a fost complet plăcută, pentru că lăsam „Craiova mea”; dar gândindu-mă că la București îmi voi găsi prietenii, m-am mai consolatat. Le-am scris să-mi găsească și mie locuință și peste câteva zile am pornit la București, lăsând pe părinți în la-

Aretta, mama memorialistului

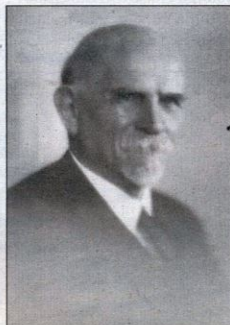
crămi și câteva fetițe nemângăiate pentru minut; dar care s-au măritat toate peste puțin timp.

Inainte de a pleca la București, prin septembrie ce trecuse, am avut o întâmplare pe care trebuie s-o povestesc, pentru că se leagă de viața mea intimă și poate da de gândit acelor ce înclină spre ocultism. Mă duceam într-o zi cu câțiva prieteni la o ghicitoare cu bobi, la Florești, o comună rurală din apropierea Craiovei. Ghicitoarea, o țigancă, era vestită pentru

ghicitul ei. Dar eu nu prea aveam încredere și nu de puține ori în drumul cu birja, la care trebuia să contribuie cu cinci lei (eram patru inși în birjă și birja se plătea 20 lei), mi-am exprimat această neîncredere cu necaz, ba încă și cu înjurături pentru ghicitoarea.

Ajunși la Florești, după ce țiganka a dat în bobi prietenilor, când a venit rândul meu mi-a zis: „Ție nu-ți ghicesc pentru că m-ai înjurat”. (Probabil îi spusese birjarul.) Dar atât eu cât și prietenii am stăruit să-mi ghicească și mie, încât ghicitoarea mi-a zis: „Îți ghicesc, dar să-mi dai ce ți-oi cere” și, zicând așa, cu un deget mi-a scos de pe lângă gât un șnur de mătase albastru, de care era legată o cruciuliță de fildeș, dar de la verișoara mea, Lenuța M., și pe care o purtam la piept sub cămașă. Nu-mi explic cum văzuse ea cruciulița. Eu nu i-am dat-o, dar în loc de doi lei, cât era taxa ghicitorului, i-am dat trei lei și ghicitoarea s-a învoit.

Când a întins bobii, mi-a zis: „Degeaba, nu este asta a ta”, adică nu Lenuța era să-mi fie soție. „La a ta nu te-ai gândit vreodată”. Apoi mi-a mai spus verzi și uscate, de care nici nu-mi mai aduc aminte. Am plecat de la Florești. Faptul pe care l-am reținut este acesta. Când am ajuns la Craiova, văd la o fereastră, la etaj, pe Calea Unirii, o copiliță de 10-11 ani, frumușică, pe care o cunoșteam, dar pe care nu o băgasem niciodată în seamă. Era Lili M[rzecz], sora lui Ludovic M., prietenul meu, fetiță care a devenit mai târziu soția mea. Fără alte comentarii.

L. Mrzecz, cumnatul academician

[În Centrala din București] dl. director Teodor Ștefănescu nu m-a primit în serviciul d-sale, la Contabilitate, unde aș fi dorit eu, pentru că „eram mai mult curtezan decât contabil“ (așa mă recomandase fratele d-sale, dl. Christache Ștefănescu, casierul sucursalei din Craiova a B.N.R.), și am fost dat la Serviciul Scontului, al cărui director era dl. Eugeniu Carada. Aici am avut ca șef pe dl. Alexandru N. Ștefănescu și ca colegi pe dl. M.Z. Dimitrescu (mai târziu casier central) și pe Christache Boambă.

Tot de la intrarea mea în Serviciul Scontului am legat prietenie bună cu Iancu Rădescu, care era funcționar la Serviciul Avansurilor B.N.R., și cu soția căruia, d-na Matilda Rădescu, născută Carol Göbl, nevastă-mea s-a împrietenit.

După vreun an am trecut la Serviciul Contabilității, unde dl. Teodor Ștefănescu, care uitase de „curtezan“, m-a primit și m-a păstrat până la plecarea mea ca „agent“ la Pitești. Șef al Serviciului Contabilității era d. Alex.N. Zissu – fie-i țărâna ușoară! Prin felul meu deschis de a fi, ba chiar puțin zurbagiu, prin lipsa de orice intrigărie și prin îndeplinirea datoriei, nu am întâmpinat nici o vrăjmășie sau invidie tot timpul de peste patru ani cât am stat în Centrală.

În toamna anului 1893, B.N.R. a înființat o Agenție la Pitești, la care m-a trimis pe mine ca

- Dumitru Brătianu

organizator și conducător, agent.

Din îndemnul prietenilor și mai cu seamă al lui Corneliu Bălțeanu și Ludovic Mrazec, am citit și m-am autoinstruit atât în materie de contabilitate și finanțe, cât și în literatură. Am asistat și audiat cursurile de literatură și filosofie ale d-lui Titu Maiorescu și Coco Dimitrescu.

Pentru mine Corneliu Bălțeanu a fost ca un frate și ca un îndrumător; iar Ludovic Mrazec ca o pildă de seriozitate și conștiinciozitate. Corneliu Bălțeanu, când a venit în București din Craiova și după ce și-a luat bacalaureatul, a dat concurs și a reușit

ca bursier la Școala de Poduri și Șosele. Îl vedeam regulat în fiecare ajun de duminică și de sărbătoare și neîntrerupt în timpul vacanțelor. Când era liber locuia la fratele său, Jean Bălțeanu, prim-grefier la Curtea de Casație, om de rară bunătate și integritate.

Cu L. Mrazec am locuit aceeași cameră mobilată la d-na Caramzulea, în str. Renașterii nr. 1, unde mai locuia dintre prietenii din Craiova și Alex. Dumitrescu, în aceeași cameră cu Costică Georgescu. Cu acești buni tovarăși am trăit ca frații, până când Ludovic Mrazec la vreun an a plecat la Geneva să studieze Chimia și Mineralogia; iar Alex. Dumitrescu la Zürich, să facă Ingineria. Ne duceam împreună la teatru și la operă, la șosea și la Luther. Jucam aci popice. Deseori colindam Bucureștiul pe imperiala (etaf acoperit sau nu al unor vehicule) tramvaielor cu cai de pe atunci.

Ne duceam des și la întrunirile publice ale Opoziției Unite. Ascultam acolo pe Gh. Panu, pe Dumitru Brătianu, pe Nicolae Flea, pe Gh. Palade și pe toți leaderii de pe atunci. La una dintre aceste întruniri am mâncat o bătaie zdravănă.

Eram din fire un cetățean nemulțumit, mai mult un protestator împotriva punerii la cale ale partizanilor Partidului Liberal, căruia însă nu-i negam marile înfăptuiri pentru țară. Veneram pe I.C. Brătianu și pe Eugeniu Carada. ■

(Va urma)

Casa natală a lui Eugeniu Carada

Invitație în lumea arhivelor

Imagini din zilele lui octombrie 1956, la Budapesta (stânga și dreapta sus)

Fostul sediu al Securității din Târgu Mureș

UNGARIA, 1956. ECOURI MUREȘENE

NICOLAE BALINT

Evenimentele din Ungaria din octombrie 1956 (Magazin istoric, nr. 7-11/1996) au reverberat puternic în Transilvania, în special în zona Mureșului. Au fost înregistrate mișcări de protest anticomuniste ale românilor și maghiarilor din zonă, neconcretizate însă în acțiuni de mare anvergură.

Conducătorii comuniști ai României cunoșteau situația reală din Transilvania, fiind bine informați despre starea de spirit. Existau încă resentimente puternice între români și maghiari, venind dintr-o istorie recentă, destul de încărcată, marcată îndeosebi de anii Dictatului de la Viena.

Documente din 1956-1957, aflate la Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale, amintesc de trei grupuri de rezistență din aceste locuri, constituite atunci: grupul Faliboga, grupul Kelemen și grupul Veres.

În noiembrie 1956 Procuratura Militară din Târgu Mureș a început o anchetă, care a durat șapte luni, privind „cazul Faliboga.” S-a soldat cu 70 de arestări. Prin sentința procesului desfășurat la Sibiu, Ion Faliboga, Gheorghe Maier și Ioachim Vlad, considerați conducătorii grupului, au fost condamnați la moarte. Ceilalți 67 de inculpați au primit pedepse variabile, dar au beneficiat de grație în 1964. Mulți dintre ei n-au mai apucat însă eliberarea.

Șase procurori militari de la Procuratura Militară din Târgu Mureș și 12 anchetatori penali de Securitate s-au ocupat de instrumentarea cazului.

Alexandru Maier, medic din Târgu Mureș, era în 1956 student în anul IV la Institutul Medico-Farmaceutic și a făcut parte din grupul Faliboga. A fost arestat la 18 ianuarie 1957, după ce la 14 noiembrie 1956 fusese ridicat tatăl său, Gheorghe, de unul dintre foștii colegi de liceu, locotenentul de Securitate Bătagă, devenit ulterior comandant al Securității mureșene. Pensionar, domiciliază în Târgu Mureș. L-am interviuevat în luna august 2005. Spune că nu a fost bătut de cei care l-au anchetat, ofițerii Bihari Emeric și Bartoș Carol.

„Cu mine s-au purtat normal, n-am prîfhit decât câteva palme de la Bartoș, dar mult mai târziu. Pe tata însă l-au bătut crunt. Din bătaie, anchetatorul Onea i-a rupt sternul. În mai 1957, a avut loc procesul lotului Faliboga, la Sibiu. Eu, Mihalcea și Frunda Carol [tatăl senatorului U.D.M.R. Gyorgy Frunda] am fost condamnați la 12 ani de închisoare, dar am făcut doar șapte ani, pentru că Dej a dat o grațiere în 1964. Cei mai mulți ani de penitenciar, la fel ca mulți din lotul nostru, i-am făcut la Gherla. Condiții grele, umilinte fără seamăn. O experiență nefericită.”

Cadre didactice, funcționari, foști militari sau magistrați, personal C.F.R., medici, agricultori au fost atrași în cadrul grupării conduse de Ioan Faliboga, avându-i drept adjuncți pe Gheorghe Maier și Ioachim Vlad. Mișcarea, al cărei nucleu se formase încă din 1954, își propusese la început rezolvarea unor revendicări salariale. În timp, obiectivele s-au radicalizat, mergând chiar până la a concepe un plan de răsturnare a regimului.

Evenimentele din octombrie 1956, în plină desfășurare în Ungaria, au precipitat acțiunile grupului. Securitatea a denumit, puțin cam pretențios, grupul condus de Faliboga Comitet Național de Eliberare.

În referatul său, anchetatorul penal, locotenentul major de Securitate Mircea Onea, considera că existau „probe suficiente că

Faliboga Ioan a organizat în Târgu Mureș o organizație contrarevoluționară, cu ramificații într-o serie de localități ale Regiunii Autonome Maghiare, orașul Stalin [Brașov – n.n.], Timișoara, București etc., unde a recrutat elemente și în care scop a ținut la domiciliul său, începând din 1955, o serie de întruniri clandestine cu elemente din conducerea acesteia”.

Sub influența „evenimentelor internaționale [cele din Ungaria]”, se arăta în document, Faliboga „a luat măsuri pentru formarea unor așa-zise «comitete», între care a și format un «Comitet Militar», în a cărui componență au intrat o serie de foști ofițeri, membri ai organizației contrarevoluționare, în scopul ca la momentul oportun să treacă la atacarea depozitelor de muniții pentru înarmarea organizației și astfel să acționeze în vederea schimbării formei de guvernământ în R.P.R.”. Faliboga și Maier au alcătuit „manifestul contrarevoluționar pe care, după multiplicare, proiectau să-l difuzeze în rândul populației, odată cu declanșarea acțiunii.” Gheorghe Maier și fiul său Alexandru „și-au asumat obligația de a-l multiplica și a-l traduce și în limba maghiară și de a lua legătura cu elemente reacționare din rândul populației maghiare pentru a le atrage de partea lor.” Urmăreau, de asemenea, „atragera în mișcare a unor ofițeri activi. În acest scop, Maier i-a indicat lui Faliboga să ia legătura cu soția unui ofițer activ din garnizoana Târgu Mureș.”

Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu la începutul anilor '60

Părintele Todea (dreapta) cu cardinalul Iuliu Hossu

Un alt act de acuzare împotriva lui Ioan Faliboga, din februarie 1957, menționa că cei din grup, „când urmau să treacă la acțiune pentru acapărarea puterii de stat, primele obiective care trebuiau să fie ocupate erau instituțiile de stat ca Sfaturile Populare, Poșta, etc. Tot în acest scop s-a convenit ca Faliboga Ioan, împreună cu Petcu și Sofron Grigore, prin învinuita Bogdan Maria, să ia legătura cu una din ambasadele imperialiste pentru susținerea organizației în acțiunea sa”.

Anchetele au fost deosebit de dure. În fostul celular al Securității din Târgu Mureș, de pe strada Bradului, arestații, nedormiți zile în șir, erau cercetați întruna, noaptea și ziua, de anchetatorii penali ai Securității, care se schimbau între ei la ore fixe.

Procuratura Militară din Târgu Mureș verifica condițiile de reținere și deținere din aresturile Ministerului Forțelor Armate, din penitenciarele Ministerului de Interne și din locurile de anchetă ale Securității. Într-un raport din aprilie 1957, căpitanul de justiție Gheorghe Mellau aprecia cinic că, totuși, „condițiile din acest arest [cel al Securității din Târgu Mureș] sunt foarte bune. Arestații sunt foarte bine tratați și așteaptă cu nerăbdare să fie judecați, condamnați și depuși în penitenciar”.

În Fondul Procuratura Militară din cadrul Direcției Județene Mureș a Arhivelor Naționale am identificat documente privind și două grupuri maghiare anticomuniste: Kelemen și Veres. Dosarele pentru trimiterea lor în judecată dovedesc că acestea două erau grupuri mai puțin organizate decât grupul Faliboga.

Constituie pe criterii etnice, au fost rapid anihilate de Securitatea mureșeană, chiar înainte ca ele să treacă la acțiuni concrete. Grupul Kelemen, format din opt persoane, urma să acționeze în zona Sovata și Reghin, iar cel al lui Veres, cu șase persoane, la Sângeorgiu de Pădure. Ele nu aveau legături unul cu celălalt, cu atât mai puțin cu grupul român Faliboga. Aceasta ne face să credem că acțiunile lor erau spontane, insuficient elaborate.

Cei din grupul Kelemen erau acuzați de „activitate subversivă împotriva ordinii democrat-populare și procurarea de arme”. Se mai menționa că, „odată cu izbucnirea evenimentelor din Ungaria din octombrie 1956, intenționau să instige populația și să se refugieze în munți, de unde să lupte împotriva regimului”. Șapte membri ai grupului au fost arestați la 28 octombrie, iar Kelemen, conducătorul lor, a doua zi, la 29 octombrie 1956.

Cei șase membri ai grupului Veres au fost arestați între 22 iunie și 29 iulie 1957. Erau învinuiți de „uneltire și activitate antisocială și că aveau ca scop răsturnarea prin violență a regimului de democrație populară”. Actul de acuzare mai menționa faptul că „în vederea scopului propus, organizația subversivă denumită Organizația Secretă Revoluționară, prin programul ei, îndemna la contrarevoluție asemănătoare puciului fascist din Ungaria. Membrii organizației subversive își întocmeau planurile lor criminale pe baza îndrumărilor ce se făceau de către posturile de radio imperialiste Vocea Americii, Europa Liberă și Londra”.

Revoluționari unguri

Molnar Mihai, născut în 1933, în satul Dumitrești, comuna Bălăușeri, din județul Mureș, este pensionar și domiciliază în localitatea Sovata, din județul Mureș. Nu a făcut parte din niciun grup, acționând independent. În 1956 era ofițer activ în garnizoana Timișoara. L-am intervievat în august 2005.

„Pe data de 18 octombrie, eram în concediu și am plecat în vizită la rude, la Budapesta. Am făcut acest lucru având toate aprobările legale de la autoritățile române, însă revoluția anticomunistă din 1956, din Ungaria, m-a prins acolo. M-am simțit solidar cu cererile revoluționarilor maghiari și la 25 octombrie mă aflu pe baricadele revoluției, la Budapesta. A doua zi, am fost împușcat în umăr, o rană totuși superficială, pentru că m-am reîntors pe baricade. La 5 noiembrie 1956, în Ungaria au intervenit rușii și am fost din nou rănit. Tot superficial. Acum a început adevărata represiune, eram vânați peste tot. Zece zile mai târziu, pe data de 15 noiembrie 1956, îmi expira concediul și ar fi trebuit să mă reîntorc la unitate, la Timișoara, pentru că intram în poziția de dezerter. N-am mai putut să fac acest lucru și nici n-am mai vrut. Atunci m-am ascuns împreună cu alți revoluționari maghiari, undeva în afara Budapestei, destul de aproape de frontiera cu România. Între timp, făcuserăm rost și de armament [...]

Pe data de 30 ianuarie 1957 – mi-a relatat Molnar Mihai –, am trecut înarmat granița în România și m-am ascuns la Banloc, o localitate de lângă frontiera româno-ugoslavă. Am contactat o călăuză, care însă ne-a trădat și ne-a dat pe mâna autorităților române. Am primit cinci ani de închisoare și m-am considerat fericit că am scăpat doar cu atât. Am trecut pe la penitenciarele Timișoara, Jilava, Gherla, Aiud și pe la Canal. Experiințe înfricoșătoare pe care nu le voi putea uita, dar am avut șansa să întâlnesc oameni de mare caracter care m-au îmbărbătat. Printre ei părintele Alexandru Todea, scriitorul Paul Goma...”

Pe tot parcursul evenimentelor din Ungaria, oficiosul comunist de limbă română *Steaua Roșie*, din Târgu Mureș, a relatat desfășurarea evenimentelor, în stilul specific perioadei. Au fost inserate așa-zise „luări de poziție” din partea oamenilor muncii din Târgu Mureș și din județ. „La Târgu Mureș continuă mitingurile oamenilor muncii, în care sunt dezbătute evenimentele din Ungaria, înfierate acțiunile criminale care au fost puse la cale de reacțiunea imperialistă”, se relatea la 7 noiembrie. Cu două

zile mai înainte, la 5 noiembrie, era publicată o declarație semnată de 42 cunoscute personalități maghiare din medicina mureșeană. „Noi, medicii maghiari ai Institutului Medico-Farmaceutic din Târgu Mureș și consiliul științific – se arăta în document –, ne strângem rândurile în jurul C.C. al partidului nostru, în fața de tovarășul Gh.Gh.-Dej [...] Suntem convinși că poporul muncitor maghiar va triumfa și că forțele întunecate ale contrarevoluției vor fi învinse definitiv. Cauza noastră – cauza socialismului – este de neînving. Luarea de poziție a medicilor maghiari din Târgu Mureș survine abia după intervenția trupelor sovietice în Ungaria.

Evident că nu erau poziții sincere, ci regizate de P.M.R. și de Securitate. Orice abținere ar fi fost aspru sancționată. În toată perioada în care s-au derulat arestările în cazul grupului Faliboga, dar și a celorlalte grupuri, cotidianul mai sus amintit nu a inserat nici măcar o știre referitoare la cele ce se întâmplau în urbea și în localitățile mureșene. ■

Pe străzile Budapestei

ALBUM ISTORIC

„La bulivar, birjar!“ și birjarul își îndemna călușii să-i ducă agale
sau iute clienții spre teatru, grădini, parcuri, la Șosea
sau la o soarelă bucureșteană. Acum muscalul a dispărut și, odată cu el,
o lume, pe care încearcă să o sugereze articolul nostru din pagina 93.
Să însoțim și noi un echipaj: pe Bulevardul Academiei...

... pe „Strada Sapienței“...

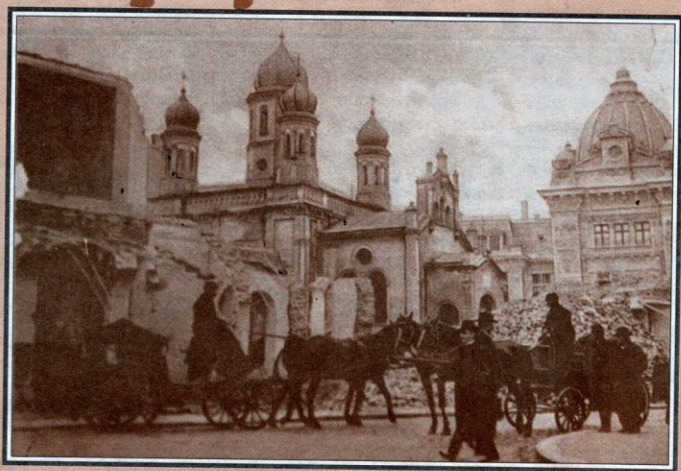

... pe Calea Victoriei...

...spre Hanul Zlătari...

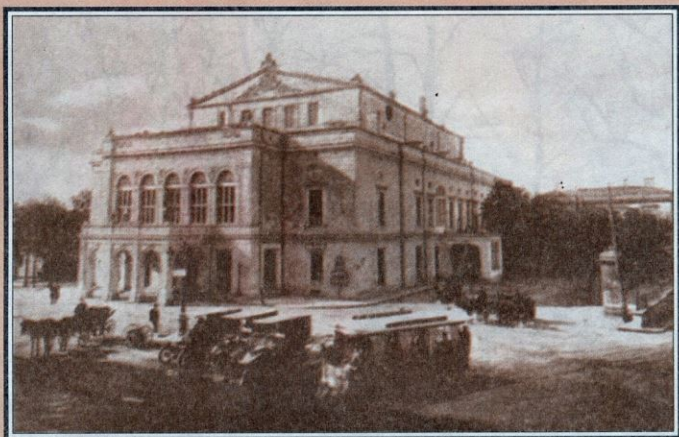

...la Șosea...

... și la Palatul Poștei

...la Teatrul Național...

...La Universitate...

LEGILE MODERNIZĂRII

IULIAN FOTA

Prin integrarea României în NATO și UE, prin revenirea în Occident, am obținut o platformă optimă și cei mai buni aliați ce pot conferi țării noastre substanța și calitățile necesare înfruntării viitorului. România are nevoie de modernizare și, mai presus de orice, de modernizarea administrației centrale și locale. În actuala conjunctură, deținem cea mai bună șansă de a vedea îndeplinite obiective visate de 200 de ani. Acestea sunt: reducerea decalajului de dezvoltare față de media părții occidentale a U.E. (conform unui studiu american publicat în vara acestui an, România este cu 50 de ani în urma Occidentului); creșterea semnificativă a nivelului de trai pentru cetățeanul român obișnuit și, în special, pentru cel din zona rurală; modernizarea unei birocratii guvernamentale, care să lucreze eficient, în slujba țării, să trateze cetățeanul cu respect, înțelegând că

*Ambasada Lordului Ainslie pe malul Oltului
și imagine a Căii Victoriei din perioada interbelică*

sensul existenței ei este tocmai acela a-l servirii acestuia (în definitiv, în limba latină, ministru însemna... servitor!).

Integrarea euro-atlantică ne reconfirmă, politic și juridic, europenitatea, pe care, cultural, nu am pierdut-o niciodată. Dar cum părăsești Bucureștiul, înțelegi că trebuie să facem ceva cu europenitatea noastră. Economic și social, România nu este chiar țara modernă la care visăm! Ce facem cu europenitatea? Cum modernizăm România?...

Istoria ne poate fi de mare folos, cu atât mai mult cu cât o primă modernizare, de succes, a fost desfășurată între 1829 și 1947. Într-o excelentă prelegere ținută la Colegiul Național de Apărare, academicianul Mircea Malița explica cum, prin modernizare, România a devenit un adevărat model și pentru alte state. De exemplu, Japonia a trimis, la începutul secolului al XX-lea, oameni la București tocmai pentru a studia reforma românească din domeniul învățământului. Radiografierea celei dintâi modernizări scoate la iveală anumite

favorabil. Modernizarea României nu este posibilă fără intersectarea favorabilă între interesele naționale și cele de ansamblu ale Occidentului. Dacă este posibil, ar fi și mai benefică coincidența lor!

Stoparea evoluției democratice a României în preajma celui de Al Doilea Război Mondial a fost, după cum sublinia academicianul Șerban Papacostea, și rezultatul „involuției lumii europene de la democrație la autoritarism și dictatură”, valurile totalitarismelor concurente, nazism și comunism, contribuind la distrugerea pluralismului politic. Modernizarea României a depins de un context internațional favorabil, prin aceasta înțelegându-se atât sprijinul puternic al Occidentului, cât și protecția sa. Prima coordonată este importantă pentru compensarea acelei științe a *know-how*-ului, limitată în materie de modernizare, în timp ce protecția este necesară pentru a descuraja acele entități internaționale „nefericite” de modernizarea României să intervină în „afacerile noastre in-

terne”, tocmai pentru a deraija procesul.

Ce înseamnă însă context internațional favorabil am văzut în anii 1859, 1877 sau 1918. Așa cum de altfel cunoaștem și ce înseamnă reversul, context internațional defavorabil – intervalul 1944-1947!

Începând cu anul 1991, momentul destrămării U.R.S.S.-ului, am inaugurat un nou context internațional favorabil, situație ce continuă și astăzi. Până acum, procesul de globalizare ne-a fost favorabil, conferind atât valoare strategică României, cât și șansa relansării economice, prin investiții străine sau emigrație economică. La fel de evident este și faptul că actuala aderare la structurile NATO și U.E. a fost, la rândul ei, și rezultatul unui context european și internațional favorabil, care a pus într-o altă lumină importanța politică, economică și strategică a României. Această primă lege enunțată mai poate fi denumită, din această perspectivă, și legea Occidentului favorabil.

Legea nr. 2. Pe fundalul catalizator al intersectării de

determinări, pe care le-am denumit „legi ale modernizării”, valabile și astăzi. Succesul actualei tentative de modernizare depinde de respectarea acestor șapte legi, prezentate în continuare, fără de care riscăm ca efortul nostru să devină steril.

Primele legi ale modernizării și lecția istoriei

Legea nr. 1. Rolul Occidentului este întotdeauna unul crucial, iar contextul internațional trebuie să ne fie

Târan din Maramureș și Holul Ateneului, ambele imagini din secolul al XIX-lea

interese, în efortul modernizării este nevoie de o strânsă, onestă și profesionistă cooperare între elitele românești și cele occidentale. În absența unei astfel de cooperări, chiar în condițiile în care legea nr. 1 ar fi respectată, nu ar exista modernizare! Influența Orientului ar fi prea puternică și ar... ofili elementul Occidental. De aceea, în cazul în care s-ar dori stoparea modernizării, acesta ar fi domeniul predilect de acțiune. Cu cât intensitatea și calitatea contactelor cu Occidentul au de suferit, cu atât mai dificil și mai lent devine procesul de

tutor sau sponsor, dezvoltându-se astfel o strânsă relație instituțional-guvernamentală și la nivelul elitelor. Aspectul este extrem de important pentru buna depășire a rezistenței la modernizare și transferul de *know-how*, cu atât mai mult cu cât la români se adevărește destul de des proverbul: „nimeni nu-i profet în țara lui!” În secolele trecute, rolul de stat tutor sau sponsor a fost jucat atât de Franța, cât și de Anglia sau Germania.

Legea nr. 4. Succesul modernizării depinde de relansarea economică, dar și de condiții internaționale favorabile dezvoltării economice. La acest capitol, geopolitica întotdeauna a jucat un rol important. Caracterul de „culoar de trecere”, pe care regiunea sud-est europeană l-a avut încă din epoca medievală, a condamnat-o la subdezvoltare. De aici, și importanța masivă a libertății de navigație și de comerț pe Marea Neagră sau pe Dunăre sau a liberei printrunderi a capitalului vestic în România.

Începutul sărăciei și subdezvoltării pentru Principate a coincide cu mo-

mentul în care otomanii au preluat controlul Dunării și al cetăților moldovenești de la Marea Neagră. La fel ca și în trecut, nu putem prospera decât în condițiile în care comerțul din regiune este liber și dezvoltarea economică nu este îngrădită de factori interni sau externi. Sărăcia a reprezentat unul dintre marii dușmani ai României, atât din perspectiva realizărilor naționale, cât și al modernizării, importanța factorului în sine putând fi evidențiată încă de la începutul secolului al XVII-lea. Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul nu s-a destrămat numai din pricina intervenției imperiilor limitrofe, ci și a respingerii sale de către țărani legați de glie. În 1907, regatul a traversat cea mai gravă criză cunoscută, fiind nevoit să folosească armata pentru a înăbuși răscoala țărănească și a salva națiunea, cu un înfiorător preț de vieți. În anii '30 ai secolului trecut, subdezvoltarea zonei rurale a însemnat transformarea ei în principalul sprijin al mișcării legionare, care a reprezentat una dintre cauzele esențiale ale dublului faliment politic din 1940, manifestat prin pierderea unor părți ale

modernizare în sine. Căci el reprezintă, în primul rând, un efort intelectual și procesul ce trebuie antrenat, animat și gestionat, bazându-se pe participarea elitei, inclusiv la guvernare.

Nu se poate modernizare fără educație

Legea nr. 3. Din grupul statelor occidentale, cel puțin unul trebuie să accepte rolul de

Țărancă din Argeș (Carol Popp de Szathmari) și Bucureștiul la 1859

teritoriului național, în urma dictatului de la Viena, și, ulterior, acceptarea alianței cu Germania nazistă.

Legea nr. 5. Succesul modernizării se bazează pe construcția instituțională. Modernitatea are nevoie de instituții specifice. Universitățile de la Iași sau București, Academia Română, Banca Națională, Școala de Război și multe altele au reprezentat, începând cu 1866, factori ai modernizării României. Unele dintre acestea au fost printre primele de acel gen din Europa, un exemplu în acest sens fiind Școala de Război,

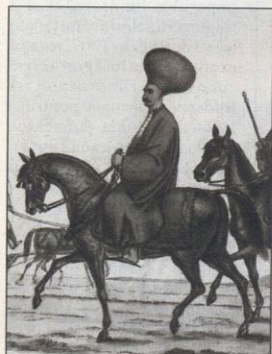
leană". La fiecare etapă majoră de dezvoltare a națiunii române, școala și educația au reprezentat piloni fundamentali. Reforma învățământului realizată de Spiru Haret (1851-1912) la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost atât de bine fundamentată și aplicată, încât a pus bazele solide pentru cel puțin trei decenii de performanță intelectuală românească, de nivel european și universal. Eliade, Cioran, Noica, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, Odobleja, Coandă și mulți alți intelectuali din epoca interbelică s-au format la școala modernizată de Haret.

„Talpa țării” și nota de plată a transformării

Legea nr. 7. Cea de-a șaptea lege a modernizării se referă la țărănime și la rolul ei, categorie socială care niciodată nu a beneficiat de modernizarea României, achitându-i însă, mereu, prețul. Din punct de vedere istoric, țărănimea a reprezentat principala

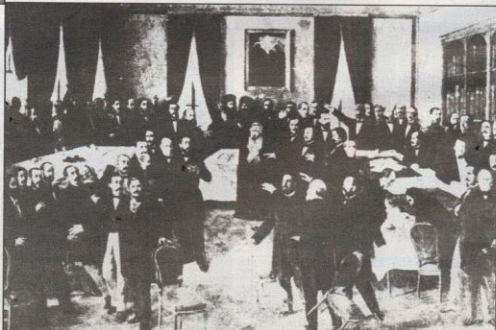
problemă politică și socială a acestor teritorii, unele dintre reperele istorice fiind și astăzi alcătuite din rășcoale țărănești. Odată cu intrarea în Epoca modernă, problema s-a acutizat, atât în timpul Principatelor, cât și în cel al României Mari. Pe de o parte, țărănimea a reprezentat „talpa țării”, clasa socială ce era chemată să susțină, economic și militar, elita conducătoare. În momentele de mare criză, apelul la salvarea nației i-a fost adresat, căci ea reprezenta baza armatei. Economic, cel puțin până la Marea Unire, țărănimea a constituit elementul principal, produsele agricole, alături de petrol, deținând primele locuri la export.

Pe de altă parte, tot țărănimea era nevoită să achite nota de plată pentru proasta administrare și pentru corupție, fiind sursa cea mai importantă de colectare a diferitelor biruri. Din cauza patriotismului limitat al elitei conducătoare sau lipsei de profesionalism politic și administrativ, acea notă de plată a modernizării trebuia achitată de țărănime. Așa s-a

înființată din inițiativa lui Carol I. La acea dată (1889) era a cincea pe continent.

Legea nr. 6. Modernizarea nu poate reuși fără educație. Este una dintre lecțiile prepașoptiste, învățate încă din secolul al XVIII-lea și respectată apoi de elita românească până la impunerea regimului comunist. Proiectul național a debutat cu o idee și o școală. Prima a fost legată de latinitate, considerată „biletul” spre Occident. Cea de-a doua a fost „școala arde-

Boier de rang secund Țălare prin București și momentul votului din 24 ianuarie 1859

și întâmplat după liberalizarea și, ulterior, sporirea comerțului cu grâne, din prima parte a secolului al XIX-lea, când intensiva exploatare a pământului și „brutala exploatare a țăranului” (aprecierea aparține istoricului american Daniel Chirot) au devenit principala cauză a răscoalei de la 1907, strigătul de disperare și de supraviețuire (*Magazin istoric*, nr. 3/2007) a acelei categorii sociale. Pentru a depăși impasul, elita politică le-a promis pământ, la acea dată simbolul șansei pentru o viață mai bună. În timpul Primului Război Mondial, pentru a salva țara și a susține efortul militar, Regele Ferdinand le-a promis, din nou,

pământ. Împroprietărirea devenea soluția miraculoasă la problemele țăranului român. Însă, cum situația politică internă, respectiv internațională se simplificau, pentru ca elita politică a timpului să nu piardă baza de putere, invariabil, a fost sacrificată reforma agrară. După cum avea, ulterior, să afirme cunoscutul istoric Ștefan Fischer-Galați, „România aparținea aristocraților, care trebuia să se bucure de ea și nu voiau s-o împartă cu masele”. „Lovitura

regală de stat” din martie 1920 a avut ca scop principal anularea promisiunilor și înțelegerilor de la sfârșitul Primului Război Mondial, dîluând substanța reformei agrare și distrugând astfel șansele unei reale reconcilierii sociale. Același Fischer-Galați, ca și majoritatea istoricilor români, sublinia și faptul că legislația agricolă din 1921 a fost cu mult mai puțin generoasă decât se aștepta țăranimea. Trebuia împiedicată dezvoltarea unei baze alternative de putere la sat. Odată distrusă reconcilierea socială, au fost anulate și șansele unei reale unități naționale.

Fără a idealiza prima modernizare sau a o considera perfectă, trebuie subliniat că aceasta a funcționat, producând rezultate palpabile. În preajma celui de Al Doilea Război Mondial, raportul dintre România și țările cele mai dezvoltate, în privința produsului brut pe cap de locuitor, nu depășea, în ansamblu, 3 la 1, comparativ cu estimări de 10 la 1, în decembrie 1989 (Lucian Boia, *Istorie și mit în*

conștiința românească). Raportată la restul Europei, România interbelică ocupa locul 10 ca putere economică (față de 26 astăzi), deținând, la producția de petrol, locul întâi pe continent, respectiv poziția a cincea în lume. Tot în Europa, România deținea locul patru la suprafețe cultivate, producând 15% din porumbul lumii și fiind a cincea producătoare mondială de vinuri (T. Gallagher, *Furtul unei națiuni – România de la comunism încoace*).

După 118 de ani de eforturi, România nu era țara perfectă, încă mai număra trei milioane de țărani ce locuiau în bordeie, dar, din punct de vedere economic și politic, se afla pe același drum pe care mergeau deja celelalte state fie din Europa Centrală, fie din spațiul balcanic sau occidental, precum Grecia ori Portugalia. Dacă, geopolitic, lucrurile nu s-ar fi deteriorat și comunismul nu ar fi ocupat țara, credem că România ar fi continuat procesul de modernizare început încă de la jumătatea secolului al XIX-lea și ar fi fost astăzi mult mai aproape de Occident. ■

Tănără din Transilvania și trupe rusești în fața Palatului Regal în 1877

Zeng Jize (1839-1890),
cu 21 de ani mai tânăr
decât predecesorul său,
Guo Songdao

PRIMI DIPLOMATI CHINEZI ÎN OCCIDENT

Dr. ANNA EVA BUDURA

„Din păcate, prea mulți l-au denigrat“, a comentat împărăteasa-mamă Cixi retragerea de la post a primului diplomat al Chinei în Occident: Guo Songdao. Devotat misiunii sale (începută în 1877), în urma căreia China s-a impus cabinetelor de la Londra și Paris, Guo Songdao a fost privit cu pizmă de forțele conservatoare de la Beijing, care confundau deschiderea țării către Occident cu trădarea de patrie. Dezamăgit, la vârsta de 60 de ani, diplomatul și-a părăsit funcția – cum am urmărit în articolul din numărul trecut –, pierderea pentru relațiile externe ale Chinei fiind remarcată ca „regretabilă“ de ziarul britanic The Times.

Ministerul de Externe de la Beijing a numit un alt reprezentant în capitalele europene.

Lui Guo Songdao i-a succedat Zeng Jize (1839-1890), cu 21 de ani mai tânăr. Era fiul lui Zeng Guofan, demnitar de frunte al Chinei imperiale, inițiatorul „Yangwu yundong“ (Mișcarea pentru însușirea treburilor străine), chemată să înceapă procesul de modernizare a economiei și vieții sociale chineze. Între cele două familii existaseră relații strânse în ce privește frământările pentru soarta Chinei, dorința de a-și explica puterea țărilor occidentale și a identifica modalitățile de a învăța din experiența lor. Zeng Jize s-a căsătorit cu fiica lui Guo Songdao.

Tânărul, provenit dintr-o familie de intelectuali rafinați, urmăse o școală riguroasă, unde își însușise atât cunoștințele tradiționale chineze, cât și cele despre alte țări. Alături de tată, Zeng Jize trăise și asprimea campaniilor militare. În urma examenelor imperiale, ocupase mai multe funcții în administrația de stat. La 33 de ani, în perioada de doliu după

moartea tatălui său, Zeng Jize s-a apucat să învețe singur limba engleză, apoi și-a perfecționat-o continuu, convins că „fără acest instrument lingvistic comunicarea cu partenerii occidentali ar fi imposibilă, iar posedarea lui insuficientă și defectuoasă ar putea aduce daune intereselor țării“.

În toamna anului 1877, împăratul i-a conferit titlul nobiliar de marchiz, iar un an mai târziu pe cel de marchiz de rangul I. La scurt timp, a fost numit ministru al legațiilor Imperiului Qing în Marea Britanie și Franța.

Până la preluarea funcției, Zeng Jize a petrecut câteva luni la Shanghai și în alte orașe de coastă deschise comerțului cu alte țări, pentru a-și îmbogăți engleza și tehnica negocierilor diplomatice.

Asemenea predecesorului său, nici el nu a fost scutit de denigrările, de batjocura și invectivele elementelor conservatoare și nici de sfatul prietenilor de a renunța la această slujbă, care făcea din

el, în concepția lor, „o slugă a diavolilor străini“. Încurajat și de împărăteasa-mamă Cixi, Zeng Jize a rămas hotărât în alegerea făcută.

Negocieri anevoioase cu rușii

La 22 noiembrie 1878, s-a îmbarcat pentru lungul drum către cele două capitale europene. Și-a prezentat scrisorile de acreditare președintelui Franței, Marie Edme Patrice Maurice Mac-Mahon, apoi a traversat Canalul Mânecii și, după plecarea lui Guo Songdao, la 31 ianuarie 1879, și-a început activitatea în capitala Marii Britanii.

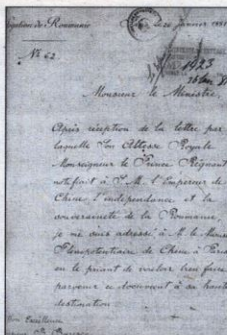
La Londra l-a interesat totul: sistemul politic, obiceiurile, evoluția limbii engleze; s-a aplecat asupra dreptului public și a celui internațional, a vorbit cu Ferdinand de Lesseps despre cum a fost construit canalul Suez și despre planurile pentru canalul Panama; s-a documentat, la

Universitatea Oxford, asupra istoriei relațiilor culturale Orient-Occident; a urmărit viața culturală a Capitalei și a rămas impresionat de spectacolul shakespearean *Hamlet*. Apreciind că în fiecare țară sunt lucruri bune, care merită însușite, a elaborat o strategie nouă pentru „Yangwu yundong”. După părerea lui, „împrumutarea cunoștințelor din străinătate nu constituie niciun mister, trebuie doar ca totul să fie foarte bine judecat și să ne apropiem de problemă fără îngâmfare, dar și fără umilință”.

În luna ianuarie 1880, a primit o însărcinare deosebit de grea: să renegocieze tratatul de la Livadia și cele trei anexe ale acestuia cu privire la regiunea Ili, document semnat de marele dregător plenipotențiar (*quanquan dachen*) Chong Hou, la 2 octombrie 1879. Tratatul – ale cărui prevederi vizau grele pierderi teritoriale și acordarea unor avantaje comerciale exagerate Rusiei – era considerat de Curtea Imperială rusă și inacceptabil.

Zeng Jize se simțea pus în situația „de a scoate din gura tigrlui halca de carne de-abia apucată”. Era evident că „nici o țară, cât de mică, nu ar accepta nesocotirea peste noapte a unui tratat semnat de un demnitar plenipotențiar în prezența șefului statului unei țări, darămite o țară puternică precum Rusia”. Știa, totodată, că lipsa de unitate în sânul guvernului Qing în privința orientării politicii externe va adăuga greutatea îndeplinirii misiunii. Se temea că va împărtași soarta lui Chong Hou, care, la întoarcere, acuzat de trădare, fusese aruncat în temniță.

A ajuns la concluzia că, după războiul ruso-turc (1877-

26 ianuarie, 1881.
Scrisoare prin care
Mihail Kogălniceanu,
ministru plenipotențiar
al României la Paris,
îl informa pe ministrul
Afacerilor Străine
despre răspunsul prințului regent
Gong la mesajul regelui Carol,
în mai 1880, privind proclamarea
independenței României

1878), puterea economică și militară a Rusiei slăbise considerabil, țara fiind lipsită de capacitatea de a duce un război de amploare. A aflat și că țarul și ministrul său de

Reprezentantul guvernului Qing,
Li Hongzhang,
alături de Robert Salisbury,
ministru de Externe britanic
(stânga),
și lordul George Curzon

Externe ar fi înclinați să rezolve problema Ili pe calea tratativelor, cu atât mai mult cu cât armatele imperiului Qing, sub comanda lui Zuo Zongtang, se dovedeau bine pregătite pentru o confruntare decisivă. În aceste condiții și-a propus ca în timpul tratativelor să fie ferm: „să nu cedez, chiar dacă va fi nevoie să înghit jar”.

În luna iulie 1880, în calitate de mare dregător diplomatic al Imperiului Qing (*wajiao dachen*), Zeng Jize a plecat la Sankt Petersburg, unde a început negocierile anevoioase, legate de graniță, comerț și despăgubiri.

Mihail Kogălniceanu intervine

După șase luni, la începutul lui februarie 1881, s-a semnat Tratatul sino-rus cu privire la Ili, conform căruia a fost recuperată o bună parte dintre teritoriile cedate Rusiei în regiunea râului Ili. Au fost reduse privilegiile comerciale acordate Rusiei, precum și numărul consulatelor rusești din Regiunea Xinjiang. După obținerea acestor concesii din partea delegației ruse, Zeng Jize a înțeles să menajeze orgoliul oponentilor săi și a acceptat ca suma acordată Rusiei pentru cheltuielile militare efectuate în timpul ocupației acelei regiuni să se mărească de la cinci la nouă milioane de ruble.

Eră un mare succes. Pentru prima dată, după războiul opiumului (1840), China reușise negocierea unui tratat care apăra suveranitatea și integritatea teritorială a țării, interesele sale economice și recucerirea unor teritorii ocupate de puteri străine.

În acea perioadă, Zeng Jize a devenit un personaj important și în istoria relațiilor româno-chineze. Ca ministru plenipotențiar al Marelui Imperiu Qing la Paris, el a fost acela la a cărui „bunăvoință” a apelat Mihail Kogălniceanu, ministrul plenipotențiar al României în capitala Franței, pentru „a transmite înaltei sale destinații” mesajul din 8/20 aprilie 1880 al principelui Carol al României. Se aducea astfel la cunoștința Curții Imperiale Qing proclamarea independenței României în timpul războiului din 1877-1878, consacrat prin Tratatul de la Berlin, din 13 iulie 1878. Tot el va fi acela care, la 13 ianuarie 1881, în misiune la Sankt Petersburg, a transmis de acolo o depeșă reprezentantului diplomatic la Paris al României în care îi comunica: „Din cauza minoratului Soveranului, Alteța Sa Imperială Prințul Gong, unchiul Împăratului Chinei, și alți înalți funcționari ai Imperiului m-au rugat să am bunăvoința de a prezenta Alteței Sale Regale, Prințul Carol I, felicitările M.S. Împăratul și urările sale călduroase de prosperitate și bunăstare țării și poporului României.” Schimbul de mesaje – primul act diplomatic al istoriei relațiilor româno-chineze – oficializa recunoașterea reciprocă de către cele două state.

Revenit de la Sankt Petersburg, Zeng Jize a urmărit cu îngrijorare evoluția evenimentelor din Vietnam, țară închinată Chinei. Tendințele colonialiste ale Franței, în sudul Peninsulei Indochineze, în anii '80 ai secolului al XIX-lea, au luat proporții. Unii membri ai guvernului imperial, conștienți că puterea militară, cu precădere cea navală, a Chinei era

„Tratatul de la Livadia”, semnat de Chong Hou la 2 octombrie 1879, prevedea cedarea din partea Chinei către Rusia a unui teritoriu la vest de râul Horkos și valea râului Tekesi; modificarea, în favoarea Rusiei, a liniei de graniță în zona Kașgarului; deschiderea a șapte noi consulate rusești; scutirea de vamă a comercianților ruși și extinderea rutelor lor comerciale până la cele mai importante orașe de pe coastele Chinei.

În urma negocierilor lui Zeng Jize, în **„Tratatul sino-rus cu privire la Ili”** s-au recuperat teritoriile din valea râului Tekesi și nouă orașe în regiunea Ili; s-a redus numărul consulatelor Rusiei în această zonă la două; s-a temporizat scutirea de taxe vamale a comercianților ruși și s-a redus numărul orașelor unde ei puteau să-și desfășoare activitatea; de asemenea, s-a anulat permisiunea acordată vaselor rusești de a naviga pe râul Songhua (Sungari).

A.E.B.

prea slabă pentru o confruntare, sugerau cedarea în fața Franței și renunțarea la Vietnam. Zeng Jize, cunoscând situația internă a Franței, știind că nu are capacitatea de a disloca forțe militare atât de numeroase, încât armata chineză să nu reușească să-i facă față cu succes, s-a pronunțat pentru acțiuni militare ferme și pentru apărarea Vietnamului. Nu a pregetat să folosească presa franceză pentru a influența opinia publică, ceea ce a declanșat o campanie de denigrare a lui.

În aprilie 1883, reprezentantul guvernului Qing, Li Hongzhang, a semnat la Tianjin Tratatul sino-francez, care recunoștea dominația colonială franceză în Vietnam. Imediat după aceasta, Zeng Jize a aflat că a fost demis din funcția de ministru plenipotențiar al Chinei la Paris. Întors la Londra, a căutat să-și continue activitatea, îndurerat fiind de evoluția evenimentelor, care îl confirmau. Armata franceză și-a extins acțiunile și pe teritoriul Chinei. În ciuda faptului că armata chineză a reușit să le respingă cu succes, Li Hongzhang a semnat totuși un nou tratat cu Franța: Vietnamul devenea protectorat francez.

La începutul anului 1884, Zeng Jize a fost numit vicepreședinte al Consiliului Armatei. În iunie 1885 i-a fost desemnat succesorul în postul de ministru plenipotențiar al Chinei în Marea Britanie, iar în august 1886 a părăsit Londra. Întors acasă, nu i s-a găsit un post în care să-și fructifice cunoștințele acumulate și capacitățile intelectuale. Izolat și neînțeles, și-a sfârșit zilele în anul 1890. Istoria diplomației moderne a Chinei l-a păstrat în analele ei. ■

INTERVIU CU TREI EROI: ALEXANDRU LEȘCO, ANDREI IVANȚOC ȘI TUDOR POPA

Continuăm prezentarea mărturiilor despre momentul arestării, proces și anii de detenție.

– Cum v-au arestat?

– *Andrei Ivanțoc:* Am fost arestat pe data de 2 iunie 1992. În ziua aceea eram liber, stăteam acasă. Simțeam că ceva nu era în regulă. Am văzut casa înconjurată. Erau peste tot mascați înarmați, chiar și pe acoperișuri. Aparțineau trupelor de parașutiști. Au dat buzna, m-au imobilizat, m-au bătut bine... M-au încarcerat, fără lumină, fără aer și s-a pornit povestea – bătaii, torturi... Apoi ne-au dus într-un comandament militar. Acolo era o nebulă. Zi și noapte nu am dormit. Intrau unii și ne băteau. Apoi intrau alții, ne vedeau negri, dar continuau să ne bată. Măncarea era o dată pe zi, un terci. Ne aduceau mâncarea o dată la 24 de ore și ne lăsaus la toaletă 45 de secunde, nici măcar un minut... Dacă reușeai, bine, dacă nu, vina era a ta, că nu te încadrai, și te alergau cu câinele.

Au început problemele cu sănătatea. Am fost și la spitalul orașenesc. Stăteam în pat cu cătușele la mâini și eram înconjurat de persoane cu cagule, cu armele în mâini. Când rămâneam singur, îmi mai dădeau cu pumnii peste cap... Aveau obiceiul acesta de a lovi în cap. Și după asta au început chinurile. Nu aveam dreptul la ziare românești, nici la radio, nu aveam dreptul la nimic.

– *Tudor Popa:* Pe mine m-au arestat la 4 iunie. Mă întorsesem din Crimeea, fusesem acolo la o fabrică de bumbac...

– Nu ați știut de arestarea colegilor?

– *Tudor Popa:* Nu!

– *Alexandru Leșco:* La 1 iunie ne-am întâlnit cu toții la Institutul Pedagogic din Tiraspol, locul unde ne întâlneam de obicei, cei de la Frontul Popular, și eu mi-am anunțat

colegii că trebuie să plec din oraș. Acolo era și un angajat al Institutului, care a auzit că trebuie să plec. Așa că au început cu mine arestările. La ora 2 noaptea am fost arestat, ca să nu reușesc să plec, apoi la ora 5 dimineața a fost arestat Ilie Ilașcu, la ora 9 Andrei, peste două zile, Tudor. Soția mea era plecată, iar dimineața a auzit la un post de radio rusesc că cineva a fost arestat, un grup terorist. Nu s-au dat numele în presă. Le era frică să nu iasă lumea în stradă.

– *Tudor Popa:* Am fost arestat la 5 dimineața, două zile mai târziu. Am auzit că colegii mei nu sunt acasă, dar nu am știut că sunt arestați, căci nu mă întorceam de acolo.

– Nu v-ați gândit la un plan de avertizare în caz că se întâmplă ceva?

– *Alexandru Leșco:* Nu ne-am gândit la așa ceva. Nu

Igor Smirnov, liderul autoprolamatei Republicii Transnistrene, nerecunoscută de niciun stat

ne gândeam că putem fi arestați pentru nimic, doar pentru că ne adunam undeva și ceream anumite drepturi. Dacă arestarea noastră se făcea după începerea conflictului de la Tighina, din 19 iunie, poate ne gândeam la ceva, ne făceam un plan. Dar noi am fost arestați până în 19 iunie, așa că nu ne gândeam la planuri de acoperire, de retragere...

– **Tudor Popa:** Când am ieșit acum din închisoare, m-a contactat un jurnalist din Tiraspol și vroia să se întâlnească cu mine. Zicea că s-a întâlnit cu soția lui Ursat (persoana de a cărei ucidere am fost acuzați noi). Spunea că soția lui nu mai crede că noi i-am omorât soțul. I-am zis că există Hotărârea de la Strasbourg. Acolo e clarificată situația, eu nu mai am ce să adaug. Și atunci mi-a zis că soției i s-a spus ce să creadă. Cu timpul, ea și-a schimbat părerea.

– **Alexandru Leșco:** Într-o conferință de presă, comandantul Armatei a 14-a, Aleksandr Lebed, a recunoscut că tot cazul Ilașcu a fost regizat și nu a fost un grup Ilașcu, ci a fost secția Frontului Popular din Tiraspol, dar am căzut noi... Chestiile astea le-a spus și Bergman, mai târziu, șeful statului major al trupelor din Transnistria.

– **Andrei Ivanțoc:** Au terorizat permanent oamenii. Au făcut provocări militare. De exemplu, în comuna Mălăiești trebuia să vină salvarea pentru

o femeie însărcinată. Mai era și un copil în stare gravă, care trebuia dus la spital. Când au intrat în Grigoriopol, îndreptându-se spre oraș, a fost deschis focul asupra ambulanței și i-au omorât pe toți. Bergman a recunoscut că acest caz a fost regizat de autoritățile transnistrene, pentru a învinui Frontul Popular. Nu a scris nimeni despre acest caz.

localitatea ei de băștină, pe undeva prin Rusia. Era o femeie cumsecade, așa vrea să o reîntâlnească.

– **Pe durata procesului vă mai băteau?**

– **Alexandru Leșco:** Ne dădeau mai încet... S-au mai oprit. Doar în timpul anchetei ne băteau. Mai ziceau că ne-am împiedicat, că am căzut...

Drum blocat de cazaci în apropiere de Dubăsari

– **Când a început procesul?**

– **Alexandru Leșco:** În 1993. Din 1992 până în 1993 am așteptat. Și a durat din aprilie până în decembrie.

– **Aveați dreptul la avocat?**

– **Tudor Popa:** Ne-au dat așa, mai mult în bătaie de joc...

– **Andrei Ivanțoc:** Am chemat un avocat de la Chișinău. Când a intrat în sală de judecată însă, l-am rugat să părăsească sala, pentru că este o judecată ilegală. În 15 ani de detenție, m-am întâlnit o singură dată cu avocatul.

– **Alexandru Leșco:** Soția mea a angajat o avocată din Tiraspol, rusoaică. O, femeie foarte de treabă, care a pățimit și ea, fiind avocatul meu. Nu a putut duce cazul până la final, pentru că era permanent urmărită de securitatea transnistreană. I-au intrat în apartament, i-au stricat mobila, televizorul. O agățau pe stradă, i se striga pe stradă „tărăfă română”, o alungau din oraș. Până la urmă a plecat în

– **Andrei Ivanțoc:** Cât a durat procesul, am făcut de mai multe ori greva foamei, dar nu a avut nici un efect... Și chiar dacă nu erau bătăi, erau alte forme de intimidare, eram amenințați, stăteam fără lumină, ni se interziceau vizitele, pachetele cu mâncare și chiar medicamentele...

– **După ce v-au arestat, când v-ați întâlnit pentru prima dată cu cineva din familie?**

– **Alexandru Leșco:** M-am întâlnit prima oară cu soția după 15 zile. Dar nu m-a recunoscut. Când m-au arestat, mi s-a spus să îmi iau actele, că dacă revin, să pot să mă întorc fără probleme. Chiar mi-am luat și cămașă albă... Soția mea mă aștepta într-o cameră, iar când m-a adus anchetatorul, a întors capul, nici nu mi-a dat atenție. Pur și simplu nu m-a recunoscut! Ea a întrebă: „Pe cine mi l-ați adus, căci nu e soțul meu!” Atunci i-am zis: „Tatiana, așteaptă, sunt eu, Alexandru!” Eram într-un hal fără de hal, probabil, căci nu

aveam oglindă acolo să văd cum arăt, dacă nu m-a recunoscut nici soția...

– **Andrei Ivanțoc:** Eu am vorbit cu soția prima dată după opt luni. Mai întâi am fost la baie, căci baia era fierbinte și mai fugeau păduchii. Nici soția mea nu m-a recunoscut. Mi-a adus o oglindă și nici eu nu m-am recunoscut.

– **Alexandru Leșco:** Nici condiții să ne bărbierim nu aveam. Ne dădeau niște lame cu care ascuțiseră înainte, cred, vreo 200 de creioane. Umblam toți cu barbă. Chiar că eram de nerecunoscut.

– **Ați stat împreună sau separați?**

– **Tudor Popa:** De la început ne-au separat. Din prima zi.

Generalul Pavel Lebed a fost comandantul Armatei 14

– **Nu ați putut comunica?**

– **Alexandru Leșco:** Am găsit noi niște căi de comunicare. Am învățat de la ceilalți deținuți. Doar când ne scoteau la plimbare mai vorbeam. Mai erau gardieni indulgenți și ne mai lăsau să comunicăm, pe ascuns. Dar în rest, stăteam în celule separate.

– **Andrei Ivanțoc:** Noaptea mai aruncau gaze în celulă și urmăreau ce vom face...

– **Tudor Popa:** Am stat și în subsol câteva luni, la Ministerul de Interne. Acolo era regimul cel mai dur, cu câinele

care ne păzea la toaletă, să nu stăm mai mult de 45 de secunde... Nu aveam voie să te fiină în subsol mai mult de 10 zile, pentru că acolo nu te hrăneau, ci îți dădeau doar câte ceva, așa, ca să nu mori de foame. Nici la plimbări nu ne scoteau, pe cei care stăteam la subsol. Cu toate acestea, eu am stat acolo șapte luni de zile. Fără mâncare suficientă, fără soare, fără nimic...

– **Cum țineți evidența timpului? Reușeați să vă dați seama când e zi, când e noapte?**

– **Tudor Popa:** Se mai auzea când vin gardienii la serviciu... Și după cum ne dădeau apă...

– **Cu gardienii cum v-ați înțeles?**

– **Alexandru Leșco:** Nu am avut probleme cu ei. Ei își vedeau de treabă și nu îi interesa pentru ce ești închis. Nu ne tratau diferentiat. Unii dintre ei chiar erau de treabă.

– **Și cu deținuții?**

– **Alexandru Leșco:** La fel. Nu am intrat în conflict cu nimeni. Am avut niște discuții cu capii lor și ne-au spus că nu împărtășesc părerea conducerii penitenciarului.

– **Tudor Popa:** La mine era mai grav, trebuia să stau permanent în celulă. Eram condamnat la o astfel de pedeapsă. Toți îmi spuneau că nu au întâlnit un asemenea

regim strict. Au mai avut cazuri, de exemplu, ca din 15 ani de detenție, cinci să fie cu regim strict, adică arestatul să stea numai în celulă. Dar 15 ani de regim strict din 15, nu se mai auzise de așa caz, era unic. Șeful închisorii a scris Procuraturii să întrebe dacă nu e vreo greșală în hotărâre. I s-a răspuns că nu este nicio greșală și că aceasta este pedeapsa. Venise timpul când se mai accepta să vină familia în vizită. Trebuia însă să ia aprobare, de la Ministerul de Interne al Transnistriei, cerea trebuia aprobată, îți făceau o mulțime de probleme.

– **Ați aflat că lumea din România se interesează de soarta dumneavoastră, că au avut loc manifestări?**

– **Alexandru Leșco:** Am început să aflăm în timpul procesului. Până atunci nu știam nimic, căci nu aveam acces la presă. Atunci am hotărât să boicotăm procesul. Adică, ne-am înțeles între noi să nu ieșim din cușcă până nu ni se dau ziare să citim. Și atunci ei făceau procesul, iar noi citeam ziare în cușcă. Doar așa am aflat ce se întâmplă afară. Cât a durat procesul, am avut ziare tot timpul. În penitenciar, nu mai puteam pune condiții.

– **Cum mai primeați informații, totuși?**

– **Alexandru Leșco:** Am insistat noi în penitenciar,

Statuia lui Lenin domină și azi Tiraspolul

până ne-au pus un radio pe tot coridorul, adică era un radio pentru toți deținuții. La ora 10 seara îl închideau, pentru că au înțeles că atunci dădeam pe Radio România Actualități (R.R.A.). Insistam să pună pe R.R.A., pentru că altfel făceam gălăgie. Gardianul se închidea la el în cameră, ca să nu îl deranjeze zgomotul. Mai târziu și acum mîntie vocea Ancăi Florea.

- A existat vreo încercare de evadare?

- **Tudor Popa:** Pe mine m-au vizat de multe ori. De fiecare dată când se auzea că cineva a încercat să evadeze, veneau imediat la mine. Eu le ziceam că nici nu am fost în acel loc, dar tot eram învinuit. De patru ori au fost la mine și de patru ori au recunoscut că au greșit.

- **Alexandru Leșco:** În 1994 era un pic de haos în închisoare. Se făceau schimbări la conducerea penitenciarului și toți se plimbau de colo-colo, se schimbau camerele, dormeau unde vroiau. Nu se mai ținea evidența. La noi, la izolator, era mai dur regimul, dar, deși am avut posibilitatea, nu am vrut să evadăm.

- **Tudor Popa:** O dată am stat împreună cu Alexandru la spital. De acolo puteam să evadăm foarte simplu, dar tot nu am făcut-o. Simțeam că eram, totuși, urmărit. Abia așteptau să aibă un motiv pentru a trage...

- Ce ați simțit înainte de a fi eliberați?

- **Alexandru Leșco:** Zilele erau cât lunile, lunile erau cât anii... Număram și secunde... Nu am dormit un minut în ultima noapte.

- **Tudor Popa:** Mi-am băut ultimul ceai și așteptam... Pur și simplu așteptam. Simțeam că nu mai am răbdare.

- **Andrei Ivanțoc:** Mi-au impus foarte multe condiții,

chiar să vorbesc numai în rusă. Nu țineau cont de organizațiile internaționale și de apelurile lor. Chiar vreau să mulțumesc Crucii Roșii Internaționale pentru sprijinul acordat.

Ne considerau animale, nu mai aveam nici un drept în penitenciar. De fiecare dată când ajungea gardianul la serviciu, după ce se certase cu ai lui acasă, începea să ne tachineze, să ne înjosească, să ne amenințe și abia după ce bătea pe cineva se liniștea. Odată au venit jurnaliști din Rusia, dar am refuzat să vorbesc cu ei. M-au întrebat de ce vorbesc cu reprezentanții organizațiilor internaționale, cu presa din România, dar cu ei nu vreau. Bineînțeles, am fost pedepsit, dar tot am refuzat să stau de vorbă cu ei. Când m-au eliberat, mi s-a înmănat certificatul de *persona non-grata* în Transnistria. Am refuzat să îl primesc, doar e pământul meu, țara mea, de ce să nu pot veni aici, să îmi vizitez rudele? Atunci m-au bătut din nou, în fața presei, a tuturor.

- Din pușcărie ați plecat cu cătușele la mâini?

- **Alexandru Ivanțoc:** Bineînțeles! M-au aruncat într-un microbuz, cu fața la pământ, legat la mâini și la picioare. Am fost umilit pentru ultima oară... Când am ajuns la Tighina, am vrut să plec înapoi la Tiraspol. Au tras în

față microbuzul, să nu se vadă ce se petrece. Mă doare cel mai mult că cei de la Chișinău nu au reacționat în niciun fel. Am sunat la Ministerul de Interne și m-am plâns că, fiind cetățean al Republicii Moldova, mi se interzice dreptul de a merge la Tiraspol. Cu acordul lor, m-au luat și m-au dus la Chișinău.

- Povestiți cu seninătate, oarecum, aceste amintiri din închisoare. Credeți că a meritat?

- **Alexandru Leșco:** În ultimii trei ani mi s-a tot pus această întrebare. Poate am regrete pentru perioada pierdută din viață, dar nu pentru cauza pentru care am luptat. Dacă aș da timpul înapoi, aș proceda la fel.

- Credeți că oamenii politici puteau face mai mult pentru dumneavoastră?

- **Alexandru Leșco:** Poate se putea, dar...

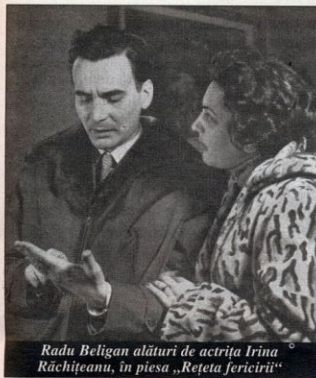
- **Tudor Popa:** Cei care au dorit nu au putut, cei care au putut nu au dorit.

- **Andrei Ivanțoc:** Explicații se găsesc multe, dezvinovățiri... Dacă aș da timpul înapoi, poate aș mai alege oamenii. Îmi pare rău că mi-am pierdut sănătatea, dar și mai mult îmi pare rău că nu am putut face mai mult pentru popor, pentru țară.

**A consemnat:
Eugen TOMAC**

Tanc T64 distrus de militarii Republicii Moldova lângă podul de la Bender

Radu Beligan alături de actrița Irina Răchițeanu, în piesa „Rețeta fericirii“

Ecouri

ACTORUL, VIZA ȘI MILIȚIANUL

Articolul publicat în revista Magazin istoric din luna iunie 2007, despre marele actor Radu Beligan, mi-a readus în memorie o întâmplare la care am fost martor.

S-a întâmplat într-o zi din vara anului 1970. Aveam treabă la Direcția Consulară a Ministerului Afacerilor Externe, care funcționa pe atunci într-o clădire nouă din Calea Rahovei. Fiind sâmbătă, zi scurtă, se lucra doar până la ora 13.30, mă înțelesesem cu directorul Mihai Huțanu, fost coleg de facultate, să vin pe la ora 14.

Când dau să intru în clădire, milițianul de la intrare vocifera și gesticula furios, împingându-l pe scări pe actorul Radu Beligan. Acesta, cu lacrimi în ochi, se ruga să fie lăsat să intre, pentru că avea o chestiune extrem de urgentă de rezolvat. Milițianul nici nu vroia să audă.

Când am văzut ce se întâmplă, am țipat la milițian: „Ce faci, domnule, ești nebun? Dumneata nu-l cunoști pe Radu Beligan, directorul Teatrului Național?!“ – și în timp ce-i vorbeam i-am vârât sub nas legitimația mea. Văzând-o, milițianul a ezitat pentru o clipă, iar eu m-am grăbit să-i cer scuze artistului. Era congestionat și cu ochii plini de lacrimi. „Nu-l cunosc, tovarășe, mi-a răspuns milițianul, și chiar dacă l-aș cunoaște, tot dracul ăla ar fi, e trecut de ora 14, programul s-a terminat, nu mai este nimeni la ghișeu...“. „Bine, dar pe director l-ai anunțat că Beligan este aici? Eu tot la el vreau să merg, am vorbit cu el și mă așteaptă“.

Domnul Beligan, văzând că i-am luat apărarea, a prins curaj și mi-a spus că luni

dimineața trebuia să fie neapărat la Paris, că era director al unui institut internațional de teatru sau cam așa ceva și trebuia să fie neapărat prezent la o acțiune organizată de această instituție. Eu știam că domnul Beligan era directorul Teatrului Național și deputat în Marea Adunare Națională. (Ceașescu făcea exerciții de „democrație“ electorală și pentru locul de deputat în M.A.N. domnul Beligan candidase împreună cu un alt mare actor, Octavian Cotescu; la scrutin câștigase primul...).

Milițianul de la intrare știa însă una și bună, nu voia în ruptul capului să-l lase pe actor să intre. Atunci i-am spus să-i permită să aștepte în hol până ce urcam eu la director. În sfârșit, a cedat.

Am zbughit-o iute pe scări și-am dat buzna în biroul lui Huțanu: „Bine, domnule, stai închis în birou și jos la intrare e război?!“ I-am povestit toată tărășenia și el îmi spune, lovindu-se cu palma peste gură: „Am dat-o naibii, am festelit-o rău de tot; cum mai dau eu ochii cu omul acesta, ne cunoaștem de mult. Știam că trebuie să vină, dar am uitat să-i spun milițianului de la intrare. Uite-i pașaportul... Că și ăștia de la Comisia de vize îmi fac numai necazuri, comunică aprobarea vizelor de multe ori tocmai în ziua când oamenii trebuia să fie acolo unde voiau să meargă...“ „Asta e, acum dă pașaportul omului încoace, că i-l duc eu...“

Am coborât în hol și i-am dat pașaportul domnului Beligan. Acesta a răsuflat ușurat și mi-a mulțumit.

Despre actorul Radu Beligan am și o amintire mult mai veche. Era în 1949 și, fiind practicant pe locomotivă la Depoul Craiova, împreună cu un mecanic, fusesem detașat pe șantierul de la Bumbești-Livezeni. Se construia calea ferată cu ajutorul brigăzilor de tineri voluntari veniți din toată țara. Într-una dintre zile, pe șantier și-au făcut apariția artiștii: se turnau exterioarele filmului „Răsună valea”. Locomotiva noastră remorca cele două vagoane speciale cu artiști. Printre

ei și Radu Beligan. Juca rolul unui băiat de la oraș, pe care nu prea-l trăgea inima la treabă și-i făcea curte unei tinere, o „brigadieră de toată isprava”. Aceasta, agasată de insistențele lui, îi făcea vânt în apa Jiului. Nu știu din ce motive, poate era doar o farsă, dar regizorul a cerut repetarea scenei respective de câteva ori, spre amuzamentul colegilor și a numeroșilor gură-cască de pe șantier, care se strânseseră ciopor.

Apoi, de-a lungul anilor, m-am aflat de multe ori în sălile de spectacol, admirând înalta măiestrie a Actorului. ■

Grigore ALDEA-ALDESCU

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC, EDIȚIA 2007

40 DE ÎNTREBĂRI DIN ALBUMUL CELOR 40 DE ANI CÂȘTIGĂTORII

MARELE PREMIU – un abonament pe viață la Magazin istoric:

ANDRA MIHAELA NEMȚANU, din Bacău

PREMIUL I – un abonament pe 3 ani la Magazin istoric:

EUGEN AILLOAEI, din Iași

DOUĂ PREMII II – câte un abonament pe 2 ani la Magazin istoric:

1. ANDREEA LOREDANA NEDELCU, din Făurei

2. ALECSANDRU TANASĂ, din comuna Mitocul Dragomirnei, județul Suceava

TREI PREMII III – câte un abonament pe 1 an la Magazin istoric:

1. ADRIAN TOTHĂZAN, din Câmpia Turzii

2. NAGY FLORIN, din Bistrița

3. VIORICA POPA, din București

Editura ALMA
 Calea Severinului 44A
 200610 Craiova
 Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300
 e-mail: alma_cons@yahoo.com

Nicolas A. ANDREI Paul-Emanuel SÂRBU
IOAN MAIORESCU

Editura ALMA – Craiova
2003

JACOPO TINTORETTO

ȘI „BUNAVESTIRE“ DE LA BUCUREȘTI

COSMIN UNGUREANU

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea istoria artei înregistrează o aprigă dezbateră între Veneția și Florența. Era vorba, în fond, despre stabilirea identității picturii, a ființei ei intime. Florentinii, mândri de a fi generat o artă cu valori intelectuale, erau convinși că temeiul acesteia stă în desen.

In limba italiană, *disegno* indică mai mult decât simpla operație grafică: se referă la concept, idee, imagine. Oferă, altfel spus, meșteșugului artistic demnitatea proprie artelor liberale. Forța artistului, argumentau florentinii, stă în măsura în care el stăpânește meandrele acestei adevărate științe, ce includea perspectiva, anatomia, proporționalitatea. Pentru ei, culmea de netrecut o reprezenta Michelangelo Buonarroti. În cealaltă tabără, a venețienilor, erau mult prețuite expresivitatea cromatică, farmecul misterios al naturii, poezia ei, și nu știința. În ochii oricărui venețian, elementul fundamental al picturii era *culoarea*, ce nu avea nevoie de suportul liniei, al desenului, iar maestrul desăvârșit se numea Tiziano Vecellio. Curios este că această înfruntare intercadină trece din planul teoriei în câmpul realității: cei doi, Tițian și Michelangelo, se întâlnesc la un moment dat la Roma, fără ca vreunul dintre ei să fie convins de iscusința celuilalt și fără să schimbe prea multe cuvinte de laudă.

Atunci când nu erau preocupați să stabilească ierarhii, cei angajați în această dispută treceau la exerciții de imaginație. Iată ce scrie artistul și literatul Paolo Pino într-o carte publicată la Veneția în 1548: „dacă Tițian și Michelangelo ar fi contopiți într-un singur trup, adică dacă la desenul lui Michelangelo s-ar adăuga coloritul lui Tițian, ar putea fi numit zeul picturii“. Ca și cum arta însăși ar fi înfăptuit acest capriciu al închipuirii, s-a ivit un pictor în vinele căruia părea să curgă măiestria celor doi: Jacopo Robusti, numit Tintoretto.

Fiu al unui modest boiangiu – *tintore*, de unde și supranumele –, Jacopo a stat o vreme în atelierul lui Tițian, de unde se spune că invidia maestrului l-ar fi alungat. Chiar dacă nu avem certitudinea acestui detaliu biografic, fapt este că Tițian nu suporta să audă elogii la adresa adversarului său. De aici au provenit, de altfel, rezerva, ignorarea și chiar defăimările celor ce arbitrau gustul artistic la Veneția. Ajuns la Roma, Tintoretto a privit cu luare aminte

Judecata de Apoi, pe care Michelangelo o isprăvise nu de mult în Capela Sixtină. Fresca aceasta își uluia spectatorii prin forța titanică, prin diversitatea anatomiilor și gesturilor personajelor, dar mai ales prin desenul desăvârșit.

Tocmai aceste coordonate ale poeticii michelangelești caută Tintoretto să le încorporeze în propriile lucrări, definitiv câștigat de excelența artistului toscan. Deja aparente în tablourile în care era glorificat evanghelistul Marcu, ele ajung la o manifestare deplină în ciclul amplu de lucrări pictate pentru Scuola Grande di San Rocco. Congregația, înființată în 1478 sub semnul unui sfânt protector împotriva ciumei, înfloarește deplin în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Întocmai epoca în care, în 1564, lui Jacopo Robusti îi este încredințată această curajoasă antrepriză, pe care o duce singur timp de 23 de ani, refuzând orice asistent. Ea constituie deopotrivă nucleul operei sale și faima Venetiei, o veritabilă „capelă sixtină“ a orașului lagunar, în care, printr-un hazard al istoriei, descoperi mai puțin penelul lui Tițian decât pe cel al rivalului său.

Casa din Venetia unde s-a născut, în 1518, Jacopo Tintoretto

Din aceeași epocă provine și tabloul – cândva în colecția lui Constantin Esarcu – pe care Muzeul Național de Artă al României îl deține. Mai bine spus, unul dintre cele trei aflate în a doua sală a Galeriei de Artă Europeană: cel mai spectaculos – *Bunavestire* – căruia restaurarea recentă i-a redat prospețimea culorilor. Fără a se înfățișa prin dimensiuni grandioase sau o scenografie dramatică, fără a avea asimetria îndrăzneată din pânzele celebre, tabloul nostru deține acea mișcare tumultuoasă proprie lui Tintoretto. Avem iluzia că am asistat la încremenirea în zbor a îngerului, că tocmai în acest moment se desenează, în gestul și expresia Fecioarei, coplesirea. Cele două personaje schițează, prin curbura siluetei, mișcarea neostoită a unei elipse, faldurile se învolutează, totul indică mobilitate, până și adâncimea statică, abreviată perspectival, a încăperii.

Imaginea încă se aliniază marii tradiții a simbolului: e suficient să indicăm crinul ca aluzie la puritatea Fecioarei, lada de zestre – *cassone* –, ce trimite la metafora maritală a Chivotului Mântuirii, sau grădina din spatele portului palladian, ca sugestie de „hortus conclusus“. Subiectul tabloului încifrează, în ultimă instanță, mitul Serenissimei, a cărei origine legendară era fixată în anul 421, chiar în ziua Bunevestirii, și care ajunge, în secolul al XVI-lea, la un complicită simbo- lism reprezentational ce încorporează în mare măsură imaginea Fecioarei. Însă, deși tabloul lui Tintoretto este un „teatru“ al simbolului, avanscena îi este ocupată, totuși, de alte mijloace picturale: *mișcare, retorică, spectacol*.

Și aici, ca în marile sale opere, lumina devine un instrument autonom, ce nu mai *intermediază* între imagine și realitate, prin acțiunea căruia aceasta din urmă apare *transfigurată*. Suntem deja, prin faptul că o asemenea regie imagistică nu se mai adresează cunoscătorului rafinat, amator de simboluri degizate și de rafinamente coloristice, ci, dimpotrivă, mulțimii agitate de Contrareformă și de fioruri mistice, în pragul Barocului. Ceea ce privim este, în ultimă instanță, o probă de modernitate. ■

GEORGETA FILITTI

Ecoul răscoalelor țărănești din luna martie continuă să stăruie și, la deschiderea Parlamentului, în luna noiembrie, mulți au crezut că se vor găsi soluții constructive. Viitorul avea să dovedească faptul că s-a trecut prea puțin dincolo de retorica politicianistă. Corupția în administrație, dezvăluită vehement și pentru care se propun remedii categorice, trădează aceeași ineficiență. Societatea românească, la 1864, 1907 sau mai târziu în secolul al XXI-lea, rămâne prizoniera aceluiași probleme fără ieșire. Și manifestările românilor în plan european schioapătă. Ce se întâmplă aiurea parvine în țară sub forma unor simple curiozități.

Dezbaterile parlamentare însemnau în primul rând abordarea raporturilor între proprietari, arendași și țărani. Toată lumea era de acord că trebuie schimbat ceva, dar fiecare și-a păstrat cu strășnicie poziția, încât la sfârșit, cum rezultatele pozitive întârziu să apară, omul obișnuit a avut sentimentul că a asistat la un dialog al surzilor. Comisia parlamentară de resort, formată din 70 de membri, convenise asupra unor măsuri minore, prea puțin eficiente: desființarea a 30.000 de cârciumi, despăgubirea parțială a marilor proprietari ale căror moșii fuseseră devastate

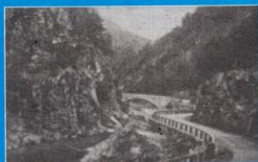
în martie (se preconiza, după evaluările făcute de prefecți, să se acorde 3 milioane de lei, ceea ce reprezenta doar jumătate din acoperirea pagubelor reale; guvernul a acceptat și mai puțin, 1,5 milioane), un proiect de lege pentru asocierea țăranilor la cumpărarea, arendarea și ipotecarea imobilelor rurale și a loturilor de pământ.

Când încep dezbaterile propriu-zise, poziții antagoniste și substratul politic ies scandalos la iveală. Mesajul regelui Carol I suna împăciuitoare: marii proprietari și țăranii, pe care se bazează progresul țării, trebuie să trăiască

1907

Mănăstirea Curtea de Argeș

Defileul Jiului în apropiere de Petroșani

în pace; armonia socială e posibilă prin încheierea de contracte agricole și înființarea Casei Rurale. Impozitul funciar trebuie calculat după aceleași norme pentru toate proprietățile, mari și mici. Învățământul rural trebuie legat de practică, iar taxa de asigurare împotriva secetei se recomandă a fi suspendată.

Liberalii, conduși de D.A. Sturdza, refuză despăgubirea integrală a proprietarilor. Ei admit, pe baza unor evaluări complicate, să se acorde ajutor „celor care nu-și puteau reface averea” – ceea ce, evident, era un criteriu aleatoriu; mai mult, cum băncile țării erau, în majoritate, în mâna lor, ei avertizează că împrumuturile contractate rămân valabile și „nu se acordă moratorii” pentru distrugerile provocate de răscăală. Soluția salvatoare o vedeau în înființarea Casei Rurale, cu un capital de 20 milioane lei. Aceasta negocia vânzarea pământului, fixa prețul maxim, îl cumpăra și revindea țăranilor, parcela, împrumuta țăranilor bani (cu 10% dobândă și zălog în animale și în uneltele din gospodărie), emitea obligații, împrumuta asociațiilor țărănești cărora le ținea în același timp în depozit economiile. Țăranii puteau cumpăra prin Casa Rurală astfel: cei cu loturi mai mici de 5 ha ca să și le completeze, cei care doreau teren în suprafață de 8-10 ha trebuia să depună 10% din valoare, iar solicitanții unor loturi mai mari de 12 ha trebuia să depună 30% din valoare. Și unii și alții erau datori să facă dovada că au animale și unelte. Presa liberală (între altele *L'indépendance roumaine*) susținea și ea retoric „pacea socială”, când scria că „statul civilizat se bazează pe respectul muncii și al proprietății; de aceea trebuie concesi reciprocă”.

Conservatorii, aflați în opoziție, ironizau legea judecătorilor de pace, depusă de Toma Stelian. Aceasta recomandă ca judecătorii să umble din sat în sat și să-i întrebe pe țărani „dacă au fost jigniți cu ceva” – nu invers cum ar fi fost normal. Apoi, Casa Rurală, organism pe care liberalii îl doreau cu ardoare, însemna de fapt, datorită felului în care era structurată, transformarea ei într-un instrument puternic în mâna lor: când ar fi fost la guvernare, utiliza fonduri ale statului, când s-ar fi aflat în opoziție, influența deciziile prin consilierii aflați acolo – și care de regulă proveneau de la Banca Națională ori de la Creditul Funciar Rural, două instituții puternice, de factură liberală deopotrivă.

Prin foile lor ca și prin deputații din Parlament conservatorii militau vehement împotriva Casei Rurale. Dincolo de transformarea ei în instrument de manipulare politico-socială pentru liberali, activitatea ei ar fi fost dăunătoare în primul rând țăranilor. „Primitivi”, cum îi caracteriza cineva în foaia *La Roumanie*, aceștia se vor grăbi să cumpere căci „statul plătește”. Apoi nu e absolut necesar ca toți să fie proprietari. Trebuie creditați doar aceia care fac dovada că, odată intrați în posesia pământului, îl vor putea lucra. Pentru moment, societatea românească, ca și cea rusească, avea proprietăți ori foarte mari ori foarte mici. Clasa mijlocie lipsea. Trebuia, prin urmare, susținuți mici proprietari harnici, care fac, asemenea latifundiarilor, agricultură intensivă, dezvoltând mici industrii auxiliare și având înclinații pentru instruire. Și aceasta, observă un conservator înțelept, pentru că până la urmă din rândul păturii țărănești active se recrutează clasa conducătoare a țării. Conservatorii sunt

Ruinele podului lui Traian
la Turnu Severin

Școala de fete din Sighișoara

1907

tentați ca din exemple izolate să facă generalizări. Așa, Jean Lahovary află la Burdusaci (Tecuci) o proprietate de 25 ha arendată unor vecini, ceea ce e o dovadă că pătura mijlocie e în curs de formare.

Din păcate, majoritatea iau pământul, plătit în 60 de ani, nu-l lucrează, ci îl arendează imediat. Numărul acestora depășea 47.000 capi de familie. Motivația dezinteresului? „Beția, lenea, boala, mutarea în altă localitate...”. Țiganii, împroprietăriți la rândul lor, nici măcar nu s-au interesat unde le sunt loturile de 5 ha; le-au arendat românilor și continuă să rămână lăutari, fierari, ursari. Unii conservatori stăruie asupra necesității reformei morale, „aspectele materiale fiind secundare”, cum susține în Parlament deputatul de Ialomița, Mihai Cantacuzino. El îi încredințează pe liberali pentru „Republica de la Ploiești” (proclamată în 1870 de Al. Candiano Popescu, când a preconizat și detronarea Principelui Carol), caterisirea Mitropolitului Ghenadie Petrescu (în 1893, învinuit de mai multe delictе religioase; în 1896, Sinodul a revenit asupra pedepsei, Mitropolitul retrăgându-se însă la mănăstirea Căldărușani), depunerea proiectului de împroprietărire a tuturor țăranilor cu 5 ha (Domeniile Statului dispuneau de un milion jumătate ha, iar necesarul era de trei milioane ha!). Și deputatul de Vâlcea, Drăghicescu, cere abrogarea legii care preconiza micșorarea numărului de preoți, căci aceștia „luminau poporul”, crearea de biblioteci sătești și anularea taxelor de succesiune în lumea satelor. Nicolae Filipescu vede în politica agrară a liberalilor, dusă „prin legi socialiste”, de expropriere (posibile doar pentru apărarea teritoriului, croirea de căi de comunicație ori

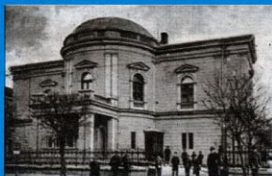
salubritate publică) o oportunitate „să i se urce țăranului la cap”. Până la urmă, și el și Mihai Cantacuzino, citându-l pe Henry Paul Le Roy Beaulieu (1842-1912, director al Ecole des Sciences Politiques din Paris, unde mulți români și-au făcut studiile în epocă), susțin că munca e o marfă, iar prețul e dat de concurență, în speță de cerere și ofertă. Dacă liberalii vor impune prețuri fixe la diferite munci din agricultură „va fi o catastrofă”.

Un deputat-țaran, mai aproape de realitatea satului, constată numărul mare de proprietari absenteiști, sporirera nejustificată a cuantumului arenzii și face unele precizări interesante: Casa Rurală nu poate fi percepută ca o casă de ajutor; poliția rurală trebuie să devină o realitate, la fel justiția care operează în lumea satelor. În fine, nu suprafața de pământ îl îmbogățește pe țaran, ci posibilitatea valorificării lui; or, în România lipseau creditul agricol, cultura intensivă și diversificată, fermele experimentale, asistența de specialitate.

Un deputat bine informat amintește totuși că s-au adus animale de reproducere din Elveția: 12 tauri Schwitz pentru fermele de la munte, 12 vaci la Constanța, capre de lapte Van Saanen la unele ferme de la Domeniile Statului. Era o picătură de apă proaspătă în marea de nepăsare.

Vocea cea mai dezlănțuită în Parlament a fost, atunci, în noiembrie 1907, a lui Nicolae Iorga, deputat de Iași. „În hipertrofie de sine”, cum l-a caracterizat cineva, acesta a vorbit două ore și jumătate neîntrerupt, susținând că pentru România formula ideală e modelul sârbesc cu un stăpân autocrat, nu cu alternanța partidelor la guvernare și Parlament. Peste măsură de pesimist, el a declarat că decadența românilor

1907

Clădirea teatrului din Satu Mare

Sedii ale firmei Coca-Cola din S.U.A.

a început imediat după moartea lui Ștefan cel Mare. Acum singura soluție era împărțirea tuturor proprietăților. În acest sens trebuia constituită o comisie formată din țărani; despăgubirile să se dea țăranului din colibă și nu bogatului care de fapt decide soarta țării. Primul ministru D.A. Sturdza l-a numit „un Mefisto cu o moară de vânt în cap”. Un adevărat nihilist. Iorga și-a încheiat însă semeț discursul: „să mi se opună un membru al acestei adunări, la fel de cultivat ca mine și cu un caracter la fel de curat”.

După cum se vede, deputații constatau și dădeau soluții, dar prea puțin s-a materializat în anii următori sub forma unor legi benefice pentru țară.

În administrație sunt sesizabile aceleași racle. Ministrul de Finanțe, Emil Costinescu, dă o circulară unde-i denunță pe funcționarii publici din sistemul financiar. Aceștia „mint, înșală, fură”. Astfel, perceptorii, până ajung să depună banii strânși de la contribuabili, trec pe la 7-8 servicii „pentru verificare”. Ca să se descarce trebuie să lase fiecărui slujbaş de acolo 4-5 franci, altfel aceștia susțin „că nu au timp”. Ministrul dispune ca banii să fie încasați într-o singură zi, doar de o persoană. Cei surprinși că cereau mită urma să fie deferiți justiției, la fel dacă se declarau „ocupați”. „E o țară națională”, comentau conservatorii, convinși că lucrurile nu se vor îndrepta.

Și în plan cultural românii sunt în defensivă. Nu participă la expoziția internațională de la Veneția (deși ar fi putut trimite, după credința unora, pânze de Grigorescu, Mirea, Voinescu), încât „alții ne-o iau înainte pe drumul spinos al progresului și al artei”. Să amintim totuși de expoziția lui Nicolae Grant, de la Ateneu,

care a reunit lucrări aflate în colecțiile Crețulescu, Slătineanu, Vladimir Ghica, Muzeul București, dar și în Anglia și Franța (60 de acvarele, majoritatea reprezentând mănăstirea Horezu).

Ceea ce părușe a fi o mare descoperire românească a eșuat de bună seamă, căci nu s-a mai pomenit de ea; e vorba de aparatul de încălzit al căpitanului Ștefan Castano: un cilindru metalic de 60 cm, cu un cot băgat în sobă și umplut cu un reziduu petrolifer – minimalina – comprimat la două atmosfere, care putea încălzi în 25 de minute (cu 250 de grame combustibil) soba la 40°C. Aparatele se fabricau în Germania și în noiembrie 1907 căpitanul aștepta prima comandă de 1.000 de bucăți.

De obicei știrile parvenite din S.U.A. erau gustate cu mare interes. De data aceasta credem că românii doar s-au crucit. La Boston luase ființă o societate pentru combaterea microbilor de pe monede și bancnote (după ce americanii număraseră 73.000 de microbi pe un dolar). Apăruseră și magazine unde se dădea restul doar în monede dezinfectate.

Nu mai puțin excentrice erau noutățile din Marea Britanie. Ca să-și cruțe gâtfeul, conservatorii, în campania electorală, foloseau gramofonul. Discursul era rostit o dată, înregistrat și difuzat apoi la nesfârșit. Tot din Anglia românii află care sunt meseriile prin excelență ale bărbaților, practice totuși și de femei. Existau astfel: 352 doctorițe, 380 jurnaliste, 190 dentiste, 10 veterinari, 3.609 pictorițe, 482 comis-voiajori (din care 190 pentru băuturi spirtoase), 32 vizitii de omnibus și 660 de trăsură, 219 gropari, 4 căldărari, 430 fierari, 453 de portăreii... ■

ROMÂNUL MOSES GASTER. UN MODUS VIVENDI

LUCICA BERCOVICI

În 1885, când Moses Gaster (1856-1939), care se afirmase până atunci ca pasionat lingvist și atent cercetător al folclorului și literaturii vechi românești (Magazin istoric, nr. 8/2004), era silit să părăsească România, Mihail Kogălniceanu își exprima regretul pentru expulzarea celui care promitea o strălucită carieră științifică. „Există un singur om în țară care lucrează – declara el – și care este o mare speranță pentru viitor și voi îl dați afară.” Tot Kogălniceanu avea să-l evoce pe lingvistul și filologul Gaster, „căruia literatura română îi datorează atât”.

În momentul expulzării, Moses Gaster se bucura de notorietate în cercurile culturale românești și fusese decorat în 1881 de regele Carol I cu medalia „Bene Merenti”.

Amintirea anilor formării și începuturilor carierei, desfășurate pe pământul românesc, l-a însoțit pe Gaster tot restul vieții. Memoriile sale (apărute și în limba română în 1998) conțin numeroase pagini de calde evocări.

S-a născut la 17 septembrie 1856, la București, într-o familie evreiască din pătură înstărită. Stabiliți în Țările Române în secolul al XVII-lea, bunicii săi, pe linie paternă, veniseră din Austria și Polonia, iar pe linie maternă din Rusia. Străbunicul, Anschel Breuer, evreu sefard, fusese viceconsul austriac și staroste al comunității evreiești. Bunicul, Asriel Gaster, un evreu bucovinean de origine germană (askenad), om

de afaceri stabilit în București, avea să construiască în 1865 sinagoga care îi va purta numele. În semn de cinstire pentru serviciile aduse bucareștenilor, notează Gaster, când Asriel a murit, „în cortegiul funerar, au defilat cei mai înalți demnitari ai statului și toate felinarele de pe stradă au fost aprinse.”

Străbunicul lui Gaster nu a avut pământ în proprietate, după cum își amintea savantul, deoarece „era austriac și nici

un străin nu putea cumpăra pământ sau casă.” Bunicul, în schimb, și-a propus „să cumpere un teren viran pentru construirea unei sinagogi”. Evident, la acea vreme, era și el supus austriac. Așa că, prin intermediul prietenilor săi români, a obținut terenul prin donație.

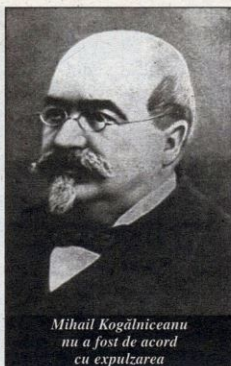
„Viața era liberă și ușoară”, își amintea Gaster. „Nimeni nu se preocupa de ce făcea vecinul [...] nimeni nu supraveghea dacă celălalt mergea la sina-

gogă, iar dacă unii [...] își luau libertăți mai mari sau chiar încălcau legea, nu era nimeni să-i judece."

S-ar putea crede, continuă savantul, că „așa era în București, pentru că numărul evreilor era mai mic. Dar și în Moldova [...] evreii trăiau relativ izolat. Despre modul de viață occidental nu aveau nici o idee [...], nu apreciau nici măcar dreptul la cetățenie. Nu au resimțit direct nici o opresiune și au putut trăi în perfectă înțelegere cu restul populației, care nici aceasta nu avea vreo capacitate de înțelegere politică".

Gaster pune creșterea antisemitismului pe seama exacerbării naționalismului transilvănean, adus de intelectuali și bursieri din Ardeal după 1867. Naționalismul și antisemitismul au fost cultivate în mod premeditat de autoritățile de la București pentru menținerea popularității claselor guvernamentale. Despre transformarea evreilor în țapi ispășitori, Mihail Kogălniceanu avertizase într-o intervenție parlamentară din 1866. „Din chestia israeliților nu trebuie să-și facă nimeni scară pentru a ajunge la putere. Prea adesea politicienii vor să împace capra patriotismului cu varza intereselor personale."

În chestiunea evreiască, Kogălniceanu a avut un traseu sinuos, oscilând între măsuri extreme (1869, expulzările la sate) și persiflarea unor colegi de Cameră, mult prea înfocați (pe deputatul Voinov, care era de origine străină, l-a ironizat, spunându-i că îi e teamă

Mihail Kogălniceanu
nu a fost de acord
cu expulzarea

să nu intre evreii în Cameră, pentru ca nu cumva să-l înțerească în... patriotism).

Sinceritatea cu care Gaster vorbește despre copilăria și adolescența sa bucureșteană ne dezarmează. El descrie o societate evreiască evoluând spre modernizare și integrare, tendința laică fiind evidentă în rândul tinerilor intelectuali evrei. Această evoluție era criticată de „vechea gardă” conservatoare, îndepărtarea de tradiții fiind percepută ca un pericol ce ar fi afectat stabilitatea ambelor comunități evreiești din București, sefardă (de rit spaniol) și askenadă (de rit german).

Reprezentant al aripilor conservatoare, noul rabin al comunității askenade din București, Malbim, a luat o poziție dură în deceniul al șaptelea față de activitatea evreilor reformiști și a fost expulzat, la cererea notabilităților comunității, prin intervenția autorităților române.

Sinceritatea și obiectivitatea lui Moses Gaster ne fac să înțelegem cât de bine intenționată era noua clasă de intelectuali evrei, care nu susțineau fanatic etnia lor, ci vroiau să schimbe ceva în țara în care trăiau.

Copilăria și adolescența lui Gaster sunt aproape identice cu ale oricărui copil român. Citind despre jocurile din curte sau din grădină, cu mingea, despre șotron sau despre arșice, iar în timpul iernii făcutul oamenilor de zăpadă, avem viziunea unui Creangă desfășurându-se la scaldat, a unui Caragiale mângâind alvița sau, mai târziu, a unui Sadoveanu hoinărind prin vecinătatea satului bucinilor.

Sărbătorile tradiționale, Sabatul, Hanuka, Pesah, erau pentru copiii evrei tot atâtea prilejuri să se îmbrace frumos, să primească bănuți sau dulciuri, tot astfel precum erau sărbătorile religioase pentru creștini. „Puil de jidan”, își amintește Gaster, era înfășat în stomacul unei vaci proaspăt tăiate, pentru întărirea oaselor. Când avea scarlătină, era ținut acasă, dormind în cameră cu toți frații și surorile, bea o apă mălăoasă din Dâmbovița. Cu toate acestea, notează el,

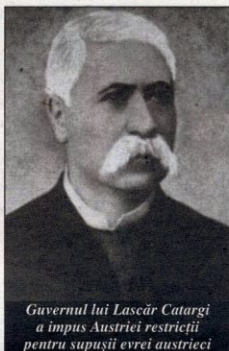

Bucureștii la 1877

„întreaga mea familie, frații și surorile mele, au crescut viguroși și bine clădiți, plini de energie și activi“. Despre anii copilăriei, descriși cu duioșie și înțelegere, Gaster adaugă: „Sunt doar amintiri din trecut, ale vieții trăite [...] despre simplitatea, mângâierile și dificultățile ei.“ Cu siguranță, aceleași sentimente îl încercau și pe Creangă, când evoca Humuleștii și toate năzbâțiile copilăriei.

Educația primită de Moses Gaster avea să repete într-o măsură însemnată parcursul realizat de tatăl său. A studiat ebraica acasă și apoi a fost înscris la cursurile uneia dintre școlile particulare evreiești. La nouă-zece ani, a fost trimis la o școală elementară, unde a învățat, după cum scrie el, alături de copii evrei și creștini într-o atmosferă „lipsită de orice urmă de antisemitism“.

În Muntenia, familiile elitei evreiești erau mai deschise și mai dispuse să rezolve problemele integrării. Într-o scrisoare adresată autorităților, epitropia evreiască își exprima hotărârea de a lua măsuri față de coreligionarii veniți din Moldova ce se aflau în Capitală „fără nici o îndeletnicire și căpătâi, care pot fi dăunători societății“. Între 1867 și 1871 Gaster a studiat la „Gimnaziul Lazăr“ și amintirile sale evocă „extrema toleranță“ a directorului școlii. Bineînțeles că nu au lipsit șicanele colegilor, de genul „domnul jidan“. Acestea, mărturisește Gaster, puteau avea și o

Guvernul lui Lascăr Catargi a impus Austriei restricții pentru supușii evrei austrieci

motivație pur școlărească, având în vedere că „domnul jidan“ era scutit sămbăta de cursuri. Savantul face deosebire între acești colegi și bursierii din Transilvania, care „au adus cu ei sămânța antisemitismului, răspândirea și amplificarea sa în Valahia.“ De aceea, comportamentul său a fost nuanțat: „Cu unii am trăit în cei mai prietenești termeni, iar de ceilalți m-am ferit.“

În 1871-1872, Gaster a studiat la Liceul „Matei Basarab“, iar bacalaureatul l-a trecut la Colegiul „Sfântul Sava“.

În 1873, la vârsta de 17 ani, cu ajutorul profesorului de ebraică și germană, a alcătuit

un discurs la inaugurarea Școlii israelito-române, afirmându-și opțiunea pentru „un dublu parcurs în viață. „Recunoaștem – declara el – naționalitatea și limba țării în care trăim, fără să renunțăm la naționalitatea noastră ca evrei sau ca popor al lui Dumnezeu.“ Era o opțiune de bun simț, pentru o societate democratică. În România acelor ani însă, un parcurs îl excludea pe celălalt.

Decenul șapte începea cu răzmerițe antievreiești la Tecuci, Bacău, Botoșani (1870), apoi cu Legea privind vânzarea tutunului (6 februarie 1872) și cu Legea băuturilor spirtoase (14 aprilie 1873). Aceste legi limitau considerabil activitățile economice ale evreilor, care nu mai aveau dreptul să dețină debite. Guvernul Lascăr Catargi a reușit să impună Austriei, prin Convenția Comercială din 1875, restricții pentru supușii evrei austrieci. Era și o luptă de-a șoarecele cu pisica, deoarece supușii austrieci rezidenți în România aveau o situație foarte prosperă, iar unii erau chiar în conducerea Comitetului Român al Alianței Israelite.

Alte legi din 1874-1876 îi excludeau pe evrei de la dreptul de a primi grade în armată, de la posturile de medici șefi ai spitalelor și circumscripțiilor sanitare. În această conjunctură, tânărul Gaster suferă o transformare profundă. Deziluziile politice îi accentu-

La zece ani de la Comuna din Paris (în imagine), autoritățile românești au promulgat „legea contra străinilor“

ează militantismul iudaic. Aceasta nu-l împiedică să se impună în elita românească drept un filolog de autoritate. În 1876-1880, anii studiilor la Seminarul rabinic de la Breslau și apoi la Universitatea din Leipzig, Gaster se va afirma științific în cercetarea literaturii vechi și a folclorului românesc.

In vacanțe, întreținea contacte fructuoase cu intelectuali români ai epocii, precum D. Brandză, Grigore Tocilescu, B.P. Hasdeu, Petre Ispirescu. Pe Ispirescu l-a încurajat să-și publice marea colecție de basme ale românilor și prima colecție de proverbe a lui Anton Pann. A scris și două articole pentru ziarul *Românul* editat de C.A. Rosetti. A participat la ședințele Cenaclului „Junimea”, când acesta se mutase în București. A încercat chiar ca, împreună cu fratele său Max și cu Take Ionescu, să întemeieze o societate literară similară cu „Junimea.” Lui I.C. Brătianu i-a pregătit, pe când se afla de-acum la Londra, o sinteză a programelor de învățământ occidentale și a contribuit, prin sugestiile sale, la elaborarea ortografiei oficiale a Academiei Române. Era abordat de literați și oameni politici români ca unul „de-al casei”.

Cu Mihai Eminescu, relațiile au fost de-a dreptul intime. Gaster evocă după-amiezile toride în care citea cu Eminescu, în cămăruța acestuia, „la patru mâini”, vechi texte chirilice. Mai

Moartea țarului Alexandru al II-lea, în martie 1881, asasinat, a fost interpretată de consulul Rusiei drept motiv de satisfacție la Iași

mult, după cum însuși mărturisește, i-a arătat poetului o veche legendă românească despre o stea și Eminescu, fascinat de subiect, se pare că a făcut din această legendă sursa din care s-a născut poemul *Lucăfărul*. Despre Eminescu, considerat de unii un fanion al antisemitismului românesc, Gaster declară cu simplitate: „Am devenit prieteni intimi.”

Începând cu 1881, Moses Gaster a încercat, împreună cu alți intelectuali evrei militanți, să dezvolte o presă bine informată, obiectivă în relatări,

să contribuie la organizarea autoapărării coreligionarilor săi, cu demersuri intense pentru educație și integrarea acestora. „Preocuparea mea – mărturisea el – era de a le ridica nivelul spiritual, de a le da o cultură și anume cultura românească, ca prin ea să se dezvolte conștiința de sine și sentimentul propriei demnități.”

Exacerbară antisemitismului în Occident, pogromurile din Rusia anilor '80 s-au repercutat negativ și în România. În aprilie 1881, autoritățile românești au promulgat „legea contra străinilor”, care permitea expulzarea acestora pentru „activități subversive.”

Adoptarea legii a fost precipitată de manifestările pregătite de socialiștii ieșeni la împlinirea a zece ani de la Comuna din Paris (martie 1881). La 1 martie țarul Rusiei, Alexandru II, a căzut victimă unui atentat. Consulul rus de la Iași a interpretat sărbătorirea Comunei ca o manifestare de satisfacție în urma morții țarului și a cerut interzicerea ei. Guvernul român a reacționat, expulzând pe unul dintre organizatori, dr. Russel. A urmat promulgarea legii expulzării străinilor (*Magazin istoric*, nr. 1/2003).

În anii 1883-1885 Gaster a luat poziție activă atât împotriva acestei legislații restrictive, cât și, pe plan științific, pentru combaterea a ceea ce el numea „întunecimile fanatice” ale unor învățați tendențioși. S-a implicat, de asemenea, în activitatea sionistă.

Universitatea din Leipzig, unde a învățat Moses Gaster

La 19 octombrie 1885 guvernul român a decis expulzarea din țară a întregului grup al tinerei elite intelectuale evreiești care milita pentru drepturi cetățenești. Dintre aceștia făceau parte Moses Gaster, Elias Schwartzfeld, Isaac Auerbach și alții. D.A. Sturdza declara că „discriminarea evreilor nu se datorează religiei lor, ci grupării lor specifice într-o comunitate internațională, conlucrând pentru treburile lor comune, evreiești“. Era o declarație tipică pentru naționaliștii români, care percepeau România sub forma unei „cetăți asediate“.

Expulzarea lui Gaster a încheiat perioada românească a vieții și activității sale, propulsându-l în continuare în prim-planul mișcării sioniste. Într-o scrisoare redactată imediat după plecarea din țară declara: „Eu însămi părăsesc fără mânie patria mea, pe care

nu voi înceta s-o iubesc ca atare.“

Relațiile sale cu lumea românească aveau să continue pe plan științific și politic, până la bătrânețe. Uriașa sa corespondență oglindește, chiar și în ultimii 25 de ani de viață (când era orb) interesul pentru România, pentru modernizarea ei. A corespondat cu personalități precum N. Iorga, G. Marinescu, C.C. Giurescu. A făcut donații pentru biblioteci din țară.

Viața în Anglia, ca rabin șef al comunității din Londra, i-a dat o viziune mai exactă asupra destinului României. În 1921, într-un interviu, atenționa: „Acum politica noastră trebuie să piardă caracterul ei restrâns balcanic. O nouă eră a politici mari internaționale începe [...] Trebuie să ne pregătim [...] intelectuali cu vederi largi și

o cultură cosmopolită. Trebuie infiltrat în conștiința popoarelor mari și mici că cultura poporului românesc își cere cu energie locul ei sub soare.“

Am vrut să găsec în partea a doua a jurnalului lui Gaster mulțumirea unui om care și-a împlinit toate visele, împăcat cu sine însuși. Și nu am găsit. În Anglia, Moses Gaster a avut poziție socială, împlinire științifică, recunoaștere politică. Și totuși, el nu dă impresia că și-a trăit doar tinerețea în România, ci că și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în exil. Și poate că ardoarea cu care a susținut cauza sionistă ascunde și regretul că nu și-a putut trăi viața cu demnitate în țara lui natală.

Traseul românesc al lui Gaster este un argument în slujba adevărului că putem trăi împreună, conștientizând ceea ce ne unește, nu ceea ce ne desparte. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

Vă prezentăm câteva dintre ultimele apariții editoriale primite de la PRO EDITURĂ ȘI TIPOGRAFIE.

● Ernst H. Gombrich – **ISTORIA LUMII** (traducere: Nicolae Constantinescu)
304 pp.

● René Grousset – **ISTORIA SECRETĂ A CRUCIADELOR** (traducere: Nicolae Baltă)
287 pp.

● Michel Gurfinkiel – **TESTAMENTUL LUI ARIEL SHARON** (traducere: Nicolae Constantinescu)
143 pp.

● Natale Benazzi, Matteo D'Amico – **ISTORIA SECRETĂ A INCHIZIȚIEI** (traducere: Daniela-Cristina Vintilă)
224 pp.

● Jean Prieur – **HITLER MAGUL ÎNTUNERICULUI OCULTISMUL NEGRU ȘI NOUA RASĂ ARIANĂ ÎN CEL DE-AL III-LEA REICH** (coordonator colecție: Nicolae Constantinescu; traducere: Nicolae Constantinescu; consilier editorial: dr. Teodor Vasile)
287 pp.

● François-J. Lessard – **ISTORIA SECRETĂ A VATICANULUI** (traducere: Daniel Asădean)
208 pp.

● Gilbert Sinoué – **UN VAPOR PENTRU INFERN**
287 pp.

● Erdogan Ercivan – **SECRETELE FARAONILOR. CELE MAI NOI DESCOPERIRI PRIVIND ÎNALTA TEHNOLOGIE A VECHILOR EGIPTENI** (traducere: Mihaela Iulia Ilica)
240 pp.

● Philippe Faverjon – **MINCIUNILE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL** (traducere: Nicolae Constantinescu)
184 pp.

● Bernard Raquin – **MARILE MANIPULĂRI DIN EPOCA MODERNĂ** (traducere: Daniela Cristina Vintilă)
224 pp.

● Serge Hutin – **GUVERNANȚII DIN UMBRĂ ȘI SOCIETĂȚILE SECRETE** (traducere: Nicolae Constantinescu)
144 pp.

● Serge Hutin – **OAMENI ȘI CIVILIZAȚII DISPĂRUTE** (traducere: Nicolae Baltă)
118 pp.

CRUCIADĂ LA MAREA BALTICĂ

VICTOR IONESCU

Evoluția integratoare a Europei de la vest spre est a făcut ca, în zilele noastre, Marea Baltică să fie o arie de dispută între Uniunea Europeană și Rusia. Începând cu anul 2004, patru țări riverane – Estonia, Letonia, Lituania și Polonia – au devenit membre ale U.E., în care existau deja alți patru riverani: Germania, Danemarca, Suedia și Finlanda. Dacă în perioada Războiului rece (1945-1989) Marea Baltică era divizată la jumătate între blocurile politico-militare ale vremii, odată cu dezmembrarea U.R.S.S., în 1991, structura de securitate la Baltica s-a modificat profund. Prin desprinderea de sub stăpânirea Moscovei a Estoniei, Letoniei și Lituaniei și prin eliminarea influenței sale din Polonia, Rusia a rămas la Baltica doar cu două mici fațade maritime: Sankt Petersburgul și enclava Kaliningrad, fostul Königsberg, capitala Prusiei Orientale, și, anterior, fief al Cavalerilor Teutoni.

Situația este percepută de Rusia ca o umilire. Două secole, ea controlase jumătatea estică a Mării Baltice. Finlanda a fost între 1809 și 1919 un Mare Ducat în Imperiul Țarist. Estonia

și Letonia au fost în aceeași perioadă gubernii rusești, iar între 1940 și 1991 republici sovietice unionale. Lituania a fost gubernie de la 1721 la 1919 și republică sovietică unională între 1940 și 1991.

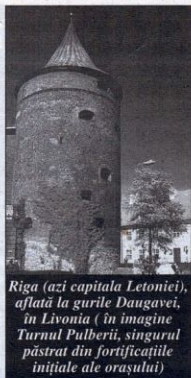
Rusia este prezentă la Baltica din 1700, Sankt Petersburgul fiind fondat în 1703 și funcționând drept capitală a țărilor până la revoluția bolșevică.

Azi Moscova își reafirmă dorința de recăștigare a influenței sale în Europa de Est și Asia Centrală, scop în care agită problema minorităților ruse din fostele sale republici, devenite state independente. În Țările Baltice minoritățile ruse ajung până la 30% din populație.

Relațiile ruso-baltice s-au tensionat după intrarea în U.E. a celor trei foste republici sovietice. Aceste mici state beneficiază însă de pe urma integrării, deoarece s-au reinserat în circuitele comerciale și economice europene, relansând tradițiile negustorilor ale estonilor, letonilor și lituanienilor. De peste zece ani cele trei Țări Baltice au o creștere economică de 5%. Practic, Marea Baltică este astăzi un fel de mare internă a U.E., așa cum, în veacurile de mijloc, a fost o mare vikingă (secolele VII-XII) și apoi a Ligii Hanseatice (1241-1630).

Componentă importantă a Europei, Marea Baltică – alături de Marea Nordului reprezentând singurele spații maritime exclusiv europene (Mediterrana și Marea Neagră sunt, respectiv, bicontinentale) – a intrat în istorie odată cu ofensivele spre vest, sud-vest și sud-est ale vikingilor. În numai trei secole, VII-X, acești vikingi se integrează, prin creștinare, civilizației europene. Ei au întemeiat state precum

Riga (azi capitala Letoniei), aflată la gurile Daugavei, în Livonia (în imagine Turnul Pulberii, singurul păstrat din fortificațiile inițiale ale orașului)

ducatul Normandiei, care și-a transferat dinastia în Anglia (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/1996), regatele Islandei, Norvegiei și Danemarcei, cnezatul kievean sau temporarul regat viking al Siciliei.

Dar ofensiva vikingă nu a inclus ariile est-baltice, teritorii locuite de neamuri indo-europene și fino-ugrice, neintrate încă în sfera civilizației europene. În acele spații lacustre și relativ reci, cu relief scund, bogate în ape, dar și mlăștinoase, cu păduri majoritar de conifere, trăiau din primele secole ale erei creștine neamuri fino-ugrice, precum finlandezii sau estonienii, și indo-europene, precum letonii sau lituanienii. Vecini la sud-est și sud-vest ai acestora erau slavii de răsărit, respectiv, rușii, și slavii de apus, respectiv, polonezii.

Fervoarea religioasă de la apropierea anului 1000 (*Magazin istoric*, nr. 7/1972) a dus la creștinarea în Europa Centrală și de Est a ungurilor, polonezilor și rușilor, după ce, puțin înainte, adoptaseră aceeași religie vikingii. Eu-

ropa creștină a anului 1000 se învecina la Pirinei și pe Mediterana cu lumea arabă, în Asia Mică cu turcii selgiucizi, iar la Baltica de Est și Sud-Est cu finlandezii, livii, estonienii și lituanienii, cu toții „necredincioși sau păgâni”. Împotriva lor, dar începând cu Țara Sfântă, Papa Urban al II-lea lansează în 1095 cruciadele sau „Războaiele sfinte”. „Să meargă deci la luptă contra necredincioșilor (o luptă care merită să fie angajată și care merită să se împlinescă în victorie) cei care până acum se dedau la războaie private și abuzive [cavalerii occidentali – n.n.]. Să lupte acum cu bună îndreptățire împotriva barbarilor [necredincioșilor – n.n.]”, spunea

Papa în apelul lansat la Clermont, în Franța. Desigur, Urban al II-lea viză eliberarea Sfântului Mormânt din Ierusalim, dar apelul lui avea să dea naștere unui îndelungat conflict între civilizații, care, început în secolul al XI-lea,

în Palestina, avea să se extindă în timp și spațiu în Peninsula Iberică (secolele XI-XV), în regiunea Balticii de Est (secolele XII-XVI) și în Balcani (secolele XIV-XVI), cu unele prelungiri târzii și îndepărtate, precum misionarismul creștin în Americi, Asia, Africa și Pacific.

Din Țara Sfântă în Europa

În Țara Sfântă, locul primelor cruciade, s-a zămislit și formula ordinelor monahocavaleresti sau religios-militare. Au apărut pe rând iohaniții (Ordinul Spitalului Sfântului Ioan din Ierusalim, cunoscut ulterior și sub denumirile Cavalerii de Cipru, Cavalerii de Rhodos și Cavalerii de la Malta sau Ordinul de Malta), care prin bula papală din 1113 căpătau protecția Sfântului Scaun, dar își aveau originile pe la 1070-1080, și templierii atestați documentar în 1123, când se vorbește de Hugues, „Maestru al Cavalerilor Templului” (din Ierusalim). Ambele erau

ordine internaționale, bazate pe cavaleri provenind din diferitele etnii reprezentate în Cruciada întâi: francezi și provenșali, englezi și scoțieni, spanioli și catalani, germani și italieni. De altfel, și structura acestor ordine reflecta caracterul lor

Poetul Tannhäuser (secolul al XIII-lea) în uniformă de teuton (miniatură din Codex Manesse)

pluriethnic. Ioaniții, de exemplu, erau organizați pe opt „limbi” sau zone de proveniență: Franța, Provence, Auvergne, Anglia, Germania, Italia, Castilia și Aragon.

Germanii au fost primii care au reușit crearea unui ordin monaho-cavaleresc „național”; în 1165 cronicarul Johan von Würzburg vorbea despre o „Casă a Germanilor” la Ierusalim. Abia în 1198, ajunși la Accra, cruciații, veniți din Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, au cerut recunoașterea unui Ordin al Spitalului Sfintei Maria din Ierusalim, ordin german, sub protecția ioaniților.

Al patrulea Maestru, Herman von Salza (1210-1233), a obținut emanciparea, legând Ordinul Teutonic de împăratul Frederic al II-lea Hohenstaufen (1215-1250), sosit în Țara Sfântă. În același timp, pozițiile teutonilor în Accra deveniseră precare, așa că ei au dat curs invitației regelui ungar Andrei al II-lea (1205-1235) de a se așeza în Țara Bârsei, pentru a o apăra de tătari și a propovădui catolicismul în rândurile românilor ortodocși.

Prin bula regală din 1211 Cavalerii Teutoni primeau dreptul de a se folosi parțial de bogățiile subsolului și integral de veniturile din vamă, primeau imunitate fiscală și dreptul de a construi cetăți și orașe din lemn. După 1222 însă, teutonii au început a construi fortificații de piatră,

dezvoltând inclusiv Brașovul (Kronstadt), și a bate monedă proprie, tendințe de autonomie neadmise de regele ungar, care i-a alungat din Țara Bârsei în 1225.

Un an mai târziu, în martie 1226, împăratul Frederic al II-lea le-a acordat teutonilor,

Sigiliu al Marelui Maestru al Ordinului Teuton

printr-un act emis la Rimini, teritorii de cucerit în Prusia și, pentru Maestru al Ordinului, privilegii egale cu ale prinților Imperiului. Bula din Rimini este considerată act fondator al Statului Teuton (Ordenstaat), stat de cruciadă, al cărui teritoriu aparținea Scaunului Sf. Petru și care a rezistat trei secole, din 1226 până în 1525. Numit Maestru al Prusiei (comandant regional în subordinea Marelui Maestru) în 1230, Herman von Balk a cucerit până în 1242 aproape întreg teritoriul locuit de neamul „păgân” al pruşilor, aparținând familiei lingvistice baltice (alături de letoni și lituanieni), din marea ramură a popoarelor indo-europene. Țara a fost colonizată cu germani, iar

cavalerii au ridicat, după modelul încercat și în Transilvania, numeroase castele și burguri de piatră. Între 1242-1249, teutonii s-au confruntat cu o revoltă generală a pruşilor, sprijiniți de Sviatopolk, ducele Pomeraniei Răsăritene. Ieșind învingători din această confruntare, Cavalerii Teutoni le-au impus pruşilor creștinismul de rit catolic.

Misiune și misionarism

Zona de la nord de Prusia era locuită de triburi baltice și fino-ugrice, care nu erau creștine. Ea purta numele de Livonia și îngloba ceea ce numim azi Țările Baltice. Ideea unei cruciade împotriva acestor neamuri fusese a episcopului Albrecht von Buxhoeven care, pornind din Lübeck cu o flotă de coloniști germani, a întemeiat, la gurile Daugavei, în Livonia, un oraș numit Riga, azi capitala Letoniei.

Orașul a prosperat și mulți livonieni din jurul lui au fost creștinați. În 1204, dând expresie misionarismului de cruciadă, la modă în veacul al XIII-lea, episcopul Albrecht von Riga a întemeiat Ordinul Purtătorilor de Spadă sau Confreria Gladiferilor (de la *gladium*, care în latină înseamnă spadă), ce se

Dorpat, azi orașul eston Tartu, la 1553

conforma regulamentelor Cavalerilor Templieri.

Războinicii călugări au lansat o puternică ofensivă împotriva neamurilor livor și estonienilor,

cucerind parțial teritoriile Letoniei și Estoniei de azi și creștinându-i pe livi. În 1223, estonienii s-au răsculat, iar gladiferii au fost puși în situația de a recuceri, practic, țara. Către 1235 funcționa deja un al doilea episcopat la Dorpat, azi orașul leton Tartu, iar cruciații germani se instalaseră și în regiunile Semgalia și Curlanda. Acesta a fost momentul în care a intervenit o putere regională, Marele Ducat al Lituaniei, prin chiar întemeietorul său, Mindaugas (1236-1264), gladiferii fiind învinși grav în bătălia de la Saule (22 septembrie 1236), după care, pentru a supraviețui, s-au aliat cu Ordinul Teutonic.

În regiune mai exista însă și un al doilea ordin monahocavaleresc, acela al Cavalerilor lui Hristos. Era un ordin polonez întemeiat de ducele Conrad al Mazoviei pentru a-și proteja hotarele în fața pruşilor și, mai ales, pentru a proteja misiunea de creștinare desfășurată de episcopul Prusiei cu sediul la mănăstirea Oliwa, lângă Danzig (Gdansk). Ducele Mazoviei cedându-le burgul Dobrzyn de pe Vistula, Cavalerii lui Hristos au preluat acest nume, fiind mai cunoscuți drept Cavalerii de Dobrzyn. Deși a

Castelul Gollub, al cavalerilor de Dobrzyn

obținut unele succese pe plan militar contra pruşilor și pe plan civil prin dezvoltarea unui oraș în jurul burgului său, Ordinul n-a putut asigura frontierele Mazoviei. De aceea ducele Conrad i-a chemat pe teutonii care tocmai fuseseră alungați din Țara Bârsei (1226). Ordinul de Dobrzyn, recunoscut de Papă în 1228, a fost absorbit de teutoni în 1235, după principiul biblic al „peștelui cel mare care-l înghite pe cel mic”. Trimiși pe Bug, la frontiera cu puternicul cneaz Halici-Volinia, Cavalerii de Dobrzyn au părăsit scena istoriei în urma decisivei înfrângeri pe care le-a administrat-o în 1238 cneazul Daniil Romanovici (1201-1264). Supraviețuitorii s-au integrat, de asemenea, Ordinului Teutonic.

Așa găsim la jumătatea secolului al XIII-lea, la Marea Baltică, un Ordin Teutonic puternic și cu o serioasă bază

teritorială. Profitând de slăbiciunea celor două puteri vecine, regatele polon și maghiar, care fuseseră înfrânte la Liegnitz, la 9 aprilie 1241, de mongolii conduși de Batu Han și de Subotai Bagatur, teutonii au desăvârșit cucerirea Prusiei, căreia i-au adăugat Pomerania, Samogitia și Livonia.

Apogeul teritorial al Statului Teuton de cruciadă al Marea Baltică intervenea destul de repede, în 1407. Acest stat se întindea de la Golful Finlandei, râul Narva și lacul Peipus, unde la est avea drept vecini cnezatele rusești, până la Vistula și Oder, înglobând Pomerelia (partea de est a Pomeraniei) și Neumark. În Baltica de Est teutonii stăpâneau toate insulele mari – Dago, Oesel și Gottland.

Astfel, în afara rușilor spre est, teutonii aveau ca vecini Marele Ducat al Lituaniei și Regatul Poloniei la sud, iar la nord Regatul Danemarcei, care includea sub coroana Margaretei I (1387-1412) Norvegia și Suedia. Superioritatea militară a teutonilor – o cavalerie grea înzăoată, o infanterie de profesioniști, membri ai Ordinului (frații servanți), și miliții urbane ale coloniștilor germani din Ordenstaat – a făcut ca, în

urma expansiunii la Baltica, cavalerilor să li se atribuie și o legendă a invincibilității. În plus, funcționa și mitul superiorității ra-

Grudziadz (Graudenz), castelul de pe Vistula

siale a germanilor față de păgânii baltici și fino-ugrici și față de rușii ortodocși. Mitologia scandinavă a alimentat o propagandă de autoadulare a războinicului care merge în Walhalla, reflectată și în mentalul colectiv al vecinilor Ordinului Teutonic. Un ecou al acestei imagini de forță absolută se regăsește în romanul polonezului Henryk Sienkiewicz, *Cru-*

Ducele Conrad al Mazoviei, cel care a întemeiat Ordinul monaho-cavaleresc al Cavalerilor lui Hristos

ciații, cunoscut la noi sub titlul *Cavalerii teutoni*, și în filmul rusului Serghei Eisenstein, *Aleksandr Nevski*. Cele două capodopere artistice reflectă momente de maximă confruntare ale teutonilor cu puterile slave vecine lor.

Sub presiunea cneazului Moscovei

Bătăliile teutonilor cu Novgorodul, Polonia și Lituania aveau ca miză supremația geopolitică regională. Memorabilă și immortalizată prin film este bătălia de pe lacul Peipus (pentru ruși lacul Ciud), dată de novgorodeni împotriva cavalerilor, la 5 aprilie 1242. Letopisețul lui Semionov consemnează cum magistrul teuton porni împotriva Novgorodului „cu toată mulțimea norodului său și cu toată puterea câtă se afla în ținutul lor. Și coborâră la lacul numit Ciud. Iară Marele Cneaz Aleksandr dădu îndărăt și nemții purceseră după el”.

Cneazul Aleksandr Iaroslavovici, care oprise pe Neva, în 1240, oștile suedeze (de unde de supranumele său de Nevski), i-a în-

tâmpinat pe teutoni pe apa înghețată a lacului Ciud. „Și era atunci într-o zi de sâmbătă – spune cronicarul rus – și la răsăritul soarelui descălecară amândouă oștirile. Iară nemții răzbătură ca un ic [triunghiul ca formație de luptă a teutonilor – n.n.] printre cetele oștirii [ruse – n.n.]. Și s-a întâmplat acolo măcel mare și crunt pentru nemți și se auzea

trosnetul lăncilor care se frângeau și clinchetul loviturilor de săbii, așa încât și gheața lacului se rupse și nu se vedea de sângele cu care se acoperise. Și însumi am auzit aceasta de la oameni care au văzut cu ochii lor, fiind acolo. Și o luară dușmanii la fugă și-i alungară din luptă ca vântul și nicăieri nu aflară scăpare.” Și astăzi, în secolul al XXI-lea, frontieră de stat dintre Estonia și Rusia se află în același loc, pe mijlocul lacului Ciud, de unde au vrut teutonii să o mute spre răsărit, în urmă cu 805 ani.

Încă mai tensionate au fost relațiile Statului Teuton cu Regatul Poloniei și cu Marele Ducat al Lituaniei. Chiar de la stabilirea teutonilor la Baltica și după cucerirea Prusiei, Ordinul a intrat în stare conflictuală cu Lituania, care se întindea între Polonia și cnezatele rusești, avansând până în Samogitia și la Baltica, printr Rusia și Livonia. Lituaniienii, nefiind creștini, deveneau automat dușmani ai Statului Teuton de cruciadă. Primele ciocniri între Ordin și Lituania s-au dat în 1297-1298, în Livonia. Teutonii au reușit să-i respingă pe lituanieni și o vor face până către 1350, dar fără victorii decisive.

Apoi Marele Duce Wladislav Jagello s-a creștinat și s-a căsătorit cu Edwiga, moștenitoarea tronului polonez. Ajuns rege al Poloniei, el a realizat o Uniune cu Lituania creștinată (1386). În acest context, Ordinul Teuton pornea la cucerirea Samogitiei, fostă posesiune

Marele Maestru Hermann von Salza

*Malbork (Marienburg),
Palatul Marilor Măștri*

lituaniană. Revolta din 1409 a samogitienilor l-a determinat pe Marele Maestru Ulrich von Jungingen să pornească contra Lituaniei. Regele Wladislav Jagello a mobilizat o oaste care, în afară de polonezi și lituanieni, mai cuprindea mercenari ruși și tătari și contingente trimise de Cehia și Moldova. Bătălia de la 5 iulie 1410 dată la Grünwald (sau Tannenberg) s-a soldat cu înfrângerea teutonilor, care, semnând Pacea de la Torun (1 mai 1411), sperau în revanșă.

De fapt, intrau în faza de declin a puterii lor. În 1422, Ordinul Teutonic a semnat cu Polonia o „pace perpetuă” pentru ca, după noi ciocniri, în anii 1454-1466, tot la Torun să se încheie o nouă pace (19 octombrie 1466), prin care teutonii pierdeau Pomerelia, Kulm, Marienburg, Elbing și Danzig, iar Marele Maestru presta jurământ de vasalitate regelui polon.

Statul baltic al Ordinului Teutonic a mai rezistat doar șase decenii, până când Marele Maestru Albert von Brandenburg a adoptat reforma (1523) și a laicizat statul, transformându-l într-un ducat ereditar al familiei sale. Ordinul a continuat să existe prin ramura sa livoniană până în 1559, când, sub presiunea Marelui Cneaz al Moscovei, Ivan cel Groaznic, Maestrul Gothard Keller a cedat Livonia Poloniei, primind în schimb Ducatul Curlandei ca fief personal (1561). Statul de cruciadă al Ordinului a fost împărțit între vecinii săi.

Estonia a fost anexată de Suedia (1625-1721), de la care a fost preluată de țarii ruși, care au deținut-o până în 1918. Letonia a fost împărțită între Polonia și Suedia, pentru ca Rusia să ocupe partea suedeză în 1721 și partea poloneză în 1795. Lituania a rămas în dualitate statală cu Polonia până în 1795, când a fost preluată aproape integral tot de Rusia. Prusia Occidentală a fost încorporată Poloniei în 1569, reunită cu Regatul Prusiei (fostul Brandenburg) în 1775 și atribuită în cea mai mare parte, inclusiv Danzigul, statului polon, renăscut în 1919. Prusia Orientală dintre Vistula și Niemen a făcut parte din Brandenburg și a rămas a Germaniei și după Primul Război Mondial, ca enclavă în Polonia și legată printr-un coridor de restul Germaniei. După Al Doilea Război Mondial a fost anexată de Stalin. Astfel, Königsbergul teutonilor a devenit Kaliningradul sovietic, iar azi este o enclavă rusă la Baltica, între Lituania și Polonia. ■

(Va urma)

*Bătălia de la Grünwald (4 iulie 1410), o înfrângere pentru teutoni,
la care au contribuit și oștenii lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei*

BRUTAR

17

1878. Napoli găzduiește ceremonia de încoronare a noului rege și a noii regine a Italiei. Populația este pregătită să-i primească pe iluștrii oaspeți cu mare fast. Umberto I și Margareta de Savoia devin suveranii unei țări ce a luat naștere de curând și care are încă mari probleme economico-sociale. Dar în această zi perechea regală este radioasă. Cu atât mai mult că se află la Napoli, oraș în care se simt doriți și întotdeauna întâmpinați cu căldură. În 1889, un plăcintar pe nume Raffaele Esposito îi va oferi frumoasei și tinerei regine, o femeie rafinată în gusturi, un nou fel de pizza simplă și gustoasă, care îi poartă numele, Margherita, o pizza albă, roșie și verde ca tricolorul, pe bază de mozzarella, roșii și busuioc. Acest fel de mâncare avea să se răspândească în lume.

18

1673. Cu spargerea porților orașului, astfel debutează vizita oficială a unei misiuni oficiale suedeze la Novgorod, efectuate în scopul reglementării relațiilor reciproce. Pentru a exprima „marea onoare și cinste” arătată rușilor, suedezii cară după ei, în lunga călătorie, „caleașca personală a a Înălțimii Sale Regele”. Dar se dovedește că echipajul nu poate intra pe porțile orașului, mai joase decât mijlocul de transport al suveranului. Conte Șeremetiev, stăpânul locului, propune misiunii să lase caleașca în afara porților și să folosească alt procedeu de deplasare: caii, eventual. Propunerea rănește orgoliul suedezilor, care nici nu vor să audă. Șeremetiev se vede obligat să „corecteze” porțile, atât cât era necesar pentru a permite pătrunderea caleștii. Potențialul „conflict diplomatic” se stinge și solii rămân în vizită până la 2 decembrie.

23

1906. Se închide la București Expoziția universală, deschisă la 6 iunie. Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Ion Lahovari, vorbește cu melancolie despre această realizare românească. Mulțumește miilor de muncitori „care cu brațele și sudoarea lor au executat toate lucrările”, dar și guvernelor străine care și-au deschis pavilioane. „În cursul acestor luni am trăit zile neuitate, am cunoscut momente de bucurie și de mândrie națională. Am putut constata, cu o legitimă satisfacțiune, ce loc a știut să câștige printre națiunile Europei România de astăzi... Am voit să arătăm și străinilor și românilor ceea ce a fost odinioară România și ceea ce este azi.”

27

1895. Cu un an înaintea morții, marele industriaș Alfred Nobel, inventatorul dinamitei, își redactează la Paris testamentul. Cinci dotări de 300.000 de franci urma să răsplătească anual, oricare ar fi fost naționalitatea candidaților, cea mai importantă descoperire în chimie, în fizică și în fiziologie sau medicină. Un al patrulea premiu era destinat literaturii, iar cel de-al cincilea era consacrat celei mai bune lucrări pentru reducerea armatelor permanente, organizarea sau promovarea de congrese pentru pace.

Publicarea testamentului lui Alfred Nobel, în ianuarie 1897, a stârnit nenumărate contestații, atât politice, cât și juridice. Nobel înlătura de la succesiune toate rudele, inclusiv pe frați. Executorii testamentului trebuia să adune capitalul, dispersat în mai multe țări, al unei persoane care locuise puțin în Suedia (trăise mult timp în Franța, murise în Italia). Burghezia suedeză s-a ridicat și ea împotriva „antipatriotului” Nobel, acuzat de cosmopolitism și de pacifism. S-a iscat un veritabil scandal, potolit doar prin intervenția guvernului, a regelui Suediei și a Parlamentului. În 1900 însă Fundația Nobel își va primi statutele și în același an se vor decerna și primele premii.

Pastila de cuvinte

Termenii pentru denumirea căilor de comunicații sunt în strânsă legătură cu istoria societății. Am moștenit din latină cuvinte de felul lui cale, cărare, punte, le-am luat mai târziu de la slavi pe drum și potecă, iar pe bulevard, șosea și stradă le-am împrumutat din limbile romanice. Recent se vorbește mult și despre autostradă, și acesta împrumutat din italianul autostrada. Aceleași remarci s-ar putea face și despre cuvintele care desemnează materiale folosite în construcția drumurilor, activitate în plin avânt în țara noastră, odată cu intrarea ei în Uniunea Europeană.

DRUMURI

Academician MARIUS SALA

Cele mai vechi cuvinte legate de „drum” sunt – cum am spus – moștenite din latină. *Cale* continuă latinescul *callis* „drum străbătut de turme în deplasările lor sezoniere”; era deci un termen referitor la viața păstorească, deosebit, la început, de *semita* „cărare, potecă”. Latinescul *callis* s-a păstrat cu sensul inițial în unele limbi romanice (italiana, catalana, spaniola). *Cărăre* „drum îngust”, provenit din lat. *carraria* „drum de care”, s-a transmis multor limbi romanice. Este un derivat de la *carrus* „car”, apărut în latina imperială; *carrus* „car cu patru roți”, cuvânt panroman, a fost împrumutat de romani de la celți (apare prima oară în lucrarea *De bello gallico* scrisă de Caesar). Romanii, popor sedentar care își cultiva pământul, nu aveau care cu patru roți. Celții aveau astfel de care și le foloseau fie pentru transportarea bagajelor, fie pentru apărare, noaptea, când își înconjurau cu ele taberele. *Punte* vine din lat. *pons* -tis, cuvânt care în celelalte limbi romanice a dat termeni având sensul de „pod”. La aceste trei cuvinte ar putea fi adăugat și *plai* „drum de munte, potecă”

moștenit, se pare, din lat. *plagium* – cuvânt neatestat, împrumutat în latina balcanică din greaca veche.

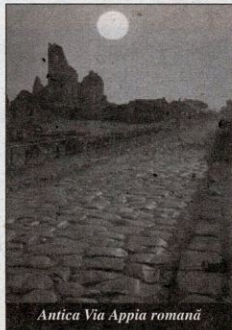
A supra unor cuvinte moștenite din latină a atras atenția Sextil Pușcariu, care constata că termenul latinesc *via* „drum”, păstrat în toate limbile romanice (fr. *voie*; it., sp., port. *via*), nu s-a păstrat și în română, unde a fost înlocuit de lat. *callis* „potecă prin munți sau prin păduri”. Înlocuirea se explică prin felul de trai al românilor, care se refugiau prin munți și prin păduri și, de aceea, cuvântul denumind potecile a

putut ajunge la sensul general de „drum”.

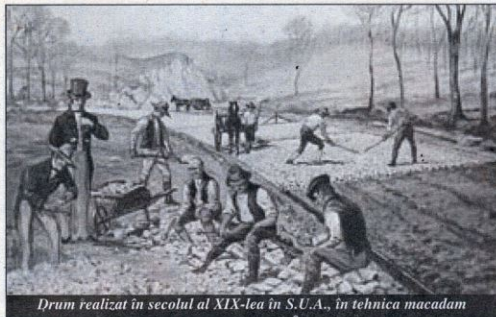
Ulterior, cuvântul *drum* a pătruns în română de la slavi, la fel ca și *potecă* „cărare, drum lung”. Apropo de *cărăre* – despre care am arătat mai sus că a avut sensul „drum de care”, deci „drum lat” –, semnalează că evoluția sa la sensul „drum îngust” se explică tot prin traiul strămoșilor noștri în regiunile muntoase. Șoselele pietruite din epoca romană nu mai aveau un rol important în viața lor. În același fel se explică și evoluția lui *punte* moștenit din lat. *pontem* (forma de acuzativ a lui *pons*), care nu înseamnă „pod” (ca în celelalte limbi romanice), ci „treacătoare peste pâraiele de munte”.

Evoluția care a avut loc în construcția drumurilor la noi poate fi pusă în lumină și de istoria unor cuvinte din acest domeniu, și anume *caldarâm*, *macadam*, *pavaj*, care înseamnă toate „drum construit cu piatră”, dar cu tehnici diferite.

Caldarâm, atestat la 1715, desemnează un pavaj făcut din bolovani sau, inițial, din bucăți de lemn așezate pe un pat de nisip. Este un cuvânt care provine din turcescul *kaldýrým*; a

Antica Via Appia romana

Drum realizat în secolul al XIX-lea în S.U.A., în tehnica macadam

circulat în țările române, mai ales în Muntenia, și este de presupus că a fost important, dacă observăm că are și derivate: *caldărămar*, *caldărămgiu* „meșter care pardoșește drumul cu caldarâm” (sinonim cu *podar*, *pietrar*). În Moldova a fost înlocuit cu *pavea*, termen luat din fr. *pavé*, care a apărut la începutul secolului al XIX-lea; astăzi este învechit. *Macadam* înseamnă un gen de pavaj făcut din piatră spartă mărunț, așezată în straturi suprapuse și comprimată cu un cilindru compresor, impregnată apoi cu un liant. Cuvântul vine în română din fr. *macadam*, creat din expresia *pavé à la MacAdam*, care conține numele unui inginer scoțian, John Loudon McAdam (1756-1836), inventatorul acestui tip de pavaj. Întors din America, el a găsit această metodă de reabilitare a drumurilor din Scoția. Termenul *macadam* (atestat la 1857 într-un dicționar român-german) a ajuns să însemne „piatră sau straturi din care este format pavajul”; are și derivate: *a macadamiza*, *macadamizare*. Cuvântul *pavaj* „strat neted de blocuri cubice de piatră, bucăți de lemn, cărămizi sau dale, așezate unele lângă altele pe o fundație de nisip sau de mortar, cu care se acoperă un

drum” (atestat la Negruzzi) este un împrumut din fr. *pavage* cu același sens (atestat în 1701). Înainte, avea doar sensul general de „nivelare a unui drum”, pe care îl avea și verbul *paver*, moștenit din lat. vulg. *pavare* (în latina clasică, *pavire*) „a nivela (solul)”.

Nu mai puțin interesantă este și originea numelor unor materiale de construcție: *asfalt*, *bitum*, *gudron*.

Asfalt înseamnă „rocă sedimentară, brună-neagră formată prin bituminizarea unor substanțe organice sau prin oxidarea și polimerizarea petrolului”, o substanță solidă, spre deosebire de țiței, care este o substanță lichidă; are și sensul „amestec de bitum cu

materiale minerale folosite la pavarea drumurilor”. Apare prima dată la Vlahuță (1866), fiind în română un împrumut din franceză. Cuvântul francez este un împrumut din lat. *asphaltus*, luat de latină din gr. *asphaltos*. Termenul *bitum* desemnează un produs solid de culoare negricioasă, obținut prin oxidarea reziduurilor de petrol sau prin distilarea hui-lei”. La noi cuvântul apare prima dată într-un tratat de chimie al lui Istratie-Longinescu (1908), în timp ce în franceză, de unde l-am luat, este înregistrat la începutul secolului al XVII-lea. La originea sa se află lat. *bitumen*, cu același sens. Nu se știe însă de unde provine cuvântul latinesc *bitumen*. Unii cred că ar fi un împrumut din oscă, o limbă indo-europeană dispărută; alții cred că ar fi de origine celtică, din cauza faptului că în Galia gudronul era extras din mesteacăn, numit *betulla* în latină. Cuvântul *gudron* „catran” provine din fr. *goudron*, care are, la originea îndepărtată, un cuvânt arab de felul celui care stă la baza turcescului *katran*, împrumutat și de limba română. Printre sensurile recente ale cuvântului francez figurează și cel din expresia *goudron pour route* „liant rutier”. ■

Pennsylvania Avenue se asfaltează (1907)

Chipuri uitate

UN PRIMAR
INTERBELIC
AL
ORAȘULUI
BUZĂU

Stan Săraru,
într-o fotografie
de epocă...

TONEL HOLDER, Düsseldorf, Germania

La ceremonia de depunere a jurământului ce a avut loc la Palatul Comunal din Buzău, la 8 ianuarie 1933, la care a participat și fostul ministru liberal dr. Anghelescu, primarul Stan Săraru declara: „Primăria trebuie să aibă nu numai un caracter administrativ, ci și social. Dorim ca buzoienii să-și iubească Buzăul.”

Stan Săraru s-a născut la Buzău, în anul 1898. A urmat cursurile școlii generale și ale liceului la Buzău, apoi Facultatea de Drept din București. Se căsătorește în anul 1927 cu Elena Somnea, fiica dr. Oprea Somnea. A fost avocat în baroul Buzău (1923-1948), ajutor de primar (1925-1927) și primar al orașului Buzău (1933-1937). A fost membru al Partidului Național Liberal.

Prin dinamismul său și metodele de lucru, a reușit să creeze o emulație entuziastă între locuitorii Buzăului, bazându-se pe angrenarea comitetelor cetățenești, educația urbană a cetățenilor, respectarea cu strictețe a regimului de construcții, păstrarea curățeniei, ajutorarea celor săraci.

În timpul cât a fost primar, lucrările edilitare, de apă, pavaj, sistematizare, iluminat electric au cunoscut o amploare deosebită. El a început lucrările de modernizare a

Buzăului și în special piața de alimente care îi poartă azi numele, cât și baia comunală. A luat măsuri pentru organizarea de cantine pentru săraci, a sprijinit opera de asistență medicală. A introdus fixarea unor prețuri accesibile masei de cumpărători, eradicând specula unor comercianți. A fost unul dintre cei mai mari primari pe care i-a avut Buzăul.

La 22 decembrie 1935, sub auspiciile Cercului Cultural „N. Vaschide”, ține o conferință – *Buzăul edilitar* –, în care spunea: „Orașul Buzău trebuie să lase să se degajeze acel aspect estetic care mișcă sufletele și care îmbogățește imaginațiile. Înfrumusețarea unui oraș este o operă de fiecare zi și înfrumusețarea orașelor noastre interesează într-o mare măsură întreaga națiune.”

Primarul Săraru prevede în activitatea sa soluții pentru delimitarea orașului, împărțirea acestuia în zone de

construcții, un întreg sistem de parcuri și grădini, reamenajarea crângului, noi artere de circulație, amenajarea terenului sportiv prin construcția unei tribune, alimentarea cu apă, canalizare etc. Orașul este al cetățenilor și este creat pentru ei, consideră Stan Săraru.

La 6 februarie 1940 a fost concentrat, iar în iunie 1941 pleca pe front, cu Regimentul 7 Artilerie, având gradul de căpitan. Luptă până la 28 august 1944. Pentru meritele sale este decorat cu „Coroana României în grad de cavalier cu spade și panglică” și cu „Virtutea Militară”.

La reîntoarcerea de pe front a fost întristat când a văzut Palatul Comunal și centrul orașului distrus de ruși, iar din biblioteca „Marghiloman” majoritatea cărților și atlaselor, legate în piele de Cordoba, fuseseră furate.

La alegerile din anul 1946, este desemnat din partea

partidului liberal să candideze ca deputat în Parlamentul țării. Îi aduce la cunoștință profesorului de istorie Vasile Maciu că aceste alegeri sunt o batjocură pentru viitorul României, prin introducerea în urne a mai multor voturi de către alegători.

La 28 iunie 1948 este epurat din baroul Buzău pentru activitatea liberală. La 1 iulie 1949 este încadrat, datorită ing. Opreșan Iarca, la Sovromconstrucții Constanța și apoi este transferat la Valea Drăganului, Stâna de Vale și la Ciucea, unde Sovrom își avea sediul în castelul lui Octavian Goga. Seara aveau loc discuții cu doamna Veturia Goga despre viitorul României.

Pe când lucra la Stâna de Vale a fost oprit de un grup de partizani. Aceștia l-au lăsat să plece liber cu salariile mun-

citorilor, după ce le-a spus cine este. Transferat la Aleșd, a fost arestat la 15 august 1952, pentru activitatea politică din perioada interbelică. A trecut prin închisorile de la Aiud și Jilava și a fost internat în colonii de muncă la Canal: Castelu, Medgidia și Capul Midia. Prin ordinul M.A.I.

nr. 0048145 a fost eliberat. Lucrează la întreprinderea de conserve Buftea, ca magazioner, și la Trustul 1 Construcții din București, ca încărcător pe camioane.

În anul 1967, la intervenția colegilor, este numit juriscult la Întreprinderea de Industrie locală Răcari, iar la 1 aprilie 1968 se pensionează.

La 2 aprilie 1985, după o lungă și grea suferință, moare.

După 1990, prin intervenția fiicei sale, Simona Săraru Holder, și cu sprijinul autorităților locale, urma cu cenușă a fost adusă la Buzău și îngropată în Cimitirul Dumbrava. Acolo s-a ridicat un monument în amintirea celui mai mare edil al orașului Buzău. Poate că într-o zi, una dintre străzile orașului o să-i poarte numele. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

În ce oraș elvețian se va deschide anul viitor, în luna iunie, o mare expoziție care va prezenta neoliticul românesc?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna septembrie este:

Generalul belgian Henri-Alexis Brialmont

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Rotaru Petruța, din București**.

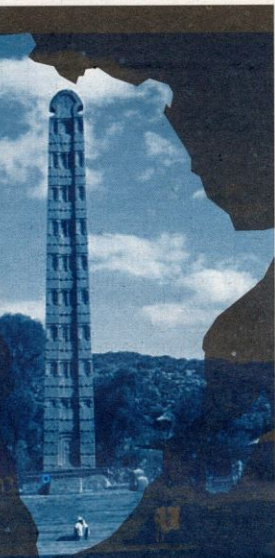
Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric, O.P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București**

REGATUL AKSUM UN MISTER AFRICAN

Despre Africa se spun foarte multe, dar se știe mai puține, mai ales dacă vorbim despre perioada Antichității. Civilizația egipteană nu este singura care a influențat spațiul african, dar a fost cea mai apropiată, atât geografic, cât și comercial, de spațiul greco-roman. În paralel cu Egiptul, în jurul secolului al VII-lea î.Hr., la limita Saharei au apărut regatele kușite (cu centrul la Meroe), apoi regatul Ghanei, iar spre sfârșitul secolului I î.Hr., zona etiopiană devenea centrul regatului Aksum (frecvent scris și Axum). Ele au făcut legătura dintre cultura africană și cele învecinate, unele preluând creștinismul, altele Islamul. Regatul Aksum a avut o asemenea importanță în zona Mării Roșii, încât profetul persan Mani (216-cca 274), părintele maniheismului, îl alătură celor trei mari imperii (roman, persan și chinez).

DANA DOLGHIN

Începuturile civilizației aksumite sunt încă un subiect aprins pentru istorici, sursele străine conținând informații periferice și sursele scrise africane fiind târzii. Iar arheologii mai au mult de lucru. Cercetările lor s-au desfășurat cu dificultate în condițiile unui război civil ce a durat aproape 20 de ani (1974-1991).

Până nu demult, se considera că bazele civilizației din Aksum au fost puse de populații semite, care au trecut, la sfârșitul mileniului I î.Hr., Marea Roșie din sudul Peninsulei Arabia (Yemenul de azi). Teoria aparține istoricului Conti Rossini, care s-a ocupat îndeaproape de istoria Etiopiei. Totuși, cercetările arheologice ulterioare (în special, cele din anii '90 ale

arheologului Stuart Munro-Hay) demonstrează că progresul societății subsahariene a venit din interior, fiind atestat un mai vechi regat. Da'mot, încă din secolele V-IV î.Hr. În plus, s-a dovedit că nou-veniții din ținuturile semite ale Sabei au rămas aici doar câteva decenii, mult prea puțin pentru a crea o civilizație.

Analiza lingvistică susține și ea această teorie. Limba etiopiană din Antichitate, ge'ez, folosită acum doar pentru liturghie, se utiliza în Etiopia și Eritreea încă din secolul al II-lea î.Hr., deci înainte de venirea populației din sudul Peninsulei Arabia. Însă asemănările izbitoare între arabă și ge'ez i-au făcut pe mulți să considere că ea s-a format dintr-un dialect vorbit

în sudul Arabiei. Influența nou-veniților a fost de scurtă durată și de natură mai degrabă militară – sau cel puțin așa susține Munro-Hay, care în 1998 a publicat *A visit to Aksum* (O vizită în Aksum), o lucrare așteptată atunci pentru a elucida multe dintre necunoscutele teritoriului.

Ezana, regele regilor

Oricare ar fi începuturile, în jurul anului 200 d.Hr. aici se afla regatul aksumit, un punct comercial foarte important pentru Africa, Arabia și India, legat de rutele comerciale ale Mării Roșii prin portul său, Adulis, oraș atestat înainte de apariția regatului Aksum. Era plasat pe rutele comerciale dintre Roma și India, fiind

Limba etiopiană din Antichitate, ge'ez, se utiliza încă din secolul al II-lea î.Hr; manuscris redactat în această limbă

principalul factor economic în zonă, așa cum reiese și din lucrarea greacă din secolul I *Periplus Maris Erythraei* (Călătorie în jurul Mării Eritreii), un fel de ghid pentru negustorii creștini. Erau consemnate existența unei comunități comerciale greco-romane și implicarea din ce în ce mai mare a aksumiților în comerț.

Aksum se afla mai departe de țărmul Mării Roșii, în interiorul continentului, permițându-i să administreze mai bine transporturile de fildeș, principala monedă de schimb a perioadei. Și tot de aici alte bogății africane plecau spre Roma, Egipt și India: aur, pietre prețioase, obsidian, piei scumpe, arome. De fapt, Aksum depindea atât de mult de Adulis, încât monopolul musulman asupra acestuia din secolul al VII-lea a marcat declinul civilizației aksumite. În veacul al II-lea d.Hr., Aksum ajunge să aibă state tributare pe țărmul celălalt al Mării Roșii, cucerește nordul Etiopiei, în final supunând vechiul regat kușit. Acest

ultim pas a și dus la impunerea rapidă a Aksumului ca deținător al celei mai importante rute comerciale, între Roma și Orient.

Dovada ascensiunii aksumite în zonă, dar și a bogățiilor ei imense este prestigiul pe care îl aveau regii, după cum reiese din titulaturile lor trilingve (greacă, arabă și ge'ez). De exemplu, primul rege creștin aksumit, Ezana, se autoîntitula „rege al regilor, rege al Aksum-ului, Saba, Salhen, Himyar, Raydan, Habashat, Tiamo, Kasu și al triburilor Beja”. Primele trei sunt ținuturile semite pe care le-au cucerit, Habashat este Abisinia, Tiamo probabil că vine din vechiul Da'mot, Kasu este Meroe, capitala regatului mitic Kuș, unde trăiau triburile Beja. Două secole mai târziu, regele Ella Asbeha (500-534) adaugă titulaturii oficiale Hadramaut (sud-estul Yemenului) și „arabii de pe coastă și de pe dealuri.” Practic, regatul său deținea nordul Etiopiei de astăzi, Sudanul (până la Nil), Yemenul și parte din Arabia. Există surse care amintesc intervenția acestuia în Yemen,

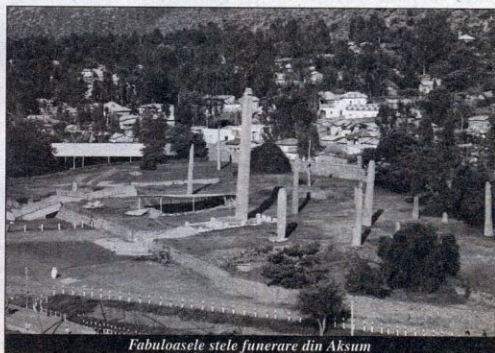
împotriva unui rege semit care contesta creștinismul în sudul peninsulei, încă o dovadă a supremației aksumite în zonă.

Declinul a început odată cu ofensiva persană în Yemen (572 d.Hr.) și s-a terminat în jurul anului 640 d.Hr., când noua hartă a zonei, sub control musulman, excludea regatul Aksum.

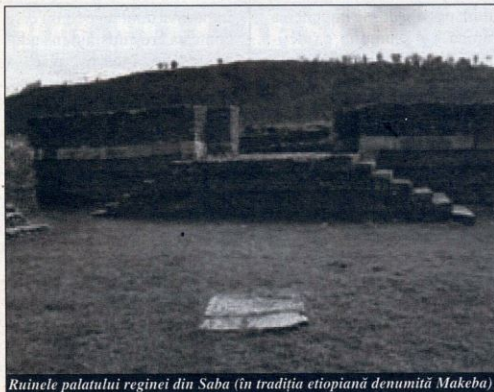
Cufărul cu cele zece porunci

Practic necunoscute lumii greco-romane, cele trei orașe importante ale zonei – Adulis, Matara și Aksum – erau adevărate centre urbane cosmopolite, cu multe culturi care se completau în mod fericit: egipteană, sudaneză, arabă, persană și indiană. Existau aici religii dintre cele mai diverse, de la cea iudaică și kușită, până la creștinism și budism.

Religia proprie Aksumului era politeistă, zeii având puteri asupra fenomenelor naturale, la fel cum se întâmpla și în Arabia preislamică. Însă religia compozită a Aksumului s-a schimbat și mai mult în secolul al IV-lea (aproximativ

Fabuloasele stele funerare din Aksum

Ruinele palatului reginei din Saba (în tradiția etiopiană denumită Makeba)

330), când regele Ezana este creștinat. A fost al doilea rege creștin, după cel al Armeniei. Acum, religia majoritară devine creștinismul monofizit, des întâlnit în regiunile orientale, erezie însă pentru creștinismul bizantin (*Magazin istoric*, nr. 8/2007).

Tendința de a adapta o religie străină pentru țărâmul african devine clară din secolul al V-lea, când se renunță la oficierea liturghiilor în greacă, de acum încolo folosindu-se ge'ez. Mai mult, etiopienii se considerau urmașii evreilor, fiind de origine semită, iar legenda spune că în Etiopia se află și acum cușărul în care adepții lui Yahve păstrau tăblițele cu cele zece porunci. L-ar fi adus aici, conform *Kebra Negast* (Cartea despre gloria regilor), lucrare din secolul al XIV-lea, regele Menelik I, fiul regelui Solomon și al reginei din Saba, fondatorul legendar al dinastiei regale etiopiene (*Magazin istoric*, nr. 5/2007).

Comerțul era principalul mod de existență al regatului

Aksum, iar condițiile economice din ce în ce mai bune și administrarea coerentă a tuturor progreselor rapide au culminat cu moneta atestată între secolele III-VII. Puțini monarhi contemporani perioadei aveau dreptul la acest manifest al suveranității depășite – emiterea de monedă. Monetele, din bronz și argint, cu anumite simboluri (coroana sau crucea) bătute în aur, sunt o sursă consistentă pentru domniile care s-au succedat de-a lungul secolelor. Aflăm de existența unor regi necunoscuți în rest, purtând coroane de aur, veșminte extravagante și multe brățări, coliere și inele, ținând în mână săbii, lănci sau dimpotrivă crucea. Aksumiții au fost primii care au stilizat acest simbol pe monete, la început mai rudimentar, apoi cu o varietate de modele. Arta aksumită s-a folosit și ea intens de simbolul crucii. Inscriptiile pe monete erau inițial în greacă, s-au schimbat apoi în etiopiană, dar nu și în cazul monetelor bătute în aur, care

atestă că greaca era „limba comercială” în zonă.

Moneta a fost și instrumentul prozelitismului creștin: la puțin timp după adoptarea creștinismului, pe monedă apărea o cruce înconjurată de sintagma: „Să placă poporului”; pe altele stă scris: „Din mila Domnului”, „Va cucerii cu crucea”, „Bucurie și pace oamenilor” etc.

Stelele funerare, mărturii arhitectonice

Dar ceea ce fascinează pe arheologi și pe vizitatori

Bieta Ghiorghis (Casa Sf. Gheorghe)

deopotrivă este nu atât renumele, cât mărturiile acestei extraordinare perioade, și anume mormintele regale și fabuloasele stele funerare – care încă păzesc ruinele Aksumului –, ridicate în secolele III-IV.

Dintr-o piatră asemănătoare granitului, adusă probabil cu mult efort de la o carieră apropiată, monumentele se

finisau în locul unde erau înălțate. Fiind plasate deasupra mormintelor, se presupune că cele mai înalte aparțineau regilor, iar celelalte elitei locale. Erau reprezentări ale palatelor defuncților și, la fel ca piramidele egiptene, ajutau sufletul să se ridice la zei. Din cele șapte înalte, o singură stelă funerară a rămas în picioare, cinci s-au prăbușit, iar una a fost dusă la Roma de trupele italiene, în 1938.

Cea mai înaltă măsoară 33 de metri înălțime și se pare că volumul i-a cauzat prăbușirea imediat după ce a fost înălțată; în picioare a rămas cea de 27 de metri. Remarcabilă este îndeosebi sculptura acestei stele, sub forma unui edificiu cu 13 etaje. Cu toate că aksumiții nu cunoșteau clădiri mai înalte de trei etaje, stelele sunt privite ca surse demne de luat în seamă pentru arhitectura vremii. Ușile sculptate în piatră la baza edificiilor imită lemnul, iar mai sus există patru ferestre care au în loc de geamuri piatră. Sunt prezente și grinzile folosite pentru clădiri, în original din lemn. Aceste iluzii arhitectonice

apar și în cazul mormintelor, mai ales al celor denumite *Mausoleul și Mormântul cu ușă falsă*. În plus, pe câteva dintre stele sunt sculptate câni cu toartă dublă, de origine greacă (expresie a influenței pregnante în zonă a civilizației grecești), semnificând ofrande aduse spiritului defunctului.

După ce musulmanii au monopolizat comerțul pe Marea Roșie, iar corăbiile din lumea creștină au încetat să mai ajungă în Adulis, orașele aksumite și-au pierdut vitalitatea cunoscută odată. Regii s-au îndreptat spre alte ținuturi, iar în secolele IX-X este atestată mutarea Capitalei spre sud, la Roha, luând naștere acum și o nouă dinastie creștină, Zagwe. Cel mai strălucit monarh al dinastiei a fost Lalibela (1185-1225), din inițiativa căruia s-au construit unele dintre cele mai uimitoare monumente ale creștinătății: 11 biserici tăiate în piatră dură.

Câteva sunt pierdute în labirinturi de șanțuri și tuneluri, fiind foarte bine mascate de ochii necredincioșilor. Patru dintre ele însă sunt

libere, având doar baza sculptată în piatră, dintre care se remarcă Bieta Ghiorghis (Casa Sf. Gheorghe) și Bieta Medhane Alem (Casa salvatorului lumii). Aceasta din urmă este cea mai mare dintre ele, cu aproape 30 de metri lungime, având coloane în piatră, care susțin întregul edificiu. Secolele care au trecut de la construcția lor au făcut ca podeaua să fie atât de lustruită, încât să reflecte lumina filtrată de coloanele de piatră.

Bieta Ghiorghis, separată de întregul complex al bisericilor, este practic un monolit de 12 m înălțime, care stă într-o groapă. Însă acest monolit are, atât sus, cât și pe laturi, forma unei cruci grecești. Legenda spune că însuși Sf. Gheorghe a fost prezent în timpul construcției, călare și cu armură. Ca dovadă, călugării de aici arată cu mândrie spre niște urme de copite de cal lângă biserică. Asemenea construcții, singulare în lume, prin grija detaliului, execuția dificilă, dar perfectă, sunt mărturia puterii creștinismului arhaic.

O concluzie la acest scurt periplu prin Etiopia este greu de formulat, însă voi relua începutul cărții lui Munro-Hay, care cita o frază a lui Edward Gibbon din canonică sa lucrare *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*: „Înconjurați din toate părțile de dușmani ai religiei lor, etiapienii au dormit aproape 100 de ani, indiferenți la lume, care i-a uitat și ea”. Cercetătorul părea să fie de acord cu istoricul britanic, afirmând că dintre toate civilizațiile africane, a Aksumului este cea mai puțin cunoscută. ■

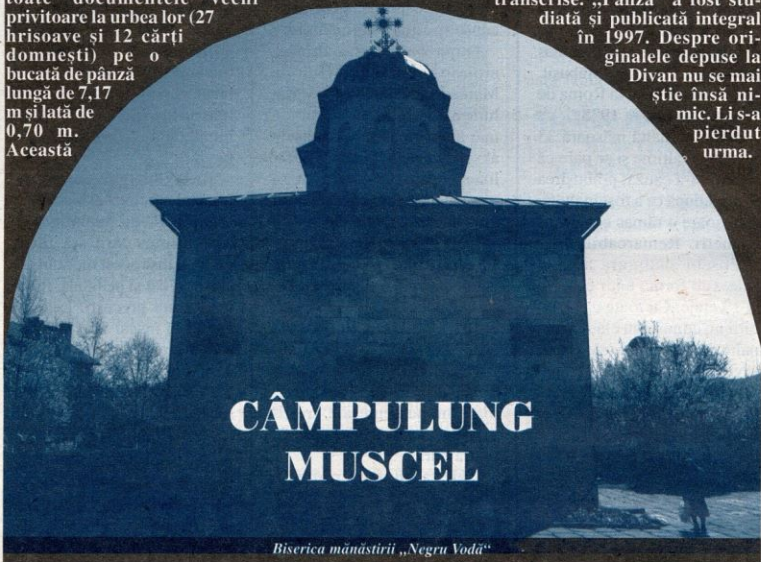

Procesiune religioasă ce atestă continuitatea creștinismului până astăzi

Câmpulung Muscel este considerat cel mai vechi oraș medieval din Țara Românească. Fiind oraș domnesc, s-a bucurat de o deosebită atenție din partea voievozilor români, care i-au acordat, de-a lungul timpului, importante privilegii.

În vremea domniei lui Constantin Mavrocordat, fruntașii orașului au copiat toate documentele vechi privitoare la urbea lor (27 hrisoave și 12 cărți domnești) pe o bucată de pânză lungă de 7,17 m și lată de 0,70 m. Această

culegere de documente, acoperind perioada 1215-1747, este cunoscută sub numele de Pânza (Ocolnica) cu privilegiile ale orașului Câmpulung și se păstrează la Arhivele Naționale din București. Fruntașii câmpulungeni au mers cu „pânza” și documentele originale în fața Divanului domnesc și au obținut întărirea actelor transcrie. „Pânza” a fost studiată și publicată integral în 1997. Despre originalele depuse la Divan nu se mai știe însă nimic. Li s-a pierdut urma.

Prof. univ. dr. ȘTEFAN TRÂMBACIU

Șase dintre mărturiile scrise menționează ca dată a primului privilegiu obținut de oraș anul 1215 („...Așijderea orașenii [câmpulungeni] să nu dea vamă din ce vor vinde [după] cum au fost iertați de răposatul Radu Voievod, când au fost leatul 6723 [1215]”). E cazul să precizăm că „răposatul” Radu Voievod este de fapt legendarul Negru Vodă, personaj neidentificat cu precizie de specialiști (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/2000). Această dată o găsim preluată într-un document emis de Matei Basarab la 10 aprilie 1647, un altul păs-

trat în copie pe „pânză” (emis de Duca Vodă la 1674, decembrie 25), în cele două pisanii puse de Matei Basarab deasupra ușii de la intrarea în biserica de la mănăstirea „Negru Vodă” și, în sfârșit, cele două monumente epigrafice cunoscute sub numele de Crucea Jurământului.

Letopisețul Țării Românești (Letopisețul cantacuzinesc), ediția Stoica Nicolaescu din 1909, datează orașul la 1290, iar în versiunea arabă a aceluiași letopiseț datorată lui Macarie Zaim este indicat anul 1292, aceeași dată apărând și

în șase documente transcrie în amintita „pânză” (nr. 6, 9, 12, 17, 19 și 22).

Ultima mențiune – și poate cea mai importantă – este cea din anul 1300, aflată pe lespedea de mormânt a comitelui Laurențius de Longocampo (Câmpulung). Este cea mai veche inscripție medievală în limba latină descoperită între Carpați și Dunăre. Dar mulți cercetători și istorici care au studiat istoria Câmpulungului sunt de părere că orașul se formase cu mult înainte de anul 1300. N. Iorga, de pildă, consideră că exista încă din anul

1200, iar C. Șerban afirmă că acesta luase ființă înainte de invazia tătară-mongolă din anul 1241.

Izvoarele medievale menționează orașul sub diferite denumiri: Longo Campo (la 1300), iar în secolul al XIV-lea Dolgopole (în slavonă), Hosszumezo în limba maghiară și Langenau în limba germană. Fiind un important centru economic, așezarea este prezentă sub denumirea de Campolongo în mapamondul lui Fra Mauro Camolodese de la Murano (1504), iar într-o hartă din 1532 cu numele de Langenow. S-a bucurat și de atenția celebrului cartograf sas Georg Reicherstorffer, născut la Biertan, lângă Mediaș, în a cărei hartă din 1550 orașul apare cu numele Campolongo-gangenau. În atlasul și harta geografului și cartografului flamand Gerard Mercator, realizate în 1595, respectiv, 1602, s-a utilizat denumirea Langenow.

De la sat la reședință domnească

Ca și alte localități din Țara Românească, Câmpulung a evoluat de la faza de sat, în centrul căruia se afla obștea satească, la aceea de târg. Elementele de viață rurală și cele urbane s-au contopit treptat, dând naștere orașului medieval, urmare firească a dezvoltării meșteșugurilor și comerțului. Drumul care unea Țara Românească cu Brașovul trecea prin Câmpulung, iar târgul de la Sf. Ilie, organizat periodic, aduna negustori de pe ambele versante ale Carpaților, ceea ce a dus la dezvoltarea orașului.

Diploma cavalerilor ioaniți din 2 iunie 1247 certifică existența la sud

de Carpați a unor importante instituții politico-administrative care au pregătit apariția statului feudal Țara Românească. În Argeș-Muscel a fost semnalat voievodatul lui Seneslau, Câmpulungul fiind, probabil, una dintre reședințele acestuia. Având în vedere importanța strategică a zonei, regatul maghiar și-a impus autoritatea, Laurențius comitele de Longocampo fiind unul dintre reprezentanții acestuia la Câmpulung până în anul 1300. După această dată, la Câmpulung nu mai este semnalat un demnitar maghiar cu funcția de comite de Longocampo. Orașul și zona respectivă au intrat în componența formațiunii politice conduse de Tihomir (circa 1290-1310) și, apoi, de urmașul acestuia, Basarab I (cca 1310-1352).

La sfârșitul secolului al XIII-lea și la începutul veacului al XIV-lea, criza dinastică din regatul maghiar i-a permis

lui Tihomir, voievodul de Argeș, să-și extindă influența pe întreaga zonă. În urma războiului din 1330, dintre Basarab I și regele Carol Robert de Anjou, încheiat cu marea victorie de la Posada (*Magazin istoric*, nr. 4/1991), Țara Românească și-a câștigat independența. Reședința de la Curtea de Argeș având mult de suferit în timpul războiului, Câmpulung i-a oferit lui Basarab I condițiile necesare pentru o bună desfășurare a vieții de curte, el fiind principalul centru economic și religios al Țării Românești.

Calitatea de primă reședință a statului Țara Românească, după 1330, este atestată în primul rând prin confirmarea documentară a morții lui Basarab I la Câmpulung, în anul 1352. Inscripția din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș a fost executată după moartea lui Basarab I, dar consemnează decesul ca pe un eveniment recent. Urmașul lui Basarab I, Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364), a murit tot la Câmpulung, lespedea sa de mormânt păstrându-se în biserica mănăstirii „Negru Vodă”. Inscripția de pe lespedea funerară menționează calitatea de mare și de sine domn stăpânitor a lui Nicolae Alexandru, la fel cum fusese și tatăl său. După moartea lui Nicolae Alexandru Basarab,

fiul acestuia, Vlădislav I Vlaicu, a continuat politica de întărire a puterii centrale și în 1369 a mutat reședința Țării Românești la Curtea de Argeș.

Crucea Jurământului

Câmpulung și-a pierdut calitatea de reședință domnească, dar a rămas oraș domnesc, beneficiind, secole de-a rândul, de importante pri-

Bărația (biserica catolică „Sfântul Iacob”)...

vilegii economice, administrative și juridice. Printre altele, se interzicea oricărei persoane străine de oraș să dețină locuri pe raza obștii moșnenilor, deci și a orașului. Hotărârea se aplica și domnului țării, și marilor boieri. Mai mult, proprietățile moșnenilor câmpulungeni nu puteau fi înstrăinate decât tot unor moșneni locali. Judecarea „pricinilor” ivite între moșneni se făcea numai de către jude și cei 12 pargari (organele administrative), împreună cu bătrânii orașului, iar pârcaľabii, vameșii și căľugării de la mănăstirea Câmpulung nu aveau voie să se amestece în aceste procese. În toată perioada medievală, de fiecare dată când se făcea referire la vechimea orașului sau la trecutul îndepărtat al instituțiilor sale, documentele trimit la momentul Descăľecării Țării sau la „Bătrânii domni de demult”.

Câmpulungenii își alegeau conducătorii în cursul unor procesiuni care începeau la mănăstirea Câmpulung, unde alesul depunea jurămăntul. După aceea, el se deplasa în piața orașului, unde, în fața unei cruci, judele și pargarii aleși repetau jurămăntul, promițând alegătorilor că vor păzi și respecta cu sfințenie legile bătrâne. În semn de respect erau ridicați de trei ori pe brațele oamenilor, cu urarea „Să trăiască jupan județul!”. De atunci, atât piața orașului, cât și crucea respectivă s-au numit Crucea Jurămăntului, respectiv Piața Jurămăntului. Crucea Jurămăntului este un monument unic în istoria țării noastre, textul înscris pe ea cuprinzând și el anul

1215, considerat drept cea mai veche atestare documentară a orașului. Există două exemplare ale Crucii Jurămăntului: unul este zidit în peretele casei N. Ionescu-Berechet, care este și cel mai vechi, și un al doilea, aflat în fosta piață a orașului, astăzi un părculeț mic. Acesta datează din secolul al XVIII-lea și a fost salvat prin grija judeľui Sterea și a negustorului Gheorghe Rucăreanu, epistatul orașului în anul 1787.

Lumina tiparului și a școlii

Anul 1521 marchează în istoria culturii românești apariția primului document scris în limba română, celebra *Scrisoare a lui Neacșu*, al cărei autor era jude al orașului Câmpulung și mare negustor de pește, având legături

străns cu negustori din principalele orașe transilvănene.

‘Cu ajutorul meșterilor tipografi trimiși de la Kiev de mitropolitul român Petru Movilă, Matei Basarab a înființat o tiparniță la Câmpulung, de sub teascurile acestora apărând numeroase cărți: *Molitvelnicul slavonesc* (1635), *Învățăturii peste toate zilele* (1642), *Antologhionul slavonesc* (1643) sau *Psaltirea slavonă* (1650). Pentru nevoile tipografiei, domnitorul a instalat pe Răul Tărgului o „moară” pentru fabricat hârtie.

Un eveniment deosebit pentru învățământul românesc a fost înființarea la Câmpulung, în primăvara anului 1669, a Școlii Domnești. Aceasta a fost întemeiată de Antonie-Vodă din Popești, la inițiativa lui Radu Năsturel, fiul cărturarului Udriște Năsturel. Școala cu predare în limba română a fost făcută, cum scrie documentul, și pentru „bogați și pentru săraci”, fiind întreținută prin acordarea unor venituri de la bugetul țării (jumătate din sumele încasate la vama de la Rucăr și Dragoslavele), banii fiind folosiți pentru plata dascăľilor și „de hrană copiilor”. Fiind socotită o școală centrală a Țării Românești, a

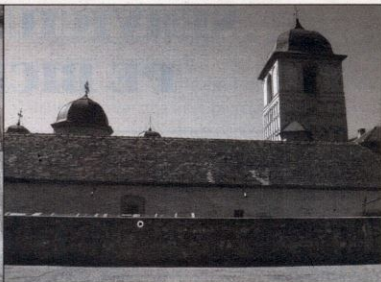
fost prevăzută cu local propriu, buget, ispravnic-conducător, dascăľi iscusiți și un număr mare de elevi.

Câmpulung este unul dintre orașele cu vechi tradiții culturale. Aici s-au născut și s-au format personalități ale culturii românești. Vom aminti doar câteva nume: Dinicu Golescu, ctitor de școală; istoricul și poetul C.D. Aricescu, picto-

Pisania bisericii mănăstirii „Negru Vodă“

Mănăstirea „Negru Vodă“, vedere dinspre nord

rii Pârnu Mutul, I.D. Negulici, Teodor Aman, George D. Mirea, sculptorii D.D. Mirea, Dimitrie Mățăoanu, C.

Baraschi; academicienii Ion Nanu Muscel, C.I. Parhon, G. Oprescu, Nicolae Cornescu, Dan Simonescu, Ion

Barbu (Dan Barbilian), scriitorii Tudor Mușatescu, Radu Gyr (Demetrescu) și mulți alții. ■

Vechi zidiri

Mănăstirea „Negru-Vodă“. Hrisoave și *Letopisețul Țării Românești* al lui Radu Popescu menționează că a fost zidită de Negru Vodă în anul 1292. Este unul dintre cele mai importante monumente istorice din oraș. În actuală formă, ansamblul mănăstiresc este alcătuit dintr-o clădire ridicată de Matei Basarab pe temelia unei construcții cu mult anterioare, datând, probabil, din prima jumătate a secolului al XIII-lea și folosită o vreme ca reședință voievodală.

Turnul clopotniță (ridicat tot de Matei Basarab) este decorat cu butoni de ceramică smălțuită; în partea de nord se află o clădire atribuită lui Constantin Brâncoveanu. Ea a fost restaurată de mai multe ori. Este formată din parter și etaj, cu mai multe încăperi aliniate de-a lungul unui cerdac prevăzut cu numeroase arcade.

Biserica actuală a fost construită de Grigore Ghica voievod, prin grija egumenului Filaret. Are o arhitectură mai greoaie, cu trei turle: una care se sprijină pe naos, două pe pronaos și altar. În interiorul bisericii se află piatra funerară de pe mormântul lui Nicolae Alexandru Basarab. Textul de pe această piatră este cel mai vechi document scris în limba slavonă păstrat între Carpați și Dunăre: „În luna Noiembrie 16 zile a răposat marele și singur stăpânitor Domn Io Nicolae Alex. Voievod, fiul marelui Basarab, în anul 6873 (1364)...“

Întregul ansamblu a slujit ca reședință voievodală între anii 1330 și 1369. În anul 1718, în incinta mănăstirii „Negru-Vodă“ a fost ridicată o biserică-paracelis, numită și biserica-bolniță, care a fost în întregime restaurată în 1977. Interiorul ei a fost zugrăvit de pictorul G.M. Tătărăscu. În zilele noastre ea funcționează ca o mănăstire de călugări.

Ansamblul Bărăției (biserica catolică) din centrul orașului este format dintr-o biserică de piatră, reșusă la dimensiunile altarului, un turn-clopotniță și casa parohială. Biserica actuală este atestată documentar din secolul al XVII-lea, dar a fost clădită pe locul alteia mai vechi. O dovadă în acest sens este și faptul că în interiorul ei se păstrează lespedea de pe mormântul comitelui Laurențius de Longocampo. Inscriptia pe care amintit-o de mai multe ori are următorul conținut: HIC SEPULTUS EST COMES LAURENCIUS DE LONGOCAMPO PIE MEMORIE ANNO D(OMINI) MCCC (Aici este îngropat comitele Laurențius de Câmpulung, cel de piosă amintire, în anul Domnului 1330).

Casa parohială a fost construită în secolul al XVII-lea și adăpostește, în pivnițe deosebit de frumoase, un interesant lapidariu format din coloane și ancadrame în stil gotic, inscripții, capiteli și piese sculptate, scoase la iveală în urma cercetărilor arheologice.

Biserica Domnească a fost ridicată în anul 1567 și este atribuită Doamnei Chiajna, deși unele documente îl menționează drept ctitor pe Mircea Ciobanul. Ea a fost rezidită de Nicolae Mavrocordat, în anul 1721. Forma actuală a căpătat-o în 1889, prin contribuții locale. Pictura interioară este opera lui Mișu Pop și a fost realizată în 1889.

SERVICIUL POȘTAL PE BICICLETĂ

CEZAR MIHAI SĂVULESCU

În anul 2006 s-au împlinit 110 ani de atestare documentară a utilizării bicicletei în serviciul poștal, un alt moment al modernizării, primul fiind folosirea căii ferate pentru distribuirea corespondenței, prin intermediul oficiilor poștale din gări. Introducerea bicicletei în serviciul poștal de distribuție a corespondenței a marcat renunțarea treptată – în locurile unde infrastructura o permitea – la mijloacele tradiționale: calul și cariola.

Bicicleta este adoptată în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea de „lumea bună” a Bucureștiului, devenind un element de atracție în plimbările la șosea. În această perioadă sunt

organizate și primele manifestări cu caracter sportiv. Ziaristul Constantin Bacalbașa le-a relatat în articolele sale și a prezentat inițiativa lui Luigi Cazzavillan, fondatorul ziarului *Universul*, de amenajare în București, pe partea dreaptă a Șoselei Kiseleff, a unui velodrom. Câștigătorii concursului primeau ca premiu dreptul de a se plimba cu bicicleta pe aleile parcului Cismigiu. Era de bonton o fotografie lângă o bicicletă, imagine preferată mai ales de tineri.

Ameliorările tehnice și industrializarea au determinat scăderea costurilor bicicletelor, astfel că, înainte de Primul Război Mondial, a devenit mijlocul de locomoție privilegiat al persoanelor cu venituri medii.

Primele semnale ale interesului Direcției Generale a Telegrafului și Poștei (D.G.T.P.) din România pentru modernizarea transportului la nivelul factorilor poștali le întâlnim după 1892, an când au fost promulgate și aplicate Legea telegrafo-poștală și Legea pentru organizarea serviciului poștal rural. La acea dată, în dotarea serviciilor poștale existau: furgoane, trăsuri, cariole și cărucioare trase de cai.

În rate

Introducerea bicicletelor în serviciul poștal s-a făcut pe fondul dezvoltării acestuia, al creșterii numărului oficiilor telegrafo-poștale (o.t.p.) și ca urmare a introducerii serviciului telefonic, existând trei etape: experimentală în

orașele mari (București și Iași), de extindere în mediul rural și de generalizare a folosirii acesteia.

Prima mențiune oficială privind folosirea bicicletei în serviciul poștal se regăsește în *Buletinul Telegrafo-Postal* nr. 15, din august 1896, care conține Decizia nr. 61.425, din 20 august, referitoare la distribuirea și întreținerea bicicletelor.

La data emiterii deciziei existau în exploatare 11 biciclete, utilizate deja în București. Printr-un contract de vânzare-cumpărare erau recepționate încă 25 de bucăți.

La 31 august 1896 directorul general al D.G.T.P., Constantin Chiru, a emis către toate o.t.p.-urile Circulara nr. 41.541 referitoare la procurarea de biciclete pentru factorii poștali, dorindu-se extinderea dotării pe baza rezultatelor satisfăcătoare obținute în București. Pentru cei interesați, Direcția se obliga să asigure procurarea bicicletelor – care nu erau la acea dată obiect de inventar – la prețul cel mai redus posibil (290 lei) și facilități pentru plata în rate lunare de 10 lei.

Cumpărarea bicicletelor se făcea de Direcție prin licitație publică. Condițiile tehnice cerute (caietul de sarcini) erau publicate la rubrica de Anunțuri ministeriale, din *Monitorul Oficial*, nr. 18, de joi 23 aprilie/5 mai 1898. Se dorea achiziționarea a 15 biciclete cu următoarele caracteristici tehnice: roțile să aibă diametrul interior de 61-63 cm, având fiecare câte 36 de spițe cel puțin; janta interioară să fie din sistemul „jante Westwood”; pneuri din sistemul „Dunlop” de 40-42 mm în

diametru, cu valve din același sistem; distanța între extremele ghidonului de 42-47 cm; înălțimea cadrului de 55 sau 60 cm; lanțul de transmisie să fie din oțel de cea mai bună calitate; greutatea unei biciclete, împreună cu toate accesoriile, să nu depășească 16-18 kg. Am menționat toate aceste cerințe pentru a demonstra că se avea în vedere dotarea cu mijloacele de transport cele mai performante la acea dată.

La 23 septembrie 1902, prin Circulara nr. 40.360, semnata de directorul general C.I. Manu, sunt elaborate „Instrucțiuni privitoare la întrebuințarea și întreținerea bicicletelor”, cu obligația o.t.p. de a înmâna fiecărui factor-biciclist un exemplar, care reglementa modul de utilizare al acestora. Astfel, se trecea de la considerarea bicicletei ca element de dotare personală a factorilor poștali (același statut ca și al cailor, în cazul poștei rurale de la acea vreme), la utilizarea cu mijloace de transport-obiecte de inventar procurate pe socoteala D.G.T.P.

Întrucât au apărut defecțiuni majore în utilizarea bicicletelor – care au determinat cheltuieli de reparații foarte mari –, fără a putea fi identificați cu precizie cei care le-au produs, pentru recuperarea eventualelor pagube, prin Circulara nr. 50.243 din 2 septembrie 1908 a Diviziei tehnice, s-a comunicat înființarea „carnetului de bicicletă”, în care erau evidențiate rutele parcurse pe zile și persoanele care au folosit-o. S-a stabilit, de asemenea, ca bicicleta să aibă un număr de inventar dat de D.G.T.P. și să aibă fixată o plăcuță cu textul: „Direcția Generală a Poștelor”.

Nici această reglementare nu a rezolvat problema bunei utilizări a bicicletelor din dotare, înregistrându-se în continuare costuri mari de întreținere la Atelierul central pentru reparații și un număr mare de biciclete scoase din uz înainte de termen, situație ce a determinat Direcția economatului a D.G.T.P. să emită o nouă circulară (nr. 64.765, din 30 august 1912) pe aceeași temă.

Creșterea numărului de biciclete din dotarea factorilor poștali din București în al doilea deceniu al secolului al XX-lea a marcat și

apariția unor probleme de circulație rutieră. Mai multe accidente de circulație și indisciplina în trafic a unor factori poștali au determinat Prefectura Poliției Capitalei să se adreseze în scris D.G.T.P. Ca urmare a acestei intervenții este emisă Circulara nr. 61.541, din 7 octombrie 1913, destinată oficiilor telegrafo-poștale și telefonice din București, prin care se cere dirigenților acestora să dea ordin „factorilor bicicliști” să nu mai circule cu bicicletele pe trotuare, ci pe partea „cărușabilă a stradelor”, să se supună somațiilor agenților de poliție și să poarte fiecare un număr de ordine la gulerul tunicii.

Perioada interbelică marchează încheierea celei de-a doua etape și trecerea la faza a treia de generalizare a dotării cu biciclete. Ea a fost marcată de raportul costurilor între întreținerea unui cal și a unei biciclete, pe de o parte, și îmbunătățirea infrastructurii de acces în diferite localități, pe de altă parte.

Poștașul modern

Această situație a fost ilustrată în cartofilie, care a văzut în bicicletă un element de noutate și modernitate pentru acele vremuri. Avem în vedere o carte poștală ilustrată litografiată, tipărită de casa de editură Kunzli Frères, Editeurs-Paris (care a lansat în anul 1901 un set cuprinzând mai multe administrații poștale, membre ale Uniunii Poștale Universale – U.P.U. –, din rândul cărora amintim administrațiile din Germania, Belgia, Italia, Suedia, Australia, Indiile Olandeze, Siam, Japonia, Mexic, S.U.A., Bulgaria și România). Imaginea care reprezintă serviciul poștal românesc era intitulată „La Poste en Roumanie” și prezintă un factor poștal în uniformă, având o tolbă cu scrisori atârnată de gât și ținând cu mâna dreaptă o bicicletă. În stânga factorului se află o orășeancă cu maramă pe cap, iar în spatele lor un târgoveț îmbrăcat cu haine orientale. Pe fundal erau figurate câteva case și turlele unei biserici. Cromolitografia mai conține în colțul din dreapta sus un steag tricolor în albastru,

galben și roșu, unde culorile sunt așezate în benzi orizontale față de dispunerea lor verticală de la tricolorul românesc, precum și o marcă de 3 bani violet din emisiunea Carol I (din anii 1890-1894), plasată în colțul din stânga jos.

Edipost (serviciul de editare al cărților poștale din cadrul Poștei Române) a preluat imaginea, folosind-o pentru a ilustra o carte poștală semiilustrată de lux, care a fost retipărită de Romfilatelia (societatea comercială pentru vânzarea mărcilor poștale) cu prilejul expoziției filatelice E.F.I.R.O.-2004.

Administrațiile poștale din mai multe țări, printre care și România, au emis serii de mărci poștale cu imagini ale mijloacelor de transport utilizate la distribuția corespondenței și a coletelor poștale. Am identificat, până la această dată, ca primă apariție a bicicletei în filatelia mondială, marca poștală de un penny – poșta locală, emisă de administrația engleză în Africa de Sud (Capul Bunei Speranțe), la data de 10 aprilie 1900, în timpul războiului anglo-bur din perioada 11 octombrie 1899-31 mai 1902. Marca poștală conține imaginea unui poștaș, deplasându-se pe bicicletă și purtând pe umăr o geantă cu scrisori. Două exemplare ale acestei mărci poștale, oferite la licitații internaționale, sunt obliterate cu ștampila de zi a localității Mafeking din lunile aprilie și mai 1900.

În filatelia românească, singura apariție explicită a tandemului factor poștal-bicicletă este figurată pe marca poștală cu valoarea nominală de un leu a emisiunii „Ziua mărcii poștale”, din 1983. ■

FOTBALUL, MESAGER AL ISTORIEI

CĂTĂLIN PARFENE

Mult prea absorbiți de realitatea imediată, aproape că nu ne dăm seama că ne „lovim“ peste tot, sub o formă sau alta, de mărturiile istoriei. Ea a știut să-și conserve informațiile și interpretările până și într-un domeniu emblematic pentru lumea contemporană – cel al sportului, în general, și al fotbalului („sportul rege“), în particular. Concret, multe dintre numele cluburilor de fotbal au o legătură mai mult sau mai puțin evidentă cu evenimente, personalități sau denumiri istorice. Să parcurgem câteva dintre acestea.

Anul trecut, Bucureștii au primit vizita echipei de fotbal a clubului spaniol Real Madrid, poate cea mai cunoscută formație sportivă din lume. În vitrina cu trofee a ibericilor se află 73 de titluri naționale și internaționale, inclusiv nouă Cupe ale Campionilor Europeni sau ale Ligii Campionilor, numele actual al competiției, ceea ce reprezintă un record absolut. Din partea FIFA, forul suprem al fotbalului mondial, Real Madrid a primit onoranta distincție de „cel mai bun club al secolului al XX-lea“.

Genealogie regală

„Sociedad Madrid Foot-Ball Club“ s-a înființat în martie 1902. Dar cum s-a ajuns la actuala denumire? După ce în primii ani madrlenii au câștigat de mai multe ori „Copa del Rey“ (Cupa Regelui), Alfonso al XIII-lea (1886-1931) le-a acordat acestora titlul *Real* (în traducere, regal), la 29 iunie 1920, denumirea de Real Madrid dăinuind până astăzi. Echipa favorită a dinastiei conducătoare

a Bourbonilor a continuat să fie, și de-a lungul dictaturii lui Franco (1939-1975), echipa regimului, care a profitat la maxim de succesele internaționale ale Realului din anii '50 și '60 ai secolului trecut. Implicațiile politice s-au atenuat în ultimii ani, când a luat amploare activitatea economică-financiară a clubului, devenit cel mai bogat din lume și promovând din plin ideea fotbalului-afacere, o constantă a ultimului deceniu. În prezent, mai multe echipe din Spania poartă numele de *Real*, dar niciuna nu a atins notorietatea madrilenilor (*Real Betis* Balompie din Sevilla, *Real Zaragoza*, *Real Sociedad*, aflate și ele inițial sub patronajul regelui). Un fenomen similar a avut loc și în Belgia, unde regii dinastiei Saxa-Coburg-Gotha au acordat denumirea de *Royal* cluburilor cu tradiție, *Royal Sport Club Anderlecht* sau *Royal Standard de Liège* fiind cele mai cunoscute.

Antichitatea revine

În alte cazuri, echipele au adoptat denumiri ce provin din istoria mult mai îndepărtată, originile lor coborând până în perioada Antichității. Englezii de la West Bromwich *Albion* și Brighton & Hove *Albion* ne aduc în memorie cel mai vechi nume al Insulei Britanice, întâlnit ca atare în scrierile lui Pliniu cel Bătrân și Ptolemeu. Hibernian FC din Edinburgh are la bază termenul latin pentru Irlanda, *Hibernia*, clubul fiind fondat de emigranții irlandezi stabiliți în Scoția în secolul al XIX-lea. Cunoscutele echipe germane *Borussia Dortmund* și *Borussia Mönchengladbach* au împrumutat denumirea în limba latină a Prusiei, în timp ce *Alemannia Aachen* ne

Echipa Real Madrid, în 1902

amintește de teritoriul locuit de triburile alemanilor începând cu secolul al III-lea d.Hr.

Alte două echipe din Germania, Arminia Bielefeld și Hertha Berlin, au fost numite după *Arminius* (Hermann), eroul care a ținut piept înaintării trupelor romane din timpul domniei lui Augustus, și, respectiv, *Hertha* (Nerthus), zeita fertilității în mitologia germanică, prezentă și în opera istoricului Tacit.

Nici formațiile din România nu lipsesc din lista celor care s-au inspirat din Antichitate. Celebra *Ripensia* Timișoara, care a activat în perioada interbelică, sau *Apulum Alba Iulia* s-au inspirat din denumirile latinești folosite în timpul Imperiului Roman, ale regiunii sau orașului unde au luat naștere. Echipe cu numele *Dacia* au existat sau există în câteva orașe (Brăila, Orăștie, Chișinău, Mioveni).

De la Mihai Viteazul la Steaua Roșie

De cele mai multe ori, titulaturile cu rezonanță istorică duc mai departe numele unor personalități marcante, de la conducători politici până la mari exploratori sau chiar sfinți: *Levski* Sofia și *Botev* Plovdiv (Bulgaria), *Willem II* Tilburg și fosta *Wilhelmina*, actuala *Feyenoord* Rotterdam (Olanda), *Boliviar* (Bolivia), *O'Higgins* și *Magallanes* (Magellan, Chile), *Vasco da Gama* (echipa comunității portugheze din orașul brazilian Rio de Janeiro), *St. Mirren* (din orașul scoțian Paisley). Cu mulți ani în urmă, echipa din localitatea bulgară Varna se numea *Vladislav*. În perioada interbelică, în țara noastră activau formații ca *Hatmanul Luca Arbore* Rădăuți, *Textila Mihai Viteazul* Iași, *Radu Negru* C.F.R. Pitești, *Traian Tighina*, *Mihai Viteazul* Chișinău, *Dragoș Vodă*

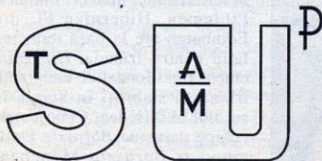
Arminius, învingătorul romanilor

Cernăuți sau *Principesa Ileana* Câmpina. Mult mai cunoscute sunt *Chinezul* Timișoara (de la numele eroului medieval Pavel Chinezul sau Cneazul – *Magazin istoric*, nr. 8/2005) și încă prezenta *Corvinul* Hunedoara. Tăvălugul comunist a schimbat, de multe ori definitiv, nomenclatura echipelor de fotbal. Astfel, au apărut *23 August* București, *23 August* Lugoj, *Steaua Roșie* Bacău, *A.R.L.U.S.* Bacău, astăzi dispărute, dar și actualele *Steaua* București, *Dinamo* București sau, la vecinii noștri sărbi, *Partizan* Belgrad și *Steaua Roșie* Belgrad. Dimensiunea politică a denumirilor ce s-au păstrat s-a diminuat însă cu timpul, așa că astăzi „Steaua” sau „Steaua Roșie” reprezintă niște branduri de succes, ce au eliminat de mult rezonanțele sovietice ale titulaturilor lor.

Am oferit doar câteva din numeroasele exemple sugestive pentru persistența istoriei într-unul dintre cele mai surprinzătoare fenomene cu care muza Clio s-ar putea intersecta – cel fotbalistic. Este și aceasta o modalitate de a ne aduce aminte de predecesorii noștri, cinstindu-le astfel memoria. ■

HERALDICA

(Criptografie: 6, 5, 2, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție integrată: nr. 10/2007

U – S – S – M – R – ANACRONICA – OARE
– ARES – UM – INAPT – C – IUS – PI – FO –
INNODA – ARA – TRAI – ACAL – OR –
RACLETA – EXECUTII – BOIA – ZA – IS –
AI – MA – AJO – SM – VIVALDI – ELERON
– EM – ANELID – ARI – IDE – AURII

De-a lungul timpului, acțiunile unui Iancu Jianu, Terente sau Coroiu au devenit subiecte de romane și filme. Accentul a fost pus întotdeauna pe faptele acestora, pe cavalerism, lupta contra asupririi și injustiției, precizia loviturilor și iscusința de a scăpa

urmăritorilor. De foarte puține ori au fost evidențiați cei care i-au urmărit, arestat sau împușcat pe tâlharii la drumul mare. Polițiști, jandarmi sau militari care, nu de puține ori, și-au riscat viața au rămas în umbra personajelor pe care le-au urmărit.

Imagine dintr-un film consacrat lui Iancu Jianu, din 1927

Jandarm din perioada Primului Război Mondial

Celebrul Terente

HOȚII ȘI VARDIȘȚII

ALIN SPÂNU

● La fiecare lătrat de câine, oamenii se temeau pentru viața lor ● Atacate conacele, dar și negustorii și meșteșugarii din orașe ● Hoții, spirite necurate? ● Tâlhăreau de o parte și de alta a graniței ● Deși rănit, jandarmul îl conduce la închisoare ● Decorați de Carol I

La începutul secolului al XX-lea, nimic nu anunța furtuna socială din 1907. Foamea de pământ a țărănimii românești a provocat, în primăvara anului 1907, o răscoală care, după ipoteze recente, ar fi fost concepută în cancelaria Imperiului Habsburgic, la Viena. Indiferent de motivația reală,

România a fost percepută, ulterior, ca o țară instabilă politic, feudală din punct de vedere al relațiilor sociale și lipsită de forțe de ordine capabile. Acesta a fost motivul pentru care, în anul 1908, Parlamentul de la București a adoptat două legi privind ordinea și siguranța statului: Legea Poliției și Legea Jandarmeriei.

Chiar în timpul răscoalei țărănești din 1907, au avut loc acte de banditism comise de cei care, de obicei, profitau de asemenea evenimente tulburi pentru a tâlhări. Conform unui raport al Inspectoratului General al Jandarmeriei Rurale (I.G.J.R.), „pe timpul revoluțiunii din 1907, șase indivizi au prădat în orașul

Burdujeni bani și bunuri de valoare, după care s-au refugiat în Bucovina austriacă, unde au fost prinși în satul Mitocul Dragomirnei și condamnați de judecătoria din Suceava pentru fărâdelegile comise.

Patru ani mai târziu, în 1911, Bucovina a început să fie, din nou, bântuită de tâlhari. Tâlhari inteligenți, care cunoșteau relieful și oamenii, iar granița dintre România și Imperiul Austro-Ungar le favoriza acțiunile. Zona comunelor Udești, Chiliseni, Ruspoeni, Rusmănslioaia, Rusplăvălari și Reuseni a fost atacată de bandiți și, în scurt timp, noaptea „la fiecare mișcare și lătrat de câini își temea bietul locuitor viața sa”. Comerciantul Titus Hârtoș din Fălțiceni a fost pradat de bani și cai, în timp ce Iha Corn din Dolheștii-Mari a fost jefuit de 6.000 franci, piei de astrahan,

obiecte de aur și argint. În continuare, au fost tâlhăriți și jefuiți în casele lor căpitanul Mărculescu, la moșia sa din Valea Glodului, fiind păgubit de bani și obiecte de valoare, precum și mai mulți gospodari din satele Fântânele și Știrbăț.

În orașul Botoșani, au fost atacați comercianți, meșteșugari sau țărani, care au fost depredați de diferite bunuri. Pe un negustor l-au împușcat în picior, i-au sechestrat soția, căreia i-au scos un ochi și au tăiat-o la gât, după care au furat banii și obiectele de preț din casă. De la un alt comerciant au furat o trăsură cu patru cai și bunuri în valoare de 1.000 franci. De la o moară au sustras saci cu făină și obiecte casnice, iar de la un cizmar bani și obiectele specifice muncii acestuia. Situația a devenit intolerabilă, mai ales când atacurile au început să fie semnalate zilnic.

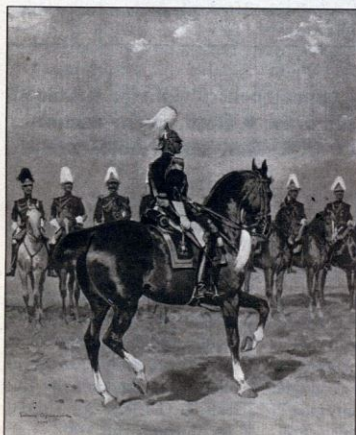
„Azi se spârgea și fura în Burdujeni, mâine în Fălțiceni, poi-mâine în Botoșani”. Populația începuse să creadă că atacatorii sunt spirite necurate, deoarece „unde nu voiai, acolo-i aflai și totdeauna cu isprăvi îngrozitoare”.

A n c h e t a pentru identificarea și arestarea celor vi-

novați a fost preluată de trei jandarmi: sergent-major Vasile Neguriță, șef de post în Burdujeni, sergent major Dumitru Băcă, șef de post în Liteni, și sergent Vasile Bercuță, șef de post în Pleșești, toți din Compania de Jandarmi Botoșani. Ei au început să verifice tâlhăriile comise. În urma pândelor și raziilor efectuate, au fost identificați și arestați cei care îi găzduiau pe bandiți și le valorificau obiectele furate. Așa au aflat jandarmii că banda este împărțită în cete care acționează simultan, tocmai pentru a induce în eroare autoritățile și a îngrozi populația. De asemenea, cei reținuți au declarat că majoritatea componentilor bandei aveau pregătire militară, fiind dezertori din armata română.

Bandiții, la rândul lor, au simțit că lațul se strânge, că raza de acțiune se micșorează și „au trecut frontiera, încuibându-se parte pe la prietenii lor dezertori și parte prin vizuini în pădurea de la Reuseni și Rusplăvălari din Bucovina”. Transfugii au început să opereze și în Bucovina, tâlhărind și jefuind populația din zonă, dar autoritățile austriece au acționat imediat pentru anihilarea lor. Doi jandarmi austriece de origine română, Rudolf Chibec și Ilie Lucaci, din Compania de Jandarmi Suceava-Bucovina, au fost însărcinați cu identificarea și reținerea bandiților.

Într-o noapte, Ilie Lucaci a stat la pândă în jurul unei

Jandarmi în ținută de gală, secolul al XIX-lea

Domnitorul Grigore Ghica,
creatorul Jandarmeriei

cârciumi unde aflase că se întâlnesc tâlharii și dezertorii din România. Doi dintre cei dați în urmărire au trecut pragul cârciumii. Fără a mai sta pe gânduri, i-a arestat și i-a depus la postul de jandarmi. A doua zi, jandarmul i-a escortat pe cei doi tâlhari spre Suceava, pentru a-i preda Companiei de Jandarmi și Judecătoria. Pe drum, între comuna Bosanci și Suceava, bandiții au reușit să se dezlege „și cu iuțea vântului s-au năpustit ca niște fiare sălbătice asupra bietului jandarm”. În urma luptei, unul dintre cei doi a reușit să scape, în timp ce partenerul său a rămas în mâinile jandarmului, care, deși rănit, l-a dus la închisoare.

După câteva zile de la acest incident, Ilie Lucaci – „rănit și călcat de mâinile și gurile acelor mizerabili” – și-a reluat activitatea, devenind „și mai periculos tuturor acelor ce-i credea pătați cu ceva”. În comuna Rusplăvălari jandarmul l-a descoperit pe cel care evadase și a început să-l

urmărească. Banditul, simțind puterea pe urmele sale, s-a refugiat în pădure. Lucaci l-a împușcat în umăr, dar tot n-a reușit să-l captureze, deoarece urmăritul a trecut granița în România, spre a se ascunde la părinți. Jandarmul austriac a înștiințat imediat colegii români și, în scurt timp, „fără multă bătaie de cap”, a fost prins și depus la închisoarea din Fălticeni.

Activitatea comună a celor cinci jandarmi, din România și Bucovina, s-a concretizat în izgonirea a peste 150 de dezertori români din zonă. Unii dintre aceștia, în afară de furturi, au încheiat „căsătorii nelegiuite prin acte falsificate primite de la rudele lor”, cu care au înșelat multe fete din Bucovina pentru a se căsători cu ele.

Totuși, cine erau bandiții? Cei mai periculoși dintre ei, nucleul bandeii, în număr de nouă, au fost: Lucian Bulohan din Rusplăvălari (șeful bandeii), George Loghin, Vasile Amaria (ambii din Preotești), Constantin Lupu, George Lupu (ambii din Pleșești), George Tudorachi, George Lacaluș, George Panțiri și Vasile Savu (toți din Merești). Acest lot a fost judecat de Judecătoria Suceava, care a decis ca Lucian Bulohan, în vârstă de 21 de ani, să primească cea mai grea pedeapsă pentru șase crime comise în România și două în Bucovina. Cei 15 ani de închisoare, verdict dat în unanimitate la 22 aprilie/9 mai 1912, pot părea o sentință blândă în raport cu pedepsele din prezent. La data respec-

tivă, aceasta reprezenta un maxim de pedeapsă pe timp de pace. Pedepse mai aspre, inclusiv pedeapsa cu moartea, primeau spionii, trădătorii sau cei care atentau la conducerea statului.

Pentru meritele lor în urmărirea și prinderea răufăcătorilor, sergentul-major Vasile Neguriță, sergentul-major Dumitru Băcă și sergentul Vasile Bercuță au fost propuși de către șeful I.G.J.R., colonelul Anton Berlescu, prin raportul nr. 18.808, din 5 ianuarie 1912, la decorarea cu medalia „Bărbăție și Credință”.

La rândul lor, jandarmii austrieci care au contribuit la prinderea bandiților au fost propuși de colonelul Berlescu, prin raportul nr. 8.506, din 25 august 1912, la decorarea cu medalia „Bărbăție și Credință”. Se arată în raport că aceasta ar fi „o recompensă morală acestor jandarmi din Bucovina cu concursul cărora, adesea, am putut pune mâna pe tâlhari foarte periculoși”. Cei propuși pentru decorare au fost locotenentul Lateslans Cuciski, comandantul Companiei de Jandarmi Suceava-Bucovina, sergentul-major Iohan Zaremba, jandarmii Rudolf Chibec și Ilie Lucaci. La data de 25 septembrie 1912, regele Carol I a semnat la castelul Peleş Decretul nr. 4.099, contrasemnat de ministrul de Interne, Constantin C. Arion, prin care cei patru jandarmi austrieci au fost decorați. ■

Eveniment

UN DAR AL GUVERNULUI AMERICAN

Vin americanii! Vin cu ghidul în mână. Din această toamnă, ei au la îndemână ghidul de călătorie editat de National Geographic pentru România.

Realizat în condiții grafice excelente, ilustrat cu poze ce par făcute în altă țară, volumul are ca autori pe Caroline Juler, Steven Weinberg și Mark Baker. Caroline a sosit în România pentru prima oară în 1993 și de atunci a revenit în fiecare an. Steven este un fotograf care a călătorit mult în Europa Centrală și prin fostele țări ale U.R.S.S. Iar Mark este colaborator al lui *National Geographic* și scrie și pentru *Wall Street Journal*.

Ghidul oferă informații generale despre România, despre istoria și cultura țării noastre, apoi prezintă marile zone istorice: Muntenia, Oltenia, Banat și Crișana, Maramureș, Moldova, Dobrogea, Transilvania și, desigur, București. Sunt propuse trasee turistice și trasee prin marile orașe, cu toate informațiile necesare pentru planificarea unei călătorii. Lipsesc tonurile critice sau avertismentele legate de bișnițari, „mardonisti” (ce pot ataca turistul naiv chiar și pe Calea Victoriei), comentariile pe marginea culturilor de peturi ce înfloresc la ieșirea și intrarea din mai toate orașele noastre. Doar despre șoferii ce nu respectă nicio regulă se scrie și turistul este sfătuit călduros să prefere o călătorie cu trenul uneia cu autoturismul pe șoselele românești.

Lansarea ghidului s-a făcut la reședința ambasadului Statelor Unite la București, excelența sa Nicholas Taubman. Absolut firesc, pentru că ghidul a fost realizat cu ajutorul lui USAID, agenție a guvernului S.U.A. care și-a încheiat activitatea în România cu acest ultim proiect. Din păcate, la acest dar, de peste 200.000 USD, nu a răspuns decât o secretară de stat din Ministerul pentru I.M.M., Comerț, Turism și Profesii Liberale.

In cuvântul său ca și în răspunsurile date ziariștilor prezenți, ambasadorul american a insistat pe frumusețea plaiurilor românești și pe descurajarea ce îl cuprinde pe turistul străin atunci când trebuie să utilizeze drumurile noastre. Neinvestind în infrastructură, în drumuri moderne, România pierde foarte mulți bani. Totuși, sporul de turiști americani în România a fost, anul acesta, cel mai mare dintre toate țările din zonă.

De acum, ei au la îndemână un excelent ghid, care, am aflat cu aceeași ocazie, va cunoaște curând o versiune în limba română, apoi versiuni în limba polonă și olandeză. ■

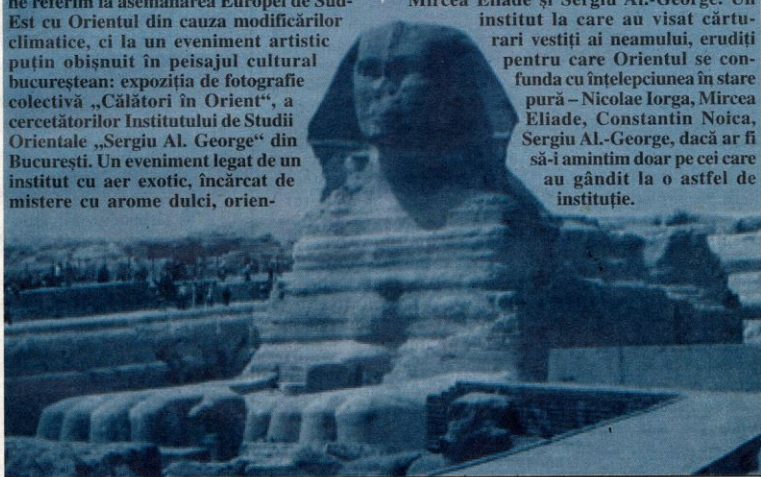
Dorin MATEI

EX ORIENTE LUX

În zilele caniculare ale acestei veri, celebra butadă a fost mai actuală decât oricând. Și mai cu seamă în Capitală. Nu ne referim la asemănarea Europei de Sud-Est cu Orientul din cauza modificărilor climatice, ci la un eveniment artistic puțin obișnuit în peisajul cultural bucureștean: expoziția de fotografie colectivă „Călători în Orient“, a cercetătorilor Institutului de Studii Orientale „Sergiu Al. George“ din București. Un eveniment legat de un institut cu aer exotic, încărcat de mistere cu arome dulci, orien-

tale..., în spațiul românesc. Un institut păstrător al unor adevărate comori de cultură, respectiv fondurile speciale de carte Mircea Eliade și Sergiu Al.-George. Un institut la care au visat cărturari vestiți ai neamului, erudiți pentru care Orientul se confunda cu înțelepciunea în stare pură – Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Constantin Noica, Sergiu Al.-George, dacă ar fi să-i amintim doar pe cei care au gândit la o astfel de instituție.

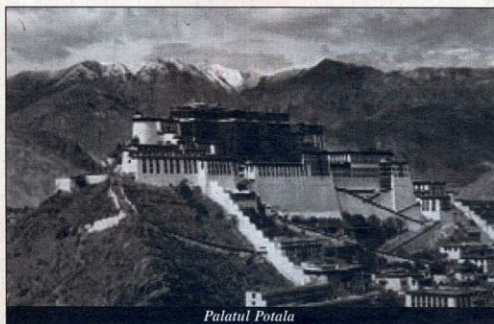
RENATA G. TATOMIR,
director al Institutului de Studii Orientale „Sergiu Al. George“

Miercuri 20 iunie, la ceasurile după-amiezii, Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al. George“ din București a avut deosebita onoare să îi invite pe toți cei care au luat contact, într-un fel sau altul, cu valorile trecute și prezente ale Orientului la o călătorie virtuală prin intermediul obiectivului fotografic. Vernisajul expoziției a constituit un minunat prilej de a oferi privitorilor câteva crâmpie de spiritualitate și civilizație orientală, într-un periplu imagistic plin de culoare și magie: prin Egipt, Mongolia, Tibet, Iordania, India și Nepal.

De la uluitoii derviși rotitori, cu a lor fascinantă istorie (derviși care dau spectacole săptămânal în Moscheea lui Muhammad Ali din vestita Citadelă din Cairo), la Petra, celebra capitală a anticului regat nabateean, în inima deșertului iordanian; din Mongolia de azi, păstrătoare a copleșitoare moșteniri a lui Genghis Han, Mongolia cu ale sale unice iurte, cu ale sale eșarfe de bun augur, tărâmul unde șamanismul face casă bună cu buddhismul în varianta tibetană, la fascinanții călugări tibetani și la acei oameni sfinți pe care îi gă-

sești ca un fenomen obișnuit, natural, din India și până în Nepal, sau la unele regiuni din India, cele mai bogate în mituri și legende.

Au fost expuse și multe alte instanțee imortalizate pe filmul foto sau cardul digital. Călători și fotografi deopotrivă, autorii celor aproape 250 de expozate orientale sunt specialiști în domenii rarissime și exotice, valoroși tocmai prin recunoașterea lor internațională și prin studiile lor de nivel academic. Grație lor au fost primiți în cadrul celor mai importante manifestări științifice mondiale,

dedicate culturii, spiritua-
lității, tradițiilor și civiliza-
țiilor orientale. Participările
științifice ori stagiile de per-
fecționare în țări din Orient
s-au constituit în tot atâtea
minunate prilejuri pentru ca
cei patru cercetători expozanți
să imortalizeze cu ochiul
specialistului, dar și al călă-
torului vrăjdit de Orient, as-
pecte cunoscute sau mai puțin
cunoscute, oameni, locuri
vechi și noi, monumente și
comori, simboluri ce închid
în ele un sămbure oriental
încărcat de înțelepciune mi-
lenară.

Intro ordine aleatorie,
Rodica Pop (specialist
în antropologie religioasă
mongolă și, totodată, consul
onorific al Mongoliei la
București), Șerban Toader
(sinolog și antropolog), Re-
nata Tatomir (egiptolog) și
Simona Galățchi (filolog,
preocupat și de mișcările
religioase originare în India)
au istorisit – prin obiectivul
aparaturii de fotografiat –
câteva „povestiri” orientale
dintr-un etern prezent.

La vernisaj au fost prezenți,
alături de expozanți, oficia-
lități din cadrul Ambasadei
Republicii Populare Chineze,

distinși și rafinați profesori
universitari, muzeografi,
cercetători și arheologi,
precum prof.dr. Alexandru
Barnea (misionar al Institu-
tului Francez de Arheologie
Orientală din Cairo și
membru în Consiliul Științific
al Institutului), dr. Carmen
Tănăsioiu, de la Muzeul Na-
țional de Artă al României,
reprezentanți ai Direcției
Cultură și ai altor direcții din
cadrul Primăriei Municipiului
București.

Nici locul expoziției nu a
fost unul obișnuit. Nu o galerie
profesionistă, ci chiar sediul
Institutului, aflat zilele acestea
în renovare. Motivația: ne-am
inspirat din ultimele tendințe
artistice occidentale, prin care
se caută spații mai puțin
obișnuite, dar expresive, de
prezentare a exponatelor. In-
stitutul se află în inima unei
zone din centrul Bucureștiu-
lui, celebră ieri ca și azi, prin
orientalii care au străbătut-o și
o străbat: Calea Moșilor-
Obor.

Concepția artistică a ex-
poziției, care s-a închis la 20
iulie, i-a revenit tânărului
fotograf Roald Aron, ale cărui
ochi experimentat, minuție și
profesionalism, simț estetic și,
nu în ultimul rând, bogată

imaginație au reușit să îmbine
de o manieră echilibrată
nonconformismul spațiului de
expunere cu ampla arhitectură
coloristică a acestui adevărat
„puzzle” vizual oriental. Și
pentru ca privitorii să savureze
la maximum porția de rela-
xare din „oaza” de pe Șoseaua
Mihai Bravu nr. 4 (sediul
Institutului), instantaneele
fotografice au fost aseasonate
cu diferite alte ingrediente
magice, menite a sensibiliza,
deopotrivă, simțul vizual,
olfactiv, auditiv, tactil ori
gustativ.

Aromele pregnante,
răspândite prin arde-
rea bețișoarelor parfumate,
dimpneună cu dulceața curma-
lelor și fructele confiate – za-
haricale atât de desfătătoare în
Orient – un ceainic mongol și
unul indian, acordurile magice
ale sitarului (milenera lăută
tradițională cu trei coarde, cel
mai important instrument
muzical clasic răspândit în
India, Pakistan, Bangladesh),
o carpetă cu motive beduine
tradiționale, cu semnificație
apotropaică (care protejează
împotriva răului), dar și nar-
ghileaua iordaniană i-au pur-
tat pe vizitatori, asemenea
duhului din lampa fermecată
ori a covorului zburător din
O mie și Una de Nopti, prin
Madaba, vestitul oraș iordan-
ian al mozaicurilor, apoi către
Muntele Nebo (acolo unde se
spune că Moise, înainte de
a-și încredința sufletul lui
Dumnezeu, ar fi contemplat
Țara Făgăduinței), coborând
spre perla deșertului, Petra, și
revenind în cele din urmă în
nordul Africii, în inima uneia
dintre cele mai tulburătoare
civilizații, a cărei eternitate a
fost pecetluită de Sfinxul și
Piramidele egiptene din apro-
pierea țărmurilor Marelui zeu
Hapi – Nilul. ■

CARTEA VECHIE LA CÔTROCENI

ANICA ST. CONSTANTIN, OLGA DOBRE

Din inițiativa Muzeului Național Côtroceni și a Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”, în ziua de 26 iunie 2007, la Muzeul Național Côtroceni, a fost vernisată expoziția Cartea veche între restaurare și perpetuare, manifestare la care a participat un numeros public: studenți, profesori, specialiști în domeniul restaurării de carte veche. Expoziția cuprinde 60 de lucrări de o valoare excepțională, rod al muncii restauratorilor bibliotecii și ai Muzeului Național Côtroceni, pe parcursul mai multor ani.

Între acestea, putem cita: *Eusathius. Parekbolai eis ten Homerou Iliada kai Odysseian* (Comentarii la Iliada și Odissea lui Homer), Roma: 1542-1550; Martin Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*. (30 de cărți despre originea și faptele polonezilor) [...], Basileae: [Basel], MDLV [1555], mense Augusto; Bernard Lamy, *L'art de parler* [Arta discursului], Paris, 1676; Jean Dumont, *Batailles gagnées par le Serenissime Prince Fr. Eugène de Savoye* (Bătăliile câștigate de către Serenismul prinț Fr. Eugene de Savoya), Haga, 1725; Francesco Petrarca *Rime*, Venezia, 1764; Eliad Rădulescu, *Gramatică românească*, Sibiu, Scarlat Roser, 1828; *Carte românească de învățătură* [...] Iași, în Tiparul Domnesc, În Mănăstirea a'trei Steli, Dela H[risto]s 1643; *Noul Testament*, Bălgrad, Simeon Ștefan, 1648; *Psaltire în versuri*, Uniev, 1673; Carmen Sylva, *Puiu*, București, Sococu et Teclu, 1882; Maria, regină a României, *Regine încoronate*, vol. 1 [București],

Adevurul, [s.a.]; Maria, regină a României, *Dal mio cuore al loro*, Milano, 1923. Sunt volume care au necesitat sute de ore de lucru, pentru a putea fi aduse cât mai aproape de forma inițială.

În cuvântul rostit cu acest prilej, directorul general al Bibliotecii Centrale Universitare, prof.univ.dr. Mircea Regneală a arătat că, după devastatorul incendiu din 1989, când au pierit în flăcări o jumătate de milion de cărți și reviste, vechi și noi, instituția pe care o conduce, grație generoaselor donații făcute de bibliotecile mari, dar și unei consecvente politici interne de achiziție, a reușit să crească valența propriilor colecții cu câteva mii de documente

vechi, românești și străine. Întrucât multe dintre publicații erau grav deteriorate și se impunea restaurarea lor grabnică, s-a născut ideea înființării unui laborator propriu de patologie și restaurare a cărții. Lucrările prezentate în expoziție sunt rod al activității acestui laborator.

La rândul său, directorul Muzeului Național Côtroceni, doamna Adina Rențea, a subliniat că organizarea expoziției *Cartea veche între restaurare și perpetuare* este o mărturie a interesului, încă nestins, privitor la *nemoartea* cărții. Doamna Rențea a mai menționat faptul că „grație specialiștilor în restaurare de carte, cuvântul se salvează și devine, astfel, oglinda magică pe care scriitorul a creat-o pentru a reflecta visele invizibile în imagini vizibile”. Organizatorii expoziției au fost: dr. Doru Bădără și Aurelian Popescu de la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, Anica Constantin și Viorel Dobre de la Muzeul Național Côtroceni.

Doamna Adina Rențea, directoarea Muzeului Côtroceni, și prof.univ.dr. Mircea Regneală, directorul general al Bibliotecii Centrale Universitare

Telex Telex Telex Telex Telex

MASCA DE AUR

Arheologii bulgari au descoperit recent în regiunea Sliven, într-un mormânt din veacul al IV-lea î.Hr., o mască de aur bărbătească, aparținând unui rege trac. Gheorghe Kitov, conducătorul expediției arheologice, opinează că masca, al cărei diametru este de 23 cm, trebuia fixată de scut. Alături

de ea, în necropolă, s-au găsit și alte obiecte din metale prețioase: un vas de argint în formă de cap de câprioară, un coif, alte vase etc. În aceeași zonă au mai fost descoperite și înainte morminte bogate ale unor traci, pe așa-numita Vale a regilor traci, situată între lanțurile muntoase Stara Planina (Munții Balcani) și Sredna Gora. Kitov consideră că masca de la Sliven este o dovadă că Valea regilor traci este mult mai întinsă spre răsărit decât se credea până acum. Pe teritoriul Bulgariei obiecte din antichitatea tracă s-au găsit și în zonele Șipka, Plovdiv și Rodopi sudici.

EXODUL NECUNOSCUT

În fiecare an la 23 noiembrie în Franța bărbați și femei se adună în orașul Périgueux (departamentul Dordogne), în fața unei plăci comemorative, pentru a-și aminti că au fost alsacieni. Placa a fost oferită de municipalitatea Strasbourgului, într-un gest de recunoștință pentru „primirea” de care cetățenii ei s-au bucurat în regiunea Périgord, în 1939. Cu opt luni înainte de ocuparea Franței, în mai-iunie 1940, a avut loc un exod care nu a fost provocat de invazia țării de către Wehrmacht, ci planificat cu mult înainte, în cel mai mare secret, de armata franceză. Germanii aveau să intre în Strasbourg, abia după armistițiul anunțat de Pétain, dar într-un Strasbourg pustiu.

Chiar înainte de declarația de război din 3 septembrie 1939, locuitorii orașului fuseseră adesea avertizați că vor fi „evacuați” începând cu data de 2 septembrie. Erau vizate și alte aglomerări urbane din Alsacia și Lorena, provincii în dispută de-a lungul istoriei între Franța și Germania, cu populație de limbă germană. În total, între 400.000 și 500.000 de persoane. A fost vorba despre o mușare de proporții, pentru că a angajat serviciile publice, Universitatea din Strasbourg, spitale, muzee, bănci etc. La sfârșitul lui septembrie Périgueux, capitala departamentului Dordogne, a devenit și prefectură a Rinului de Jos și și-a dublat populația. Cea mai mare parte a refugiaților s-a adăpostit în zonele rurale; un adevărat șoc al culturilor, pentru că modul și nivelul de viață erau foarte diferite. Cei din Périgueux descopereau francezi care vorbeau „ca Fritzii”, evrei (foarte numeroși în Alsacia). După înfrângerea Franței, 200.000 de alsacieni au cedat presiunilor germane și au revenit în provincia lor, anexată Reich-ului. Dar cam 100.000 de refugiați

au vrut să rămână în Périgord. Răului i-a succedat solidaritatea. Unii dintre ei au intrat, împreună cu cei din Périgord, în *maquis*-uri, o formațiune a Rezistenței purtând chiar numele de „Alsacia”, înaintea de a deveni, la Eliberare, în 1944, o componentă a brigăzii „Alsacia-Lorena” din cadrul Armatei 1 franceze.

Un documentar recent al televiziunii franceze și-a propus să aducă la lumină această poveste uitată a războiului. Martori din Périgord și Alsacia s-au găsit suficienți, iar imaginile de arhivă i-au completat. „O grijă fraternală a obligat statul nostru major să evacueze întreaga regiune”, spuneau francezilor comentatorii de actualități ai vremii. De fapt, le împuiau capul cu minciuni. Evacuarea Strاسبourgului fusese prevăzută încă de la construcția Liniei Maginot, pe înălțimile Munților Vosgi. Câmpia Alsaciei fusese exclusă din acest sistem defensiv, devenind un soi de *no man's land*.

CONTELE NU CEDEAZĂ

Cetățeanul american Joseph Tuskewicz a dat în judecată Ministerul lituanian al Culturii pentru că nu vrea să-i returneze un conac de lângă Trakaj (la 29 de km sud-est de Vilnius), reședință a marilor prinți lituanieni, în veacurile XIV și XV, care a aparținut unchiului său. Maratonul în justiție a început cu câțiva ani în urmă. În 1940, când regiunea Vilnius a trecut de la polonezi la lituanieni, guvernul a confiscat conacul și moșia aferentă, iar contele Tuskewicz a emigrat în Marea Britanie. Nepotul său, făcând uz de legea restituirilor, și-a demonstrat dreptul asupra proprietății, apelând la început la tribunalul din Trakai (Troki), apoi la cel din Vilnius. Ultimul i-a cerut compensații de 2 milioane de litas (800.000 de dolari). Dar moștenitorul contestă hotărârea justiției și pretinde a i se restitui proprietatea în natură.

Autoritățile se află într-o situație dificilă, pentru că palatul se află situat pe teritoriul Parcului Istoric Național din Trakai, iar clădirea în sine constituie un obiectiv istoric, arhitectonic și cultural de mare importanță. Direcția Parcului afirmă că palatul găzduiește concerte și reuniuni ale pictorilor la nivel național. Aceste considerente serserv drept temei juridic ca edificiul să nu intre sub incidența legii restituirilor. Ceea ce invocă în apărarea lor și specialiștii Ministerului Culturii. La cererea lor experții au estimat valoarea complexului la 5 milioane de litas; o parte dintre bani este pretinsă de moștenitor. Avocații lui afirmă că suma este oricum prea mică, palatul este subevaluat, chiar dacă demult nu s-au mai executat lucrări de restaurare interioară.

ARHIVELE UNEI AMERICI ÎN CRIZĂ

Les Photographes de la Farm Security Administration este titlul unui album de fotografii recent apărut (și la Paris, în editura Seuil), rod al unei gigantice campanii fotografice lansate în Statele Unite imediat după criza din 1929-1933, la inițiativa președintelui Roosevelt. Promotorul *New Deal*-ului a sperat să traducă astfel în imagini efectele planului său de relansare a economiei americane. Dacă unele fotografii, semnate Walker Evans sau Dorothea Lange, au devenit veritabile clișee pentru America anilor 1930-1940, altele fuseseră date uitării. Lucrarea readece la viață munca a 50 de fotografi care, până în 1943, au participat la această aventură desfășurată la îndemnul președintelui țării. Imaginile sunt însoțite de texte de istorie, de o cronologie și de biografii.

PRIMEJDIJA REVENIRII LUI CAROL II

Vă propunem în acest număr câteva telegrame expediate de Alexandru Cretzeanu, în primăvara anului 1945, după instaurarea guvernului dr. Petru Groza, impus cu forța de ocupantul sovietic. Răzbat, pe de o parte, îngrijorarea față de măsurile de comunizare a țării, pe de alta, speranța că, încă, mai era posibilă oprirea procesului, cu ajutorul S.U.A. și al Marii Britanii. Mulțumim, ca de obicei, pentru sprijinul primit din partea doamnei ELENA DANIELSON și a colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU, grație cărora putem face publice aceste documente ale exilului românesc.

De la A. [Alexandru Cretzeanu]

Răspuns la tel.[egrama] dv. 543. Socotesc că puteți preciza într-o convorbire confidențială poziția Dvs., insistând asupra faptului că Guvernul american și cel britanic nu au ratificat actul de violență comis de guvernul sovietic în România.

Veți arăta că mențineți contact de rutină administrativă cu Ministerul Afacerilor Străine și că în dorința de a nu crea dificultăți Guvernului portughez veți căuta a amâna cât mai mult adoptarea unei atitudini publice. Veți exprima speranța că din partea sa Guvernul portughez se va arăta înțelegător și că va amâna timp cât mai îndelungat rezolvarea oricărei eventuale cereri de agrement (cel puțin până la data când înseși guvernele american și britanic își vor fi definit poziția).

Puteți ține în curent prin convorbiri particulare ambasadele Statelor Unite și Marii Britanii, evitând însă de a da comunicărilor Dvs. caracterul unui demers care ar implica o luare de poziție din partea lor.

635 – 30.IV.45

Îți comunic ultimele știri din țară, pe care rog să le transmiți și lui Anastasiu:

1) Reformele pentru comunizarea țării continuă metodic; în armată se desființează cadrele și se înlocuiesc cu un corp ofiteresc al „armatei poporului”, recrutat din diviziile Tudor Vladimirescu și Vlad Tepeș [de fapt, Horia, Cloșca și Crișan]. După noile criterii de înaintare soldatul devine sublocotenent, caporalul locotenent, sergentul – căpitan și așa mai departe.

Învățământul de la grădinița de copii și până la Universitate se organizează potrivit propriilor afirmații ale ministrului Educației Naționale după modelul învățământului sovietic.

2) La toate posturile de comandă ale țării s-au infiltrat elemente străine: unguri, evrei,

ruteni, șvabi. Rolul agenților comuniști se precizează pe zi ce trece mai bine. Noul secretar general al Președinției Consiliului ocupă în același timp și postul de secretar general al partidului comunist [în realitate, prima funcție era ocupată de Emil Bodnăraș, iar în fruntea partidului comunist se afla o conducere colectivă]. Alături de Ana Pauker și Laszlo Luka, el reprezintă expresiunei voinței lui Vișinski și instrumentul executor al hotărârilor primite de la Moscova. Ungurul Laszlo Luka este însărcinat cu organizarea teritoriilor de peste Carpați.

3) Dezordinea în avutul statului a ajuns de neînchipuit. Astfel, Malaxa a primit de curând cu titlul de împrumut patru miliarde lei și cu titlul de „despăgubire pentru beneficii pe care a fost împiedicat să le realizeze de trecuta guvernare” alte două miliarde și jumătate. I s-au acordat în plus două milioane și jumătate dolari (plata în franci elvețieni) în contul utilajului industrial ridicat de ruși. Din aceste beneficii partidul comunist a primit partea sa: două miliarde lei.

4) Se va încheia în curând un acord complet cu Rusia care va însemna probabil totala noastră robire economică.

5) Propaganda sovietică de la noi nu se mai sfiește a ataca pe anglo-americani în față, numind pe americani gangsteri și pe britanici bețivi și lași și arătând că acest „putregai” a fost salvat de la distrugere prin mărinimia lui Stalin, care a împiedicat invazia germană în Anglia.

636 – 1.V.45

Sunt de acord să remiteți copii de pe memoriu ambasadorilor Angliei și Statelor Unite și asemenea să-l trimiteți și d-lor Krupenski și Bianu.

639 – 7.V.45
Sos.[it] 8.V.45 ■

HEL, BIRJAR!

IONEL ZĂNESCU

Primele mijloace de transport public apar la noi în anul 1828, sub forma trăsurilor de piață. Denumirea lor de „birjă”, a fost introdusă de ofițerii ruși aflați în Principatele Române. La Sankt Petersburg trăsurile de piață staționau la început în așteptarea mușterilor în piața bursei. În limba rusă, cuvântul birjă înseamnă bursă.

Timpe de aproape un secol, muscalul – conducătorul trăsurii – a fost unul dintre personajele bucureștene cele-mai-reprezentative. Renumiți erau muscalii din Piața Teatrului Național, în special Mișca și Petre, cei care își aveau hergheliile de cai la marginea Bucureștilor, în Ulița Birjarilor.

In anul 1856, în București erau circa 400 birje împărțite în trei clase: clasa I cu felinare roșii, clasa a II-a cu felinare albe și clasa a III-a cu felinare negre. După o statistică din 1870, cei mai mulți muscali – 130 – locuiau în apropiere de Obor, pe strada Birjarilor, care multă vreme a purtat acest nume (astăzi strada Episcop Radu).

Numeroșii călători străini veniți la București sunt impresionati de luxul caselor avute și de diversitatea mijloacelor de transport. Ei menționează „calești, trăsurile de lux, landouri, clarenci-uri cu patru locuri, carete (coupe) cu două locuri, faetoane și droschi, gabriolete, trăsurile pe arcuri – acoperite sau neacoperite, brisecă mici, zise de «Brașov» (brașoveni), iar iarna, luxoasele sănii trase de cai”.

Străinii erau în general impresionați și de luxul „apusean” de pe străzile centrale. Șiruri de birje, carete și trăsurile ieșeau la plimbare spre seară, îndreptându-se spre Herăstrău, Șosea sau Tei, dacă nu o luau cumva spre izvorul de ape de la Văcărești, despre care se spunea că aveau efect de întinerire.

Călătorul francez Edmond Merbeau, în trecere prin București, relatează: „Podul Mogoșoaiei este plin de trăsurile și de birje, cu perne de catifea și cu felinare și hamuri împodobite cu alămuri. Birjarilor ruși (muscali) cu tichia lor scundă pe cap, strânsi în anteriurile lor de postav albastru, stau țepeni pe capra trăsurii și țin hățurile cu brațele întinse și mână în goana mare cailor frumoși”.

Un alt călător, finlandezul Frederic Nyberg, ofițier în armata rusă, într-o scrisoare adresată tatălui său la 6 iulie 1830, după o ședere de

două săptămâni la București, observa: „Distracții publice nu există în afară de plimbarea generală cu trăsura între orele 6 și 9 după-amiaza. Toată lumea se îndreaptă spre o grădină la câteva verste de oraș și se plimbă acolo cu trăsura timp de o oră sau o oră și jumătate – după care se întorc acasă. Pentru străini și călători se găsesc trăsurile de piață cu echipaje frumoase din Viena trase de doi sau patru cai.”

În ședința din 9 aprilie 1868, Consiliul Comunal al Primăriei București, având în vedere numărul mare de birjari ce apăruseră în Capitală, a adoptat un regulament, prin care căuta să reglementeze circulația acestora în oraș.

Un alt regulament pentru trăsurile publice, adoptat de Consiliul Comunal din 20 septembrie 1886, venea să completeze pe cel din 1868, prevăzând diferite stipulații și pentru căruțele de Herasca.

Pentru a scoate și mai bine în relief adevărata situație a acestor birjari în deceniul opt al veacului al XIX-lea, menționăm una dintre numeroasele lor plângeri adresate Primăriei la 9 iunie 1875, prin care cereau micșorarea impozitelor către comună, pentru îmbunătățirea situației lor. Plângerea era semnată de 111 birjari. Consiliul, în ședința extraordinară din 14 iulie 1875, a decis să se mențină taxa existentă de 1 leu, care se percepea de la ei conform legii.

Se pare că birjarilor nu aveau dreptate, căâtă vreme Ulysse de Marsillac se plânga de tariful ridicat pe care-l încasau birjarilor din București. „Tariful lor e exorbitant, un șfant, uneoroi doi, dar nu se mulțumeau nici cu atât.”

În jurul anului 1912, unii birjari încep să-și pună cauciucuri pe roți, dar această ultimă îmbunătățire era și începutul decăderii birjelor. Automobilele-taxi își făcuseră apariția în Piața Teatrului Național și astfel muscalul a început treptat să dispară din peisajul bucureștean. ■

STATE ALE U.E.

?	↓	ÎN FAȚĂ!	↓	PIATRĂ SEMI-PREȚIOASĂ	↓	?	↓	REGRET, PĂRERE DE RAU	↓
?		?		UMED				?	
↓		↓		↓				↓	
↓									
ÎN BLOC! RIDATE! „CETATEA ETERNĂ” A EUROPEI	→		DANEMARCA ÎN FRUNTE!	→		PREFIX „DE URECHI”	→		
↓			APELI	↓		ARAHNIDE MICI	↓		
↓				PLAFON	→				
				PESTE!					
				↓		CETĂTEAN DIN GALIA VECHIE	→		
↓						ADIERE DE VÂNT	↓		
F. RIDICAT ÎN BINE! SCOP A DESPICĂ	→		?	→					
↓			SUNT ÎN VÂRSTĂ	↓					
↓				BULGARIA LA URMĂ!	→				?
	?	→						UNIUNEA EUROPEANĂ	↓
	?								
↓		A ÎNFIINȚA CEVA		PUȚIN AER!	→		DIN GURĂ!	↓	
↓				PURTAT DIRECT PE PIELE			ÎN SOARE!		
LEGE!		↓	MIHAI HOHEN-ZOLLERN	↓	CRĂCIUNUL LA PARIS	→	↓		
RECE!	→				PARTI A-BISERICII				
↓			↓		↓			A SE ARĂTA BRUSC	
↓									
?						FLUVIU EUROPEAN	→	↓	
?	→					ÎN COTĂ!			
↓			ROCADĂ MARE LA ȘAH	→		↓	VLAD DRACUL	→	
↓									
RUTA, PE DIRECȚIA		?	→						

DIALOG CU CITITORII

POȘTA CONCURSULUI

„BĂTRÂNUL GHID“

„Vă felicit pentru acest concurs și vă mulțumesc pentru prilejul de a vizita (citi) frumoasa galerie de artă numită *Magazin istoric*.“

Cu aceste cuvinte își însoțește eleva **MIRELA FRĂȚILĂ**, din Făurei răspunsurile trimise la concursul nostru dedicat celor 40 ani de la apariția revistei, ale cărui întrebări au apărut în nr. 4-7/2007, iar răspunsurile exacte în 10/2007. Mirela ne mărturisește că „nenea Tiberiu, bătrânul ghid particular“ a ajutat-o, pe ea și „grupulețul din jurul său“, în aflarea răspunsurilor.

„Bătrânul ghid“ este, de fapt, domnul **TIBERIU CIOATĂ**, tot din Făurei, care ne scrie și el că, vechi participant la concursurile noastre, le-a atras de data aceasta în aventura aflării răspunsurilor pe o nepoată și pe „vecinica Mirela“ (semnata rândurilor mai sus citate). Felicitările noastre pentru „bătrânul ghid!“

POD RUTIER, LA DRĂGĂȘANI

Profesorul **ION DIACONESCU**, din Galați, ne mărturisește: „primul număr al *Magazinului istoric* l-am cumpărat de la chioscul de ziare din gara orașului Drăgășani, în aprilie 1967. Pe atunci eram elev în clasa a X-a a Liceului Teoretic. „Absolvent al Facultății de istorie din București, în prezent este profesor în Galați.

Domnul Diaconescu este legat de istoria orașului natal și s-a bucurat „când am văzut reproduse în nr. 7/2007 (*Album istoric*) unele fotografii din Drăgășani.“ Cititorul nostru face totodată precizarea că podul din ilustrata reprodusă de noi pe planșa 1 nu este „de cale ferată, deoarece la Drăgășani nu există decât un singur pod rutier peste râul Olt, care face legătura cu orașul Pitești.“ Facem, așadar, cuvenita rectificare.

ALECSANDRI, NU DAVILA

NICOLAE CHIRVĂREAN, din Gimbav: „Răsfoind numerele mai vechi pentru aflarea răspunsurilor, am avut sentimentul că răsfoiesc propriul album de familie. Și aceasta, deoarece m-am reîntâlnit, prin paginile revistei, cu majoritatea foștilor mei profesori de la Facultatea de istorie din București, pe care am absolvit-o în 1959, dar și cu foarte mulți colegi, deveniți colaboratori ai *Magazinului istoric*.“

Domnul Chirvărean ne semnalează, și domnia sa, aceeași inexactitate privind podul de la Drăgășani. Face, totodată, precizarea că piesa Despot Vodă a fost scrisă de Vasile Alecsandri, și nu de Al. Davila, cum eronat a apărut în nr. 9/2006, p. 52. Mulțumiri pentru necesara îndreptare!

LA MIEZUL NOPTII CU REVISTA

Domnul **GEORGES BRATOLOVEANU**, veteran de

război, în vârstă de 86 ani, din Breaza, ne scrie: „m-am prins și ora 12 din noaptea recitând revista pentru a afla răspunsurile la întrebările acestui concurs.“ Având colecția completă, „cu priceperea mea – se destăinuie corespondentul nostru – le-am legat și am făcut deci 40 de volume. Le las nepotului meu, care acum are 14 ani și care va continua și el completarea colecției.“

Parcurgând colecția celor 40 ani ai *Magazinului istoric*, „am găsit într-o revistă – continuă domnul Bratoloveanu – o listă cu numele membrilor redacției ce au fost și nu mai sunt. Dumnezeu să-i odihnească!“

CERERI ȘI OFERTE

GHEORGHE CORNEA, str. N. Labiș, nr. 1, Câmpulung Moldovenesc, județul Suceava, cod 725.100, solicită numerele: 4/1967; 4/1974; 4/1990; 1-3, 7/1991; 3-5/1992; 7, 12/1993; 1, 3, 6, 7, 10, 11/1994; 2, 4, 9, 12/1995; 12/1996; 6, 7, 9/1998; 3, 9/2001.

Offeră numerele: 6, 9/1967; 1-12/1968; 3, 5, 6/1969; 7/1970; 7/1975; 7, 8/1988; 6/1991; 8/1992; 10/2005.

MARIUS TONIEVICI, str. Eroilor, bl. E11, Orăștie, județul Hunedoara, telefon 0744.597.880, oferă colecția pe anii 1967-1991, fără numerele: 3, 9-12/1967; 2, 3, 5-8, 11/1968; 1, 4/1970; 5/1979; 12/1980; 12/1983; 4/1984; 3, 12/1986; 10/1987; 3/1989; 9-12/1991.

Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history)

M.G. Cantacuzino Demagogues and demagogia • L. Chrzanowski Neolithic cultures from Romania, an exhibition in Switzerland • P. Otu Octavian Goga about the October 1917 Russian Revolution • St. Popa Magazin Istoric microarchive. 1979 plot against Ceausescu • L. Alexandrescu, Grigore T. Coandă Recollections • N. Balint Hungary 1956. Echoes in Mures county • I. Fota The laws of modernization • G. Aldea-Aldeuscu A story about Radu Beligan • C. Ungureanu Jacopo Tintoretto's painting in Bucharest • G. Filitti Romania, 100 years ago • L. Bercovici Moses Gaster, the Romanian • T. Holder Stan Sărau, mayor of Buzău (1933-1937) • St. Trămbăciu Câmpulung Muscel – chronicle • C.M. Săvulescu The Bicycle used by the Postal service • A. Spănu Thieves, outlaws and gendarmes (1911-1912) • D. Matei „National Geographic” travel guide for Romania • R.G. Tatomir „Travelers to the Orient” photos exhibition in Bucharest • A. St. Constantin, O. Dobre Old book at the Cotroceni Museum • Romanian documents at Hoover Institution (LXXIII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

M.G. Cantacuzino Démagogues et démagogie • L. Chrzanowski Civilisations néolithiques de Roumanie – exposition en Suisse • P. Otu Octavian Goga de la Révolution russe de Février 1917 • St. Popa La Microarchive de Magazin Istoric: Conspiration anti-Ceausescu en 1979? • L. Alexandrescu, Grigore T. Coandă Mémoires • N. Balint Hongrie 1956: échos dans la région de Mureș • I. Fota Les lois de modernisation • G. Aldea-Aldeuscu Radu Beligan: une histoire de vie • C. Ungureanu Jacopo Tintoretto à Bucarest • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • L. Bercovici Le Roumain Moses Gaster • T. Holder Stan Sărau, Maire de Buzău (1933-1937) • St. Trămbăciu Les chroniques de Câmpulung Muscel • C.M. Săvulescu La bicyclette en service postal • A. Spănu Voleurs, bandits, gendarmes (1911-1912) • D. Matei Le Guide „National Geographic” de la Roumanie • R.G. Tatomir „Voyageurs en Orient” – exposition de photos à Bucarest • A. St. Constantin, O. Dobre Exposition „Le Livre Ancien” au Palais de Cotroceni • Documents roumains à Hoover Institution (LXXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история)

М.Г. Кантакузино Демагоги и демагогия • Л. Шарновски Неолитические цивилизации в Румынии – выставка в Швейцарии • П. Оту Октавиан Гога о февральской революции 1917 г. • Шт. Попа Микроархив *Magazin Istoric*: Заговор против Чаушеску в 1979 г. • Л. Александреску, Григоре Т. Коандă Воспоминания • Н. Балинт Венгрия 1956 г. Отзвуки в долине Муреша • И. Фота Законы модернизации • Г. Алдея-Алдеску Происшествие с Радю Белиганом • С. Унгуряну Якопо Тинторетто в Бухаресте • Дж. Филиitti В Румынии 100 лет назад • Л. Беркович Румын Мозес Гастер • Т. Холдер Стан Сăрау, мэр города Бузэу (1933-1937 гг.) • Шт. Тръмбачу Кимпунг-Муссел – летопись • С.М. Сăвулеску Велосипед в службе почты • А. Спăну Воры, бандиты, жандармы (1911-1912 гг.) • Д. Матеи Справочник „National Geographic” для Румынии • Р.Г. Татомир „Путешественники на Восток” – фотовыставка в Бухаресте • А.Ст. Константин, О. Добре Древняя книга в Дворце Котрочень • Румынские документы в Институте Гувера (LXXIII)

INHALT (Rumänische Geschichte)

M.G. Cantacuzino Demagogen und Demagogie • L. Chrzanowski Die neolithischen Kulturen aus Rumänien – Ausstellung in der Schweiz • P. Otu Octavian Goga über die russische Revolution vom Februar 1917 • St. Popa Das Mikroarchiv *Magazin Istoric*. Anti-Ceausescu Verschwörung 1979? • L. Alexandrescu, Grigore T. Coandă Erinnerungen • N. Balint Ungarn 1956. Echos in der Gegend des Mieresch • I. Fota Die Gesetze der Modernisierung • G. Aldea-Aldeuscu Geschichte mit Radu Beligan • C. Ungureanu Jacopo Tintoretto in Bukarest • G. Filitti In Rumänien vor 100 Jahren • L. Bercovici Der Rumäne Moses Gaster • T. Holder Stan Sărau, Bürgermeister von Buzău (1933-1937) • St. Trămbăciu Câmpulung Muscel – Chronik • C.M. Săvulescu Das Fahrrad im Dienste der Post • A. Spănu Diebe, Banditen, Gendarmen (1911-1912) • D. Matei Der „National Geographic” Wegweiser für Rumänien • R.G. Tatomir „Reisende in den Orient” – Fotoausstellung in Bukarest • A. St. Constantin, O. Dobre Das alte Buch in den Vitrinen des Palastes Cotroceni • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXIII)

SUMARIO (Historia rumana)

M.G. Cantacuzino Demagogia y demagogia • L. Chrzanowski Las culturas neolíticas de Rumania • P. Otu Octavian Goga sobre la Revolución rusa de febrero de 1917 • St. Popa Micro-archivo *Magazin Istoric* – conspiración contra Nicolae Ceausescu en 1979? • L. Alexandrescu, Grigore T. Coandă Recuerdos • N. Balint Hungría 1956. Ecos en la zona de Mureș • I. Fota Las leyes de la modernización • G. Aldea-Aldeuscu Un suceso con Radu Beligan • C. Ungureanu Jacopo Tintoretto en Bucarest • G. Filitti En Rumania hace 100 años • L. Bercovici El rumano Moses Gaster • T. Holder Stan Sărau, alcalde de Buzău durante 1933-1937 • St. Trămbăciu Câmpulung Muscel – crónica • C.M. Săvulescu La bicicleta al servicio del correo • A. Spănu Ladrones, bandidos, gendarmes (1911-1912) • D. Matei El guía „National Geographic” para Rumania • R.G. Tatomir „Viajeros al Oriente” – exposición de fotografías en Bucarest • A. St. Constantin, O. Dobre El libro antiguo en los escaparates del Palacio de Cotroceni • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,50

magazin istoric

5 948384 040029 11